

ИЗГУБЕНИЯТ СВЯТ НА БИТИЕ 1

ОТ ДЖОН УОЛТЪН

ПРОЛОГ

Един от основните Божии атрибути утвърждавани от християните е, че Бог е Създател. Това убеждение е основположно за интегриране на нашето богословие с нашия светоглед. Какво включва виждането на Бога като Творец? Какво предполага това твърдение за начина, по който виждаме себе си и света около нас? Тези важни въпроси ни помагат да разберем защо дискусиите за богословието и науката толкова често се преплитат. Вземайки предвид начина, по който двете са се формирали в западната култура, и особено в Америка, тези въпроси обясняват и защо двете толкова често се сблъскват.

Първата глава на Битие лежи в сърцето на нашето разбиране за това какво Библията ни казва за Бога като Творец. Макар и простичка във величието на своята изразност и обхват главата е всичко друго, но не е прозрачна. Можем единствено да съжаляваме, че описанието на такава красота се е превърнало в кърваво бойно поле, но случаят е точно такъв.

В тази книга аз предлагам един прочит на Битие, който вярвам, е верен на контекста на първоначалните читатели и автор и запазва и усилва богословската живост на текста. В процеса ще имаме възможност да дискутираме различни спорни за християните въпроси вкл. връзката на Битие със съвременната наука, особено с еволюцията. Интелигентния Дизайн и креационизма ще бъдат разгледани в процеса на изложението и ще бъдат добавени няколко коментари свързани със спора за общественото образование.

Въпросът е изложен под формата на 18 твърдения, всяко от които е представено кратко и ясно, така че хората, които нямат подготовка в специализираните, тесни области да са в състояние да разберат и използват представената тук информация. Без значение дали читателят е образован мирянин, който желае да знае повече, пастир или младежки ръководител в църква или учител в обществено училище той ще намери някои стимулиращи идеи, върху които да мисли във връзка с Библията, богословието, вярата и науката.

ВЪВЕДЕНИЕ

Ние сме склонни да мислим за Библията с притежателни термини – моята Библия, едно рядко наследство, едно свято съкровище и духовно завещание. Така и трябва да бъде. Библията е свежа и говори на всеки от нас като Божие себеоткровение към всеки човек в един объркан свят. Тя е наша и на моменти ние я чувстваме като лично притежание.

Но ние не можем да си позволим тази идея да бъде винаги с нас. Стария Завет ни говори и е бил написан за нас и за цялото човечество. Но той не е бил написан към нас. Той е бил написан към Израел. Той представлява Божието себеоткровение към Израел и едва на второ място чрез Израел към всеки друг. Колкото и очевидно да е това ние трябва да внимаваме за следствията произлизащи от това простичко твърдение. Тъй като е бил написана към Израел той е написан на език, който повечето от нас не разбират и поради тази причина се нуждае от превод. Но езикът не е единственият аспект, който трябва да бъде преведен. Езикът предполага култура, действа в култура, служи на културата и е предназначен да служи за комуникация в рамките на дадена култура. Следователно когато четем текст написан на друг език и адресиран към друга култура ние трябва да преведем културата така както и езикът ако искаме да разберем текста напълно.

Колкото и объркващ да може да бъде превода от чужд език преводът на една чужда култура е много по-труден. Проблемът лежи в действието на превода. Превода включва вземането на идеи от техния естествен контекст и пренасянето им в нашия собствен контекст. В някои отношения това представлява един империалистичен акт и неизбежно създава някакво изкривяване докато се стремим да организираме информацията в категории, които са ни познати. Много по-лесно е оставим нашите собствени идеи да се промъкнат и незабележимо (или не толкова незабележимо) и да изкривят материала, така че да пасва на нашия собствен контекст.

На лексикално ниво например съществуват еврейски думи, които просто нямат еквивалент в английския (или българския – б. пр.) език. Еврейската дума *hesed* е добър пример. Преводачите на *New American Standard Bible* са избрали съставната дума *многомилостив* като неин превод. Други преводи използват множество други думи, за да предадат значението ѝ: *вярност, любов, милост* и т.н. Значението на думата не може да бъде предадено на английски като по този начин използването на каквато и да е дума неизбежно изкривява текста. Английските читатели, които не съзнават това могат лесно да започнат да работят от английската дума и да достигнат до тълкуване на текста основано на това, което тази английска

дума означава за тях като по този начин рискуват да внесат в текста нещо, което не се намира там. Преводачите обаче просто нямат друг избор освен да вземат една дума от нейния естествен лингвистичен контекст и да се опитат да я напаснат на нашия – да облекат нейното значение в английски думи, които са неадекватни да изразят пълното значение на текста.

Когато се придвижим на нивото на културата се срещаме със същите проблеми. Самият опит да преведем културата изисква да я извадим от нейния контекст и да я напаснем на нашия. Какво означава текста когато описва Сара като „красива?“ Човек трябва не просто да знае значението на думата, а да има и някаква идея за това как се е определяла красотата в древния свят. Когато Библията говори за нещо толкова основно както брака ние няма да сгрешим ако мислим за него като за установяване на социално и законово признати отношения между един мъж и една жена. Но в нашата култура бракът носи много повече социални нюанси и те не са задължително еднакви със социалните нюанси в древната култура. Когато браковете са били уговаряни и са представлявали съюзи между отделни семейства и размяна на богатства институцията е изпълнявала съвсем друга роля в културата от тази, което ние познаваме и която е доминирана най-вече от любовта. В тази светлина думата брак означава нещо много по-различно в древната култура макар думата да е правилно преведена. Ние можем сериозно да изкривим значението на текста и да го тълкуваме неправилно ако наложим всички аспекти на брака от нашата култура в текста и културата на Библията. В момента, в който някой (професионалист или аматьор) се опита да преведе културата ние се излагаме на риска да накараме текста да каже нещо, което той никога не е възнамерявал.

Вместо да превеждаме културата ние трябва да се опитаме да влезем в нея. Когато хората искат сериозно да изучават Библията една от стъпките, които правят е да научат езика. Когато преподавам езици на студентите аз все още се изправям пред предизвикателството да ги убедя, че те няма да успеят просто като научат достатъчно езика, за да са в състояние да превеждат. Истинското изучаване на езика изисква да оставят английския (или българския – б. пр.) зад нас, да влязат в света на текста и да разберат езика в неговия еврейски контекст без да чуват английските думи в главите си. Те трябва да разберат еврейския като един еврейски текст. Същото е положението и с културата. Ние трябва да направим всеки опит да оставим настрана нашите английски (или български – б. пр.) категории, да оставим нашите културни идеи и да дадем най-доброто от себе си (колкото и ограничен да е този опит) да разберем материалът в неговият културен контекст без да го превеждаме.

Как правим това? Как можем да възстановим начина, по който една древна култура мисли и какви категории, идеи и концепции са важни за нея? Ние вече отбелязахме, че езикът е ключов за културата и трябва да разберем също, че литературата е един прозорец към културата, която го е създала. Можем да започнем да разбираме културата като се запознаем с нейната литература. Без съмнение това звучи като кръгов аргумент: не можем да тълкуваме литературата без разбирането на културата и не можем да разберем културата без да разбираме литературата. Ако работехме единствено с Библията това наистина би бил кръгов аргумент понеже ние бихме го приспособили към нашите собствени културни начини да мислим през дългото време, през което я познаваме. Следователно ключът може да бъде открит в останалата древна литература. Там ние ще открием множество прозрения за древните категории, концепции и перспективи. Ние не само очакваме да открием връзки, ние всъщност на практика откриваме множество такива връзки, които увеличават нашето разбиране за Библията.

Да сравним Стария завет с литературата на древния свят не означава да приемем, че ние очакваме или намираме прилики по всеки въпрос, но не означава и че трябва да приемем или очакваме разлики по всеки въпрос. Ние вярваме, че природата на Библията е много различна от всичко друго, което намираме в древния свят. Самият факт, че приемаме Стария Завет като Божие себеоткровение го разграничава от литературата на Месопотамия или Египет. Между другото египетската литература е много различна от месопотамската и месопотамската, асирийската и вавилонските литератури са всичко друго, но не и хомогенни. Ако трябва да продължим в тази насока вавилонската литература от второто хилядолетие е различна от вавилонската литература от първото хилядолетие. Накрая ние трябва да разберем, че във всеки времеви период във всяка култура, във всеки град някои хора ще имат различни идеи от други. Казали това ние в същото време приемаме, че съществува някаква обща основа. Независимо от всички различия, които съществуват в древния свят всяка древна култура е по-подобна на останалите древни култури отколкото на коя да е от съвременните западни американска или европейска култури. Сравнението на древните култури една с друга ще ни помогне да видим тези общи тенденции дори когато сме наясно с разликите, които ги разделят една от друга. Докато откриваме тези общи тенденции ние ще започнем да схващаме как древния свят се е различавал от нашия собствен модерен (или постмодерен) свят.

Казали това нека да се върнем към примера с женитбата. Ние ще разберем еврейската идея много по-добре ако се запознаем с женитбата във Вавилон или Египет отколкото ако мислим за брака със съвременни термини. Ние

обаче ще открием и доказателства, които показват, че вавилонските обичаи и идеи не винаги са идентични или подобни на еврейските. Текстовете ни служат като източници на информация, за да определим какъв е начина на мислене на всяка отделна култура. В повечето области съществуват повече прилики между Израел и неговите съседи отколкото между Израел и нашия съвременен западен свят. Като друг пример, макар днес ние да вярваме в един Бог, Богът на Израел, и по този начин да споделяме с тях основните елементи на вярата им, вижданията за бога в древния свят са служели като един контекст за разбирането на Израел за Бога. Вярно е, че Богът на Израел е много по-различен от боговете на древните култури. Но Израел е разбирал своя Бог във връзка с това какво останалите съседни народи за вярвали. Както показва Библията евреите често са били привлечани да мислят за културите около тях, без значени дали са приемали боговете и практиките на съседните народи или са се стремели да видят своя Бог като различен.

В резултат на това ние не гледаме на древната литература опитвайки се да решим дали Израел е взел назаем част от тяхната литература, която е познавал. Трябва да очакваме, че евреите са имали множество общи концепции и перспективи с останалата част от древния свят. Това е нещо много по-различно от това да кажем, че литературата е била взета и копирана. Ние не казваме дори, че Израел е бил повлиян от съседните народи. Ние просто разпознаваме общия концептуален светоглед който е съществувал в древността. Следователно ние не казваме, че Израел е бил повлиян от този свят – той е бил част от този свят.

За да илюстрираме идеята ние трябва да мислим за начините, по които се оказваме продукти на собствената си култура. Например, ние не сме взели идеята за консумеризма нито пък сме били повлияни от нея. Ние сме консуматори понеже живеем в капиталистическо общество, което е изградено върху консумеризма. Няма нужда да мислим или да четем за това. Дори ако искаме да отхвърлим неговите принципи ще ни е трудно да идентифицираме всички различни аспекти и разнообразни начини на мислене свързани с него. Човек може да направи подобни наблюдения за аристотелианските, картезианските или бейкънистките начини на мислене. Можем да говорим за капитализма и за стойността на свободата. Можем да разсъждаваме върху себедетерминизма и индивидуализма. Можем да анализираме усещането си за лични права и природата на демокрацията. Това са идеи и начини на мислене, което ни правят тези, които сме в САЩ. Къде сме научили принципите на натурализма или природата на вселената? Те просто са били абсорбирани през културата, в която живеем. Човек може да намери всичко това в нашата литература, но самите ние не

сме го научили от тази литература – то просто е част от нашата култура, която сме абсорбирали, често без дори да размислим за алтернативите.

Разбирайки важността на литературата от древния свят за нашето разбиране на неговите култури ние не трябва да се тревожим, че поради тази причина Библията трябва да бъде виждана като просто още една древна митология. Наистина можем да виждаме част от египетската или вавилонската литература като митология, но именно тази митология ни помага да видим света по начина, по който те са го виждали. Ханаанците или асирийците не смятали своите митове за измислици. Митологията по самата си природа се стреми да обясни как света работи и как е започнал да работи по този начин и следователно включва една културна „теория на произхода.” Понякога ние наричаме дадена литература „мит” понеже не вярваме, че света работи по този начин. Това название е начин да я държим на една ръка разстояние, така че да направим ясно, че ние не споделяме това вярване особено що се отнася до участието и действията на боговете. Но за хората, на които принадлежи тази митология тя е истинско описание на дълбинни вярвания. Тяхната „митология” изразява техните вярвания за това какво е направило света такъв какъвто той е. Тя изразява техните теории за произхода и за това как света работи.

Според тази дефиниция нашата съвременна митология е представена от науката – нашите собствени теории за произхода на света и за неговото действие. Науката ни дава консенсуса относно това какво е света, как той работи и как се е появил. Днес науката не оставя място за бог (макар че тя не е доказала, че такъв не съществува) за разлика от древните обяснения, които били пълни с богове. За евреите Битие 1 предлагало обяснения на техните виждания за произхода и действията по същия начин, по който митологиите служели на останалия древен свят и по начина, по който науката служи на нашата западна култура. Тя представя това, което евреите истински вярвали за това как света се е появил, какъв е и как работи, макар че не го представя според собствените им идеи, а като едно откровение от Бога. Факта, че и днес мнозина споделят тази библейска вяра прави терминът митология неудобен, но все пак трябва да признаем, че Битие 1 изпълнява същата функция предлагайки едно обяснение за произхода и как света действа не само за Израел, но и за хората днес, които поставят своята вяра в Библията.

ТВЪРДЕНИЕ 1:

БИТИЕ 1 Е ДРЕВНА КОСМОЛОГИЯ

И така, какви са културните идеи на Битие 1? Нашето първо твърдение е, че Битие 1 е древна космология. Т.е. то не представлява опит да се опише космологията със съвременни термини или да отговори на съвременни въпроси. Евреите не са получили откровение, чрез което да осъвременят или модифицират своето „научно” разбиране за космоса. Те не са знаели, че звездите са слънца, не са знаели, че земята е сферична и се движи в пространството, не са знаели, че слънцето се намира много по-далеч от луната или дори по-далеч от птиците, които летят във въздуха. Те са вярвали, че небето е материално (а не газообразно), достатъчно здраво, за да поддържа Божието обиталище както и водите. По тези и по много други начини те са мислели за космоса до голяма степен по същия начин по който е мислел всеки в древния свят и много по-различно от начина, по който мислим ние днес. И Бог не е сметнал за важно да поправи тяхното мислене.

Някои християни подхождат към текста на Битие 1 сякаш съвременната наука може да се открие в него или пък той определя каква трябва да е съвременната наука. Този подход към текста на Битие 1 се нарича „конкордизъм” тъй като се стреми да даде едно съвременно научно обяснение на детайлите в текста. Той представлява един опит да се „преведе” текста на културата на съвременния читател. Проблемът е, че ние не можем да преведем тяхната космология на нашата космология нито пък трябва да правим това. Ако приемем Битие като древна космология трябва да я тълкуваме като древна космология вместо да я превеждаме в модерна космология. Ако се опитаме да я превърнем в модерна космология ние караме текста да казва нещо, което той не казва. Това не е просто добавяне на смисъл (докато все повече информация става налична) това е въпрос свързан с промяна на смисъла. Тъй като ние приемаме текста за авторитетен е опасно да променяме неговият смисъл в нещо, което той никога не е възнамерявал да каже.

Друг проблем с конкордизма е, че той приема, че текста трябва да бъде разбран във връзка със съвременния научен консенсус, което трябва да означава, че той нито съответства на съвременния научен консенсус от последния век нито на този, който ще се развие през следващия век. Ако Бог желаше Неговото откровение да съответства на науката ние трябва да попитаме: на коя наука. Ние добре съзнаваме, че науката е динамична, а не статична. По самата си природа науката се намира в постоянно преходно състояние. Ако искаме да кажем, че Божието откровение съответства на „истинската наука” ние приемаме една идея, която противоречи на самата

природа на науката. Това, което днес се приема за вярно може да не е такова утре понеже науката е това, което се приема за най-добрият отговор за едно съответно време. Това „най-добро обяснение” е приемано чрез консенсус и често малцина не са съгласни с него. Науката се придвижва напред когато идеите са проверени и нови заместват старите. Така че ако Бог беше нагодил Своето откровение към една конкретна наука то би било неразбираемо за хората, които са живели преди времето на тази наука и остаряло за хората, които ще живеят след това време. Не печелим нищо ако привеждаме откровението в съответствие с днешната наука. За разлика от това е напълно логично Бог да предава Своето откровение на Своите непосредствени читатели/слушатели по начин, който те разбират.

не е сметнал за необходимо да предава нови знания за света на Израел чрез откровение, но се е задоволил да ги остави с тяхната древна космическа география (дефинирана като начин да се мисли за формата на космоса). Формата на земята, природата на небето, разположението на слънцето, луната и звездите просто не са от значение и Бог може да предава това, което желае независимо от космическата география на хората.

Конкордизмът се опитва да разбере как е възможно да има води над небето (Битие 1:7) докато виждането предлагано тук приема, че тази терминология просто описва космическата география с термините на евреите, за да каже нещо съвършено различно (виж следващото твърдение за подробности).

Космическата география е културно описателна вместо открита истина, тя заема своето място сред множество други библейски примери на културно относителни идеи. Например, в древния свят хората вярвали, че центъра на интелекта, емоциите и личността са вътрешните органи, по-конкретно сърцето, но също така черния дроб, бъбреците и червата. Много библейски преводи използват западното понятие „ум” когато еврейския текст говори за вътрешностите, показвайки начина, по който езика и културата са свързани. В съвременния език ние все още говорим за сърцето метафорично като за център на емоциите. В древния свят това не е било метафора, а физиология. Все пак ние трябва да отбележим, че когато Бог иска да говори на евреите за техния интелект, емоции и воля Той не поправя техните представи за физиологията и не се чувства длъжен да разкрие функцията на мозъка. Вместо това Той приема езикът на културата, за да комуникира с тях по начин, който те разбират. Идеята, че хората мислят със сърцата си описва психологията с древни понятия, за да може да предаде по този начин нещо друго, това не е откровение свързано с психологията. Следователно ние не трябва да се опитваме да изведем от това една психология, която отговаря на нашите разбирания и която би

обяснила как хората могат да мислят със своите вътрешности. Но един сериозен конкордист трябва да направи това, за да спаси репутацията на Библията. Конкордистите вярват, че Библията трябва да е съгласна с всички открития на съвременната наука.

В цялата Библия няма дори един единствен пример , в който Бог открива на Израел някаква наука отвъд тяхната собствена култура. Нито един пасаж не предлага научна перспектива, която да не е характерна за древната наука на стария свят.

Освен въпросът за древната география съществуват още няколко културни и потенциално научни въпроса, които трябва да бъдат разгледани и които са свързани с това как хората са мислели в древния свят. Някои от тези въпроси са:

- Какво е нивото и природата на Божията намеса в света?

- Каква е Божията връзка с космоса? Изявява ли се Той в космоса? Контролира ли го отвън?

- Съществува ли такова нещо както „естествен” свят?

Какво е космоса? Сбор от материални обекти, които действат на основата на закони? Машина? Царство? Компания? Обиталище?

- Какво е разказа за сътворението – описание на производствен процес или предаване на концепция?

Тези и много други въпроси ще бъдат разгледани в тази книга. Предложените отговори не са определени от това, което най-добре подкрепя нещата, които бихме желали да мислим или които ще премахнат повечето проблеми. Ние ще се стремим да идентифицираме, истински и точно, мисленето в древния свят, мисленето в библейския свят и да поемем пътя, по който то ни води без значение дали това означава разрешение или още повече проблеми.

Преди да преминем през останалите твърдения в тази книга трябва да се обърнем към един от споменатите по-горе въпроси. Т.е. не съществува концепция за „естествен” свят в блискоизточното древно мислене. Дихотомията между естествено и свръхестествено е сравнително скорошна.

Божествата изобилствали в древния свят. Нищо не се случвало независимо от тях. Боговете не се „намествали” понеже това би предполагало, че

съществува един свят на събития извън тях, така че да се налага те да пристъпват в и извън него. Евреите, заедно с всеки друг в древния свят, вярвали, че всяко едно събитие било Божие действие – че всяко растение, което расте, всяко родено бебе, всяка капка дъжд и всяко климатично бедствие било дело на Бога. Не „естествени“ природни закони управлявали космоса, Бог го управлявал. Не съществували чудеса (в смисъл на събития отклоняващи се от това, което е „естествено“) имало единствено знаци на божествената активност (понякога благосклонна понякога не). Идеята, че Бог правел нещата да се случват вместо просто да гледа отдалеч или да върши нещо друго (деизъм) би изглеждала смехотворна в древния свят понеже това не можело дори да се помисли. Както казва Ричард Бубе, ако Бог трябвало да се отдели по този начин от космоса ние и всичко останало в космоса просто би престанало да съществува. В библейското богословие няма нищо „естествено“ за света, нито пък трябва да има в нашето. Това не означава, че Бог извършва един вид микромениджмънт на света, а единствено, че Той е изцяло въввлечен в действието и функционирането на света.

В резултат на това ние не трябва да очакваме нищо в Библията или на друго място в древния близък изток да дискутира това как Божието ниво на творческа дейност е свързано с „естествения“ свят (т.е. това, което ние наричаме натуралистични процеси или природни закони). Категориите на „естествено“ и „свръхестествено“ нямат смисъл за тях още по-малко пък са от някакъв интерес (независимо от факта, че в нашия съвременен свят подобни въпроси заемат централно място в дискусиите). Древните хора никога не са си представяли или разисквали как нещата биха могли да се появят без бог или какви „естествени“ процеси може да е използвал бог. Отбележете, че дори библейския текст слива тези перспективи когато в Битие 1:24 казва: *„Нека земята да произведе живи същества,”* но след това заключава в следващия стих: *„И Бог създаде животните.”* Всичко това са съвременни въпроси привнесени в текста, но не и въпроси, които са стояли в културата на древния свят. Не можем да очакваме текста да им отговаря нито да нагласяме информацията в текста по такъв начин, че да съответства на нашите собствени термини понеже той просто не е бил написан за нас. За наше голямо удивление ние ще открием, че той не казва нищо за голяма част от въпросите, които ни занимават в днешния диалог. Макар да копнеем за една Библия, която да се обърне към тези въпроси и да ни даде библейската перспектива и отговори ние не смеем да налагаме едно подобно задължение на текста. Бог е избрал целта на текста и ние трябва да се задоволим с мъдростта на Неговия избор. Ако се опитаме да заповядаме на текста да се обърне към тези въпроси ние го изопачаваме по този начин.

Така докато започваме нашето изследване на Битие 1 ние трябва да сме наясно с опасността, която се прокрадва когато налагаме собствените си културни идеи върху текста без да разсъждаваме относно това. Посланието на Библията не трябва да бъде подчинявано на културен империализъм. Неговото послание надхвърля културата, в която то се появило, но формата, в която посланието е загърнато е напълно пронизана от древната култура. Това е бил Божия план и ние го пренебрегваме на своя отговорност. Сериозното тълкуване започва от вярата, че божествените и човешките автори са способни да комуникират и следователно, че ние можем да разберем това, което те ни казват. Но за да направим това ние трябва да уважаваме интегритета на автора като не си повеляваме да заменяме неговото послание с нашето собствено. Макар да не можем да се надяваме да мислим по начина, по който те са мислели, да прочетем техните улове или да проникнем много дълбоко в това, което е неясно за нас в тяхната култура ние можем да започнем да виждаме, че съществуват и други начини да се мисли, различни от нашите собствени и да започнем да разпознаваме някои от начините, в които ние сме предубедено етноцентрични. Макар разбирането ни за древната култура винаги да си остава ограничено древната литература представлява един ключ за удачно разбиране на текста и ние разполагаме с достатъчно количество от нея, за да сме в състояние да напреднем в нашето разбиране.

Допълнителна литература

These are sources where I have dealt with these issues in more depth:

"Ancient Near Eastern Background Studies." In Dictionary for Theological Interpretation of the Bible, edited by Kevin J. Vanhoozer et al., pp. 40-45. Grand Rapids: Baker Academic, 2005.

Ancient Near Eastern Thought and the Old Testament: Introducing the Conceptual World of the Hebrew Bible. Grand Rapids: Baker Academic, 2006.

Genesis. New International Version Application Commentary. Grand Rapids: Zondervan, 2001.

"Interpreting the Bible as an Ancient Near Eastern Document." In Israel: Ancient Kingdom or Late Invention, edited by Daniel I. Block, pp. 298-327. Nashville: Broadman & Holman, 2008.

ТВЪРДЕНИЕ 2

ДРЕВНАТА КОСМОЛОГИЯ Е ФУНКЦИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНА

Какво означава нещо да съществува? Това може да изглежда странен въпрос с очевиден отговор, но всъщност не е толкова прост. Наприемр когато казваме, че един стол съществува ние изразяваме това заключение на основата на предположението, че определени качества определящи, че това е стол съществуват. Без да задълбаваме във философия, според нашия съвременен начин на мислене, един стол съществува понеже е материален. Ние можем да го забележим със сетивата си (особено със зрението и осезанието). Можем да анализираме от какво е направен. Физическите качества са това, което прави стола реален и поради тях ние заключаваме, че той съществува.

Но има и други начини да се мисли за съществуването.

Можем например да помислим какво имаме предвид когато казваме, че една компания „съществува.” Очевидно това няма да е същото както при стола. Дали компанията съществува когато са подписани необходимите документи за нейната регистрация? Дали съществува когато е изградила свой уебсайт? В определен смисъл отговорът на тези въпроси може да бъде „Да.” Но мнозина биха сметнали една компания за съществуваща когато тя реално започне да прави бизнес. Помислете какво е посланието когато малък бизнес осребрява първия долар от първата си продажба.

Като друга възможност помислете за един ресторант, който е задължен да си осигури разрешение от градската здравна служба. Без подобно позволение можем да кажем, че ресторантът не съществува понеже не може да прави бизнес. Тук то е свързано с авторитета, който определя съществуването във връзка с функционирането на бизнес услугите. Правителственото позволение прави един ресторант да съществува и неговата същност се дефинира чрез функционални термини.

Въпросът за съществуването и предишните примери въвежда една концепция, която философите наричат „онтология.” Повечето хора сравнително рядко използват думата онтология, така че тя може да бъде объркраща, но идеята, която изразява е сравнително проста. Онтологията на X е какво означава за X да съществува. Ако говорим за онтологията на злото ние дискутираме какво означава за злото да съществува в света. Онтологията на един стол или на една компания е да питаме по подобен начин какво означава те да съществуват. Как да разбираме тяхното съществуване? Какво е принципното качество на тяхното съществуване? Виждането представено в нашата дискусия за стола може да бъде наречено

„материална онтология” – вярването, че нещо съществува поради своите физически качества и своята способност да бъде усетено чрез сетивата. Примерът с компанията може да бъде наречен „функционална онтология.”

В една дискусия свързана с произхода ние трябва да се фокусираме върху онтологията на космоса. Какво означава за света или за космоса (или обектите в него) да съществуват? Как можем да мислим за една космическа онтология? Когато днес говорим за космическа онтология тя може да бъде виждана според нашите културни разбирания за съществуването, и следователно за смисъла, с материални термини. Нашите материални виждания за онтологията на свой ред определят как мислим за творението. Не е трудно да видим това. Ако онтологията определя начинът на съществуване и сътворение означава да доведеш нещо в съществуване тогава онтологията на човека определя параметрите, с които той мисли за сътворението. Тъй като в нашата култура вярваме, че съществуването е материално като следствие от това ние вярваме и че да се създаде нещо означава да се доведат неговите материални характеристики в съществуване. По този начин нашите дискусии за произхода имат склонността да се фокусират върху материалния произход.

Вероятно за мнозина всичко това изглежда глупава дискусия. Разбира се, че нещо съществува понеже има материални характеристики. Разбира се, че сътворение означава да дадеш на нещо материални характеристики! Мнозина объркано биха попитали как другояче би могло да бъде? Но нашият пример с компанията по-горе вече ни предупреди за съществуването и на друга възможност. Възможно ли е да мислим за космическа онтология, която е функционално ориентирана и да виждаме сътворението (довеждане на нещо в съществуване) в съответствие с нея?

Дори оставайки в рамките на английския (или българския – б. пр.) език можем да видим, че ние не винаги използваме глаголът „създавам” в материален смисъл. Когато създаваме комитет, създаваме програма, създаваме хаос или шедьовър, ние не говорим за материален процес на изработка. Макар една програма в края на краищата да приема материална форма правенето на програмата е повече процес на организиране на идеи и цели. За да разберем какво означава „да създадем” една програма ние трябва да решим какво означава една програма да съществува. Каква би била онтологията на една програма? Какъвто и да е отговорът тези примери трябва да ни покажат, че съществуват и други алтернативни начини да се мисли за творческата активност дори и в нашата собствена култура. Ако онтологията на една програма е функционална тогава създаването на тази програма включва дейности свързани с определянето на функции.

С това наум се връщаме към въпросът за космическата онтология. Повечето от нас никога не са се замисляли за алтернативни онтологии. Нашата култура ни е предала своите вярвания за това какво означава за космоса да съществува (материална космология, съществуването е материално, сътворението е материално действие) и мнозина от дори не осъзнават, че тези вярвания са резултат на избор. Свидетелство за огромното влияние на културата е факта, че тази материална онтология изглежда толкова очевидна, че не позволява дори мисълта, че идеята може да е отворена за дискусия.

Както показват някои от горните примери обаче съществуват алтернативи. Ако желаем да разберем описанието на сътворението от гледната точка на древния свят трябва преди това да разберем какво те са разбирали под „сътворение” и правейки това да разберем тяхната космическа онтология вместо да я заменяме с нашата собствена. Не е толкова важно какво ние смятаме за онтологията. Ако си имаме работа с древно описание трябва да задаваме въпроси за света на текста: Какво е означавало за някой в древния свят да каже, че света съществува? Какви действия са довели света до това състояние на съществуване и смисъл? Какво определя едно действие като творческо?

Аз твърдя, че хората в древния свят са вярвали, че нещо съществува не поради своите материални характеристики, а поради това, че изпълнява определена функция в дадена подредена система. Тук аз нямам предвид подредена система в научния смисъл на думата, а подредена система от чисто човешка гледна точка, т.е. във връзка с обществото и културата. При този вид функционална онтология слънцето не съществува поради своите материални качества или дори поради своята функция като огнена топка газ. То съществува поради ролята, която изпълнява в сферата на своето съществуване, по-конкретно поради начина, по който то функционира за човечеството и за човешкото общество. На теория този начин на мислене може да доведе до нещо, което може да бъде включено в „съществуващата” категория по един материален начин, но все още да бъде смятано за „несъществуващо” според функционалните категории (виж илюстрацията с ресторанта спомената по-горе). В една функционална онтология да доведеш нещо в съществуване би изисквала да му дадем функция или роля в една подредена система, а не да му дадем материални качества. Следователно нещо би могло да е физически направено, но все още да не „съществува” ако не е станало функционално.

Вероятно един пример от съвременното може да бъде от полза. Ако мислим за „създаването” на един компютър ние разбираме, че процесът има много страни. На най-базово ниво трябва да бъдат изработени тялото и

електрониката, клавиатурата и останала периферия и т.н. Това е най-основния производствен процес – това, което можем да наречем материална производствена фаза. След като човек е сглобил всички произведени части можем да кажем, че компютърът съществува. Но друг аспект включва написването на програмите. Дори след като всички програми са написани ако на компютърът не е инсталиран софтуер неговото „съществуване” е безсмислено – той не може да функционира. Съществува и още един допълнителен процес на инсталиране на софтуера, който прави компютъра теоретично функционален. Но какво ще стане ако няма източник на енергия (електрически или батерия)? Това е още едно препятствие пред съществуването на компютъра. С добавянето на енергиен източник можем да кажем, че сега неговото съществуване е напълно и цялостно осъществено. Но какво ще стане ако няма кой да седне зад клавиатурата или не знае (или пък не желае) да го използва? Той остава нефункционален и, въпреки всички цели и надежди, все едно, че не съществува. Можем да видим, че различни наблюдатели могат да са склонни да приписват „съществуването” на компютъра на различни етапи от процеса.

В една функционална онтология всички изброени по-горе стъпки са важни за определението за съществуване. Ако хората (или боговете) не са тук, за да получат полза от функционирането съществуването не е осъществено. Следователно действителното творческо действие е да се припише на нещо неговата функционална роля в една подредена система. Това означава да извикаш нещо в съществуване. Разбира се, то трябва да има физически качества преди да можем да му дадем функция, но ключовият въпрос е: кой етап се определя като „сътворение?”

В древния свят хората не били невежи за сетивата и за нивото, на което обектите биха могли да бъдат схванати от сетивата. Те не биха се затруднили да разберат физическата природа на обектите. Въпросът, който разглеждаме тук не е какво те са схващали, а на какво са отдавали значение. Когато говорим за един компютър ние със сигурност разбираме, че той има материални части и е напълно очевидно, че някой ги е изработил. Но този факт не занимава вниманието ни нито пък ние бъркаме изработването на частите със „създаването” на компютъра. Да се изразим по друг начин, нашата онтология се фокусира върху това, което вярваме, че е най-значимо. В древния свят от решаващо значение за тяхното разбиране на съществуването е бил начинът, по който частите на космоса функционират, а не материалното им съществуване.

Как можем да знаем това? Доказателствата идват както от библейските текстове така и от литературата на древния свят.

Имаме древни близкоизточни текстове даващи ни информация за сътворението от египетски, вавилонски и шумерски произход.

Египетски:

- Мемфитско богословие (представящо Птат)
- Папирус Лейдън I 350 (Хермополис, представящ Амун)
- Текстове от пирамидите, текстове от ковчези и Книгата на мъртвите (особено от Хелиополис, представящи Атум)

Вавилонски

- Атрахазис
- Енума Елиш

Други текстове, които сами по себе си не са пряко посветени на сътворението съдържат информация за него, включително следните.

Шумерски: Многобройни шумерски текстове съдържат космогонни (космогония = описание произхода на космоса) или космологични твърдения. Митове правят мимоходни забележки и ритуалите от време на време съдържат митологични секции, които са космогонни. Дори за родословните списъци на боговете се смята, че съдържат намеци за степента, до която космогонията може да бъде предположена от теогонията (теогония = описание за произхода на боговете). Разказите от Нипур (ранен свещен център в южна Месопотамия) определят водеща роля на бога Енлил докато текстове от Ерису (за който шумерите смятали, че е първият град в историята) дават предимство на бога Енки. Значими са също текстовете съдържащи разговори (напр. дървото и тръстиката и текстове, които описват спорове между животни и растения), които често съдържат космогонни въведения. Акадска космологична информация се открива също и във въведения на надписи на посвещения.

Египетски. Най-важните алюзии се намират в един текст с мъдрости наречен Наставленията на Мерикаре и в космологичните изображения като тези на Сети I.

Допълнителни материали свързани със сътворението се намират в Хетския цикъл Кумбару и вероятно в угаритския цикъл на Ваал.

Това, което научаваме от тях може да бъде обобщено по следния начин:

Форма на космоса. Космическата география на стария свят е това, което хората са били в състояние да наблюдават от своята гледна точка, точно както нашата е основана на това, което ние сме в състояние да видим чрез научната информация, която притежаваме (вкл. напр. математиката и физиката). Ако водата слиза надолу трябва да има такава някъде горе. Затова всички те са мислели за космически води в небето. Ако не слиза надолу през цялото време трябва да има нещо, което да я задържа. Затова е било обичайно да се мисли за нещо здраво (твърд). Ако има нещо здраво, което да задържа водите нещо трябва да държи тази твърд. Затова те мислели за планини, за възета или за колчета за палатка. Водите излизат на повърхността, така че трябва да има води под земята и все пак нещо трябва да поддържа земята стабилна. Логиката продължава следвайки доста явни пътища. Подобно на множество космически географии теориите за структурите са се развили, за да разберат функционирането и действието така както са наблюдавани да се случват. Текстовете за сътворението описват тези структури поставени по такъв начин, че да могат да продължават да функционират.

Ролята на боговете. В прехода от космическа география към ролята на боговете е важно да отбележим, че в египетските описания всички елементи, които можем да смятаме за космическа география (твърд, слънцето, луната, въздуха, земята и т.н.) са описани като богове. Това е силно доказателство, че египтяните са се интересували повече от функционирането на тези богове отколкото от действителните материални структури. Боговете представляват авторитет и юрисдикция. Атрибутите на божествата се извявали в космическите елементи. Космоса функционираше като продължение на боговете и боговете функционираше в космоса. Месопотамските текстове нямат артистични изображения, но показват същият интерес тъй като боговете са виждани в близка връзка с елементите на космоса. Божествените постановления или божествените наредби определят ролята и функциите на различните елементи.

Произход на космоса и боговете. При толкова тясно свързани функции на космоса и юрисдикция на боговете не е странно, че откриваме произхода на боговете (теогония) свързан с произхода на космическите елементи (космогонията). Това съвпадение на произхода показва, че този произход е функционален по своята природа.

Конфликти между боговете. Теомахията е термин означаващ битките между боговете. Конкретно във вавилонския епос за сътворението Енума Елиш сътворението е осъществено в следствие на една битка за контрол на пантеона и космоса.

Характеристики

Нефункционални. Почти всички описания на сътворението в древния свят започват своята история без действаща система. Египетските текстове говорят за сингуларност – все още нищо не е било отделено. Всичко е инертно и неразграничено. По подобен начин шумерския текст говори за време когато е имало тъмнина, водите не са текли, нищо не е било направено, не са били извършвани ритуали и небето и земята били слети заедно. Дори боговете все още не били тук. В един пример от египетската литература богът Атум е виждан като предсъществуваща монада – сингуларност обединяваща всички възможности за космоса, от която били отделени всички създадени впоследствие неща.

Предсъществуващи води. Творението често започва с това, което се появява от водите – божества или земя (напр. египетския праисторически Хилок). Тези предисторически води са описани като „несъществуващи” в египетските текстове, ключов показател за тяхната функционална онтология. За богът Анум се казва, че се появил „от потопа, от водите, от мрака, от изгубеното.” Водите са наречени „отец на боговете.”

Даване на име. Имената в древния свят били свързвани с идентичност, роля и функция. Следователно наименованието е съществена част от описанията на сътворението. Египетското мемфитско богословие описва създателя като този, който произнесъл името на всичко. Енума Елиш не започва нито с небето и земята нито с боговете, които все още нямали име. От това е ясно, че даването на име е една важна част от нечие съществуване и следователно от неговото сътворение.

Разделяне. Това е най-честото творческо действие в египетските текстове и то се наблюдава в редица месопотамски текстове. Небето и земята са разделяни най-често. Дори хитската литература съдържа тази важна стъпка когато един мит говори за разрязването на небето и земята с меден режещ инструмент. Други включват разделянето на горните и долните води и водите от земята.

Създаване. Интересно е, че живите същества почти никога не са включвани в описанията на сътворението. Единственото изключение е Акадския диалог на две насекоми, които споменават две класификации по размер и като дива и питомна природа.

Хора. Множество описания на сътворението включват хора. Текстове говорят за това от какво са направени те (кал, кръв на божество, дъх на божество), но не в някакъв химичен смисъл. Тези съставки предават важната идея за идентичност и връзка.

В заключение анализът на древната блискоизточна литература свързана със сътворението често показва, че в тези описания всъщност не е включено нищо материално. Това е интересно наблюдение. Учените, които смятат, че истинските творчески действия трябва по дефиниция да включват създаване на материални обекти очевидно са учудени, че всички тези т. нар. текстове на сътворението не съдържат нищо от това, което тези учени биха нарекли творчески дейности. Аз смятам, че решението е да модифицираме това, което смятаме за творчески дейности основавайки се на това, което откриваме в този вид литература. Ако следваме смисъла на литературата и нейните идеи за сътворението откриваме, че хората в древния близък изток не са мислели за сътворението с термините на създаване на материални неща. Вместо това всичко е функционално ориентирано. Боговете започват да действат и правят всички елементи на космоса действени. Така сътворението определя внасяне на ред в космоса от едно първоначално неподредено състояние. От този прочит на литературата ние можем да извлечем една функционална онтология за древния свят – т.е. те предлагат описания за функционален, а не за материален произход. Следователно да създам нещо (да бъде причина за неговото съществуване) в древния свят означава да му дам функция, а не материални качества. Трябва да отбележим контраста: ние сме склонни да мислим за космоса като за машина и спорим дали някой управлява тази машина или не. Древния свят е виждал космоса по-скоро като една компания или царство.

Смятали ли са древните, че техните богове са създали също така и материята? Абсолютно, понеже за нищо не може да се мисли като за съществуващо извън боговете. Но те показвали малък интерес към материалния произход. Подобни въпроси просто не били важни за тях. Ако спрем, за да помислим над това можем да започнем да се чудим защо материалния произход е станал от толкова голямо значение за нас. Помислете:

– Като наемни работници ние не обръщаме особено внимание на миналото на компанията, в която работим. Много повече се интересуваме от корпоративната структура и какви отговорности има всеки отдел. Искаме да знаем кой на кого докладва и кой отговаря за определени операции и задачи.

– Когато отиваме на театър може да покажем кратък интерес към конструкцията на сцената, но разбираме, че пиесата съществува чрез ролите на артистите. Когато някой закъснее и попита какво се е случило до момента въпросът не получава отговор като му дадем информация за

дизайнера на костюмите, авторът на диалозите и наемащия артистите. Да му говорим за това би означавало да му предлагаме погрешна информация.

Някои видове произход са по-важни от други.

В заключение, нашата собствена материална дефиниция за съществуването е само един от възможните начини да дефинираме съществуването. В древния свят са го определяли по различен начин. Те мислели за съществуването като определено от нечия функция в дадена подредена система.

ТВЪРДЕНИЕ 3

„СЪЗДАДЕ” (ЕВР. *BARA*) Е СВЪРЗАНО С ФУНКЦИЯ

Предишната глава представи доказателства, че описанията на сътворението в древния свят ясно показват интерес към едно функционално, а не материално ниво. Освен това тя твърдеше, че древния свят дефинира съществуването като функциониране в една подредена система. Тази функционална онтология показва, че разграничението между съществуване и несъществуване е било функционално, не материално.

Сега обръщаме нашето внимание към описанието на сътворението в Битие 1, за да видим дали то ще потвърди тези разсъждения. Първият въпрос, който трябва да разгледаме е свързан с еврейският глагол *bara* в ст. 1 преведен като „създаде.” Какво точно означава той? Не може да се задоволим с разглеждането на английското (или българското – б. пр.) значение на „създаде,” въпреки че то показва удивителна гъвкавост. Затова ще се фокусираме върху глагола на еврейски и как хората, които го използват са разбирали неговото значение. Ако се опитваме да разберем дали евреите са мислели за съществуването по функционален (подобно на останалата част от близкия изток) или по материален начин (подобно на нас) едно от местата където можем да очакваме да намерим помощ е изследването на това какво означава да доведеш нещо в съществуване. „Създавам” е българската дума за довеждане на нещо в съществуване. Ако съществуването бъде дефинирано в материален смисъл създаването е материална дейност. Ако съществуването бъде дефинирано във функционален смисъл то е дейност свързана с даването на функция. Не можем да смятаме, че създаването е материална дейност просто понеже нашата онтология е материално ориентирана. Трябва да оставим думата и нейната употреба да говорят сами.

Интересно е, че много хора, които дискутират Битие 1 желаят да тълкуват главата „буквално.” Под това те най-общо имат предвид, че тя трябва да бъде приемана точно за каквото казва вместо да разбираме Битие 1 като метафорична, алегорична или символична изразност. Разбира се, ние признаваме, че понякога авторите желаят да комуникират посредством метафори или алегория. Когато някой настоява, че Битие 1 трябва да се тълкува буквално това често е израз на убеждението, че тълкувателят вместо авторът търси друго ниво на значение.

Английският (и българският – б. пр.) читател се изправя пред един труден факт: човек не може да разбере буквалното значение на една дума в Стария Завет без да знае еврейски или да има достъп до анализите на някой, който знае. За нас е безполезно да знаем какво „създавам” означава буквално –

трябва да знаем какво означава буквално *bara*. Понеже това води от объркване или отчаяние трябва да разберем, че дори хората, които не притежават познания по еврейски език могат до някаква степен да проверят данните на специалист по еврейски. Един бърз обзор на думите и как те са работят ще ни покажат как това е възможно.

Първо, ние знаем, че не съществуват древни речници на еврейският език, които да ни дават дефиниции на всички думи. Вместо това ние разчитаме да внимателната работа извършена от коментаторите и преводачите през вековете. Как тези учени определят значението на думите? По същия начин, по който ние всички използваме езика, който говорим – чрез употреба. Значението на думите се установява и определя според начина, по който те биват използвани. Това включва видът изречения, в които те са използвани, думите, с които могат да бъдат сравнени (синоними и антоними) и думите, във връзка с които те са използвани. За съществителните това означава какви глаголи приемат те. За глаголите това включва какъв подлог или допълнение се свързва с тях. Контекста ни казва дали една дума е използвана метафорично или в идиоматичен или технически смисъл. Следователно един учен, който казва, че една еврейска дума означава това или онова трябва да предложи доказателство от нейната употреба, за да докаже своето твърдение. Разполагайки със списък на такива препратки в подобен анализ дори човек, който не владее еврейски език може да провери данните. Така например когато аз казвам, че всички употреби на думата *bara* имат Бог за свой подлог читателят може да провери всички препратки и да види дали това е така.

Сега анализът може да започне. Какво можем да кажем за еврейската дума *bara*? Първо, няма текст в Стария Завет, който предлага обяснителна глоса за *bara* – т.е., който казва „под *bara* аз имам в предвид X.” Както става обикновено, ние трябва да разчитаме на обстоятелствения, контекстуален анализ: подлог, допълнение и свързани думи.

Подлози

Глаголът *bara* се среща около 50 пъти в Стария Завет. Както споменах по-горе Бог винаги е или подлог или приеман подлог (в пасивните конструкции) на глагола. Следователно можем с увереност да твърдим, че действието е свойствено на Бога и че никой човек не може да го извърши или да участва в него. Това наблюдение е широко дискутирано и всички коментатори са съгласни с подобно заключение.

Допълнения

Интересно е, че малцина коментатори разглеждат глаголните допълнения, но това е най-важният въпрос в нашият анализ. Тъй като ние изследваме какво определя творческата активност (по-конкретно материална или функционална) природата на това, което е било създадено е от огромна важност. Ако глаголните допълнения са последователно материални това би било важна информация. Същото ще е вярно и ако са функционални. Разбира се, малко вероятно е всички случаи да бъдат еднозначни. Не може да не съществуват неясни контексти, така че трябва да дискутираме в някаква степен нашата методология.

Теоретично глаголът може да бъде достатъчно широк, за да включва както материална така и функционална активност. Между другото ние можем да заключим, че той включва (поне в някои случаи) както материална така и функционална. Предполагайки, че може да съществуват неясни случаи (а такива наистина има) е важно да видим дали имаме някакъв контекст, който трябва да бъде разбран в материален смисъл или такъв, който трябва да бъде разбран във функционален. Ако всички примери са или материални или неясни не можем да претендираме за някаква подкрепа на функционалното разбиране. Ако всички примери са или функционални или неясни не можем да настояваме за някаква подкрепа за материалното разбиране. Ако има ясни примери, които могат да бъдат единствено функционални и други ясни примери, които могат да бъдат единствено материални тогава можем да заключим, че глаголът може да работи и в двата контекста и неясните примери следва да се разглеждат един по един.

Таблица 1 представя изчерпателен списък на допълненията на *bara*

Текст	допълнение	Коментар
Битие 1:1	Небето и земята	
Битие 1:21	Водните творения	
Битие 1:27	Хора	Мъж и жена
Битие 1:27 (2)	Хора	По своя образ
Битие 2:3	(нищо)	
Битие 2:4	Небето и земята	
Битие 5:1	Хора	Божие подобие
Битие 5:2	Хора	Мъж и жена
Битие 5:2	Хора	
Битие 6:7	Хора	
Изх. 34:10	Чудеса	Аралелно на <i>asa</i> (направи)
Числа 16:30	Нещо ново (спорно)	Земята поглъщаща бунтовниците
Втор. 4:32	Хора	

Пс. 51:10	Чисто сърце	
Пс. 89:12	Север и юг	
Пс. 89:47	Хора	Без полза
Пс. 102:18	Хора, все още несъздадени	За Божия прослава
Пс. 104:30	Творения	Обновявайки лицето на земята
Пс. 148:5	Небесни обитатели	За Божия прослава
Екл. 12:1	Вие	
Ис. 4:5	Облак дим	
Ис. 40:26	Небесните множества	Призован по име, записан
Ис. 40:28	Краищата на земята	
Ис. 41:20	Реки избликващи в пустинята	Да снабди нуждите на людетe Си
Ис. 42:5	Небесата	Простира
Ис. 43:1	Яков	= Израел
Ис. 43:7	Всеки призоваващ името Ми	За моя слава
Ис. 43:15	Израел	
Ис. 45:7	Мрак	Паралелно на създаване на светлината
Ис. 45:7	Бедствие	Паралелно на създавам добро
Ис. 45:8	Небето и земята	Да донеса спасение и правда
Ис. 45:12	Хора	
Ис. 45:18	земята	Не я създаде да бъде (tohu)

Граматическите допълнения на глагола могат да бъдат обобщени в следните категории:

Космос (10, вкл. новия космос)

Хора общо (10)

Специфични групи хора (6)

Конкретни хора или видове хора (5)

Творения (2)

Феномени (напр. мрак) (10)

Компоненти от космическата география (3)

Условия (1, чисто сърце)

Този списък показва, че граматически глаголните допълнения не могат лесно да се опишат с материални термини, а когато могат е под въпрос дали контекста подкрепя това. Т.е. не се появява дори един ясен пример, който да изисква материална перспектива за глагола, макар че много са неясни. За разлика от това в много случаи контекста изисква едно функционално разбиране. Тези данни не могат да се използват, за да докажат една функционална онтология, но предлагат подкрепа, че съществуването е било виждано във функционален, а не в материален смисъл както е вярно за останалата част от древния свят. Ако евреите са виждали думата *bara* като описваща творението във функционален смисъл тогава това е най-„буквалното” значение, до което можем да достигнем. Едно такова значение не представлява опит да се пригоди текста към съвременната наука или да се отхвърли библейския текст. Най-вярното значение на един текст, което може да бъде намерено е това, което авторът и неговите слушатели разбират.

Това виждане намира подкрепа от неочаквано място. Отдавна е било забелязано, че в контекста на *bara* никога не се споменават материали за творческите действия и изследването на всички пасажии споменати по-горе подкрепя това твърдение. Интересно е, че от това учените достигат до заключението, че *bara* означава творение от нищото (*ex nihilo*). Човек веднага може да забележи, че едно такова заключение предполага „сътворение” разбрано като материално действие. Нека за по-голяма яснота да обясним това малко по-подробно: Тъй като „творя” е материално действие (или поне така се предполага) и тъй като контекста никога не споменава използваните материали (както доказателствата ясно показват) то материалните обекти трябва да са били създадени без използване на други материали (т.е. от нищо). Но човек може да види, че цялото това разсъждение работи единствено ако предполагаме, че *bara* е материално действие. За разлика от това ако, както предполага анализа на допълненията представен по-горе, *bara* е функционално действие би било нелогично да очакваме в тази дейност да са използвани материали. С други думи липсата на свързани материали вместо да предполага материално творение от нищото се обяснява по-добре като показващо, че *bara* не е материална, а функционална дейност. Това виждане не е било отхвърлено от всички учени, то просто никога не е било разглеждано понеже тяхната материална онтология е била единственото допускане, което не е позволявало да бъде разгледана някаква друга алтернатива.

Тук трябва да отбележим едно важно възражение. Ако заключим, че Битие 1 не е описание на материалния произход това не означава, че Бог не е отговорен за произхода на материята. Аз твърдо вярвам, че Бог е напълно отговорен за материалния произход и че на практика материалния

произход изисква на някакъв етап сътворение от нищото. Но ние не задаваме този богословски въпрос. Ние задаваме един въпрос към текста: Описание на какъв произход откриваме в Битие 1? Или за какви аспекти на произхода говори Битие 1? Повечето тълкуватели като цяло смятат, че Битие 1 съдържа описание на материалния произход понеже това е бил единственият вид произход, от който се е интересува нашата материална култура. Учените не са изследвали всички възможности, с които произходът може да бъде описан. Те просто са предполагали материалният аспект.

Накрая ние трябва да поставим глаголт *bara* в контекста на ст. 1 където той ни казва, че „в началото Бог създаде небето и земята.” Един непосредствено възникващ въпрос е в началото на какво? Отговорът не е ясен. Трябва да попитаме за какво „начало” става дума и как ст. 1 функционира по отношение на останалата част от контекста?

Началото

В еврейския език използването на това наречие обикновено въвежда един период от време, а не точка във времето. Можем лесно да видим това в Йов 8:7, който говори за ранната част от живота на Йов и Еремия 28:1, който се отнася за началния период от управлението на Езекия. Тази употреба кореспондира с идеите, които са отразени в близкоизточните текстове за сътворението. Египетските текстове се отнасят за „първия случай,” който предполага първото осъществяването на едно събитие, което трябва да бъде повторено или да продължи. В академичните текстове думи подобни на еврейските се отнасят до първата част или първото установяване. Цялата тази информация ни води към заключението, че „началото” е един начин да се говори за периода от седем дена, а не за една точка във времето предшестваща седемте дни.

Ролята на ст. 1

Ако „началото” говори за седемдневния период, а не за някакъв момент във времето предшестващ този период тогава трябва да заключим, че първият стих не описва едно самостоятелно действие преди седемте дена, а на практика едно сътворение, което се отнася до всичко случващо се в тези седем дена. Това предполага, че ст. 1 служи като литературно въведение към останалата част от главата. Това предположение се потвърждава от факта, че Битие 2:1 завършва описанието на седемте дена с твърдението, че „небето и земята се свършиха” показващо, че сътворението на небето и земята е било делото на седемте дена, а не нещо, което ги е предшествало.

Подобно заключение е напълно подкрепено от цялостната структура на книгата Битие. Всички коментатори приемат повтарящата се формула „Това е родословието (*toledot*) на...” използвана 11 пъти от автора, за да обозначи делението на секциите в книгата Битие. Това ни показва, че авторът на Битие наистина използва въвеждащите твърдения както едно литературно въведение към секциите. Първото такова се появява в Битие 2:4 при първият преход от седемдневната космология към Едемската градина. Като преходна фраза тя свързва преходното с това, което следва. Понякога това, което следва е родословна информация, която предлага информация за, например, какво е станало с Исав или Исмаил. В други случаи то е последвано от един разказ, който дава информация за, например, какво е станало със семейството на Тара (например историята на Аврам). Идеята е, че тази формула може единствено да продължи една вече съществуваща последователност – тя не може да започне тази последователност.

Думата „начало” би била естественият логически термин за въвеждането на тази последователност. Тя би показала началния период докато секциите *toledot* биха въвели последващите периоди. Ако това е така то книгата би имала 12 определени секции.

Твърдението на тази глава може да се обобщи със следния разширено тълкувателен превод на ст. 1: „В началния период Бог създаде като определи функциите на небето и земята и това е начинът, по който Той направи това.” Главата включва творчески действия, но всички те са във връзка с начина, по който древния свят е мислел за сътворението и съществуването: чрез наименоване, разделяне и определяне на функции и роли в една подредена система. Това било извършено за един период от седем дена, който текста нарича „*началото*.” Битие 2:3 е негово обобщение показващо завършването на дейностите *bara* след седемдневния период.

ТВЪРДЕНИЕ 4

ПЪРВОНАЧАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ В БИТИЕ 1 Е НЕФУНКЦИОНАЛНО

Ако съществуването в древния свят е определяно най-добре с функционални, а не с материални термини, както казахме в предишната глава, и „създава,” е действие носещо преход от несъществуване към съществуване, то „творението” също би било нещо функционално (както се намеква за еврейската терминология използвана в гл. 3). За да продължим по-нататък трябва да намерим други доказателства за това как сътворението описва състоянията „преди” и „след.” Ако текста предлага едно описание на материален произход трябва да очакваме той да започва с липса на материя. Ако описва функционален произход трябва да очакваме да започва с липса на функции.

Битие 1 предлага своята начална точка в ст. 2 където земята е описана като *tohu* и *bohu*. Тези думи са превеждани по множество различни начини в различните популярни преводи, но с малко съществени разлики:

KJV, NASV: безформена и пуста

ESV, NKJV: без форма и пуста

NIV, NTL: безформена и празна

NRSV: безформена и пуста

NJPS: неоформена и пуста

Net Bible: без форма и празна

Ncv: празна и без форма

В противовес на това детайлните технически изследвания на термините сочат в друга посока. Например Дейвид Цумура, след цялостен семантичен анализ, превежда *tohu* като „непродуктивно” вместо като нещо без физическа форма. Както и с предишното изследване на думите в гл. 3 ние отново трябва да изследваме употребата на думата, за да разберем нейното значение. В това изследване ние трябва да обърнем внимание на *tohu* понеже втората дума *bohu* се среща единствено 3 пъти и във всичките 3 случая е използвана в комбинация с *tohu*. Еврейската дума *tohu* се среща 20 пъти както следва:

Втор. 32:10	Паралелно на пустиня описана както „пуста”
1 Царе 12:21	Описание за идолите, които не могат да направят нищо
Йов 6:18	Пуста земя, далеч от реки където керваните умират поради липса на вода
Йов 12:24	Лутане в безпътица
Йов 26:7	Това, върху което е прострян севера
Пс. 107:40	Лутане в безпътица
Ис. 24:10	<i>Tohu</i> поселище е описано като запусъто
Ис. 29:21	С <i>tohu</i> те отхвърлят правдата (аналогично на Ис. 59:4)
Ис. 34:11	Измервателната линия на <i>tohu</i> и на отвеса
Ис. 40:17	Безполезността на народите; кореспондира с „нищо” и с „край”
Ис. 40:23	Светските управници направени на <i>tohu</i> ; паралелно с „нищо”
Ис. 41:29	Образите са вятър и <i>tohu</i> ; кореспондира с „край” (?) на делата им
Ис. 44:9	Всички, които правят образи са <i>tohu</i> ; кореспондира с нищо
Ис. 45:18	Бог не го е създал <i>tohu</i> ; обратно, създал го е за обитаване (с функционална цел)
Ис. 45:19	Евреите не са наставени да търсят Бога на пусти места; кореспондира с мрачна земя
Ис. 49:4	Напразно увеличава силата си (<i>tohu</i>)
Ис. 59:4	Описва упованието на празни аргументи и безсмислени думи; кореспондира с това, което е погрешно или безполезно
Ер. 4:23	Описание на <i>tohu</i> и <i>bohu</i> ; светлината си е отишла, планините пропадат; няма хора, няма птици, плодородните земи са пусти, градовете в руини

Когато изследваме списъка не можем да видим нищо в неговия контекст, което да ни кара да смятаме, че *tohu* има нещо общо с материалната форма. Контекста, в който те се появяват използвани като паралели думи и изрази сочат, че думата думата описва това, което е нефункционално, без цел и като цяло непродуктивно от човешка гледна точка. Когато приложим това като един описателен термин спрямо съществителните представящи географски области, градове, народи или идоли всичко сочи към едно и

също заключение. Една дума свързана с материална форма не би била удачна в подобен контекст.

Защо тогава терминът е превеждан толкова последователно във връзка с липсата на материална форма? Може само да подозираме, че преводната традиция е била движена от господстващия материален фокус на културите създавали тези преводи. Никога не трябва да забравяме, че превода е най-същностният акт на тълкуване. Никой не може да преведе смислено думи от един език на друг без преди това да определи какво иска да каже текста. Ако преводачите са тълкували текста като описание на материален произход не е изненадващо, че *tohu* е била превеждана с материални термини.

Но дори материалните преводи на *tohu* не са в състояние да скрият това, което е ясно в стих 2: тук, в началото на творческия процес, вече съществува наличен материал – водите от бездната. Праисторическите космически води са класическа форма на несъществуване във функционално ориентирания древен свят.

С оглед на семантичната информация представена по-горе и разглеждането на техническата литература ние смятаме, че *tohu* и *bohu* заедно носят идеята за несъществуване (в тяхната функционална онтология) т.е., че земята е описана като все още нефункционираща в една подредена система. (Функционалното) сътворение все още не се е случило и следователно има единствено (функционално) несъществуване.

С тази идея на ум се връщаме към Йов 26:7: „Простира севера върху празния простор (*tohu*); Окача земята на нищо.” Думата преведени като нищо се среща единствено тук в Стария Завет, но е много важна тъй като се явява паралел на *tohu* в пасажа. Техническият анализ води до заключението, че Йов 26:7 описва сътворението на небето и земята във връзка с „несъществуващите” космически води горе и долу. Това дава по-нататъшно доказателство, че *tohu* се отнася до функционално несъществуване, което е изразено географски чрез космическите води и пустините както е обичайно да се прави в древните блискоизточни текстове. Така прилагателното *tohu* може да се използва във връзка с:

– предкосмическите условия (началното състояние в Битие)

– нефункционалността на космическите води

– или в подреденото творение на тези места, на които не е бил наложен ред, пустините и космическите води горе и долу – заобикалящи подредения космос.

Така описанието на сътворението в Битие 1 може да бъде виждано като започващо с липса на функционалност, а не на материалност. Тук обаче е важно да кажем какво имаме предвид когато говорим за функции. В нашата култура ние мислим дори за функциите с материални термини. Ние описваме функциите с научни термини и разбираме функциите като резултат от материални свойства. По този начин ние можем да опишем слънцето функционално както гореща газова топка, която излъчва светлина и топлина и която поради своето гравитационно привличане задържа слънчевата система в орбита около себе си. За разлика от това в древния свят функцията не е била виждана като резултат от материални свойства, а като резултат от цел. Слънцето гледа надолу към всички и е свързано с бога на справедливостта. То функционира като маркер за времето и сезоните. Когато древните текстове говорят за това как нещо функционално в една подредена система системат те не говорят за една космическа или екологична система. Тя е система населена със същества. В древния близък изток функциите са били съсредоточени върху боговете, които са създали всичко да действа за тяхна полза и от тяхна власт.

В Стария Завет Бог няма нужди и се съсредоточва функционално около хората. Докато се движим през Битие 1 ние ще откриваме все повече доказателства за подобно разбиране. Следователно функционалността не може да съществува без хората в картината. В Битие хората не заемат своето място преди шестия ден, но функционалността е установена съобразно техните нужди и ситуация.

Това заключение е подкрепено по-нататък от значението на повтарящата се формула „*беше добро*,” която аз твърдя, че се използва в смисъл на „функционира удачно.” Подобно заключение не е произволно, а се основава на контекста. Предлагани са множество възможни значения за „добро” в Битие 1. В историята на тълкуването то често е било разбирано като морални/етически термин или като отнасящо се до качеството на създаденото. Макар че еврейският термин може да се използван и в двете значения контекста сочи в друга посока. Можем да открием какво има предвид авторът когато казва, че всички неща са „добри” като потърсим какво означава нещо да бъде добро. За щастие близкият контекст ни предлага точно такава възможност: „*Не е добре за човека да бъде сам*” (Битие 2:18). Този стих няма нищо общо с морално съвършенство или качество на направата – това е коментар свързан с функцията. Човешките условия не са функционално завършени без жената. Така в Битие 1 рефренът „*беше добро*” изразява функционалната готовност на космоса за човешките същества. Читателите са уверени, че всички функции оперират правилно и в съгласие с Божията цел и насока. Освен това редът и функциите установени и поддържани от Бога правят космоса

едновременно целенасочен и смислен. Оказва се, че има смисъл и мотивация да изучаваме детайлите на творението, което ние наричаме наука, дори ако древните евреи не са предприели точно такова изследване.

Основавайки се на горните твърдения за началното състояние описано в Битие сега можем да го сравним с това, което откриваме в древния свят. В древния близък изток предкосмическите условия не са нито една абстракция („хаос“) нито персонифициран враг. Но предисторическото море, което е основен елемент от предисторическите условия е персонифицирано от Наму в Шумер и от Нун в Египет и може да бъде виждано в ролята на противник. По-конкретно египетски текстове описват предисторическото състояние както с термините на това, което липсва така и чрез това, което съществува. Липсващото включва духовния свят (все още неразделен), обитаеми места живот/смърт, размножаване, време, конфликт и разнообразие. Съществуващото включва неограничено количество вода и пълна тъмнина. Всичко е доведено в съществуване чрез разделяне. Картината „след“ е описание на необозримо разнообразие.

Когато шумерските и акадските текстове описват творчески дейности можем да наблюдаваме както ситуацията преди така и след действията както и какви видове глаголи са използвани. Всичко това ни помага да определим фокуса на творческите действия. Картината преди е съставена както от съществуващото – тъмнина, вода и неразделени небе и земя – така и от това, което не е – липса на продуктивност, на богове и на съществуване на поклонение. Творческите действия променят пейзажа. Всичко това показва, че сътворението на космоса в древния свят не е било виждано основно като един процес, чрез който се появява материята, а като процес, чрез който са установени функциите, ролите, реда, законите, организацията и стабилността. Това определя сътворението в древния свят и на свой ред демонстрира, че онтологията е фокусирана върху един функционален, а не върху материален статус.

В заключение, доказателствата в тази глава от Стария Завет както и от древния близък изток показват, че и двете описват състоянието преди сътворението по подобен начин и говорят за една липса на функция, а не за липса на материя. Тази информация подкрепя идеята, че тяхната концепция за съществуването е била свързана с функционалността и че сътворението е било една дейност на установяване на функционалност в едни нефункционални условия, а не на създаване на материална субстанция в една ситуация, в която материята е липсвала. Доказателствата за материя (водата, бездната в Битие 1:2) в състоянието преди сътворението по този начин подкрепят това виждане.

ТВЪРДЕНИЕ 5

ДНИ 1-3 В БИТИЕ 1 УСТАНОВЯВАТ ФУНКЦИЯ

Ден 1

Защо Бог не нарекъл светлината „светлина“? Това беше един от въпросите, които ме накараха да започна пътешествието, довело до тълкуването на Битие 1 представено в тази книга. Не ориентираността към функциите характерна за древната блискоизточна литература промени виждането ми за Битие 1 – това направи самият текст на Битие. Целият процес започва със ст. 5, началният стих от описанието на първия ден: *„И Бог нарече светлината Ден, а тъмнината нарече Нощ. И стана вечер, и стана утро, ден първи.“*

Преди всичко трябва да кажем, че в древния близък изток светлината никога не е третирана като материален обект за разлика от модерната физика. За нея се мисли като за едно условие точно като за тъмнината. Така дори ако светлината е била създадена човек не може да направи сигурно твърдение, че това представлява едно материално действие. Всъщност светлината не е центъра на действията през този ден. За какво говори текста когато казва, че Бог е нарекъл светлината „ден“? Преди всичко това не е същото като светлината. Не е трудно да намерим решението. Някои дори смятат, че това е очевидно и едва ли си заслужава да бъде отбелязвано. Ако нещо свързано със светлината е наречено „ден“ ние можем да заключим, че това не е самата светлина, а периода, през който има светлина понеже именно това е „денят.“ Тъй като „денят“ е периода, през който има светлина и „ден“ е името, което му е дадено ние заключаваме, че тук сме изправени пред реторично средство наречено метонимия, в което едно действие смислово се разпростира върху цялостната свързана с него концепция. В този случай авторът иска ние да разберем думата „ден“ в смисъл на периода, през който има светлина. В противен случай стихът няма смисъл. В резултат на това Бог нарича периода, през който има светлина „ден“ и периода, през който е тъмно „нощ.“

Извлекли тази информация от ст. 5 ние можем да се върнем назад към ст. 4. Там е казано, че *„Бог раздели светлината от тъмнината.“* Отново отбелязваме, че това твърдение няма никакъв смисъл ако светлината и/или тъмнината са виждани като материални обекти. Те не могат да бъдат разделени логически понеже по дефиниция не могат да съществуват заедно по какъвто и да е научен или материален начин. Решението от ст. 5 работи еднакво добре и тук когато стиха бъде взет в неговото очевидно значение, че Бог разделя периода, през който има светлина от периода на тъмнина.

Това са различни периоди, които след това са наречени ден и нощ в ст. 5. Дотук добре.

Сега идва необоримият аргумент. Ако „светлината” се отнася до един период, през който има светлина в ст. 5 и ст. 4 последователността изисква да разпрострем същото разбиране и върху ст. 3 и тук идва момента „Аха!” Поради аргумента в ст. 4 и 5 сме принудени да преведем ст. 3 по следния начин: „Бог каза: Да бъде период на светлина.” Ако преди сме били склонни да третираме това като едно действие на материално сътворение повече не можем да поддържаме това мнение. Тъй като извиканото в съществуване е един период на светлина, който е разграничен от един период на мрак и е наречен „ден,” ние неизбежно трябва да виждаме ден 1 като описание на сътворението на времето. Основата на времето е неизменното редуване на периоди на светлина и периоди на мрак. Това е едно творческо действие, но това е сътворение във функционален смисъл, а не в материален.

Това тълкуване разрешава старата загадка защо вечерта е спомената преди утрото. В периода преди сътворението е съществувал мрак. Когато Бог извиква в съществуване един период на светлина и го разделя от периода на мрак създадената „времева” система изисква преход между тези два установени периода. Тъй като периода на светлина е бил създаден първият преход е бил вечер (в периода на мрак) и вторият е бил светлина (периода на светлина). По този начин великият цикъл на времето е създаден от Твореца. Като Свое първо действие Той поставя времето сред характеристиките на космоса, които да служат за нуждите на хората, които предстои да бъдат създадени.

Има и една втора загадка, която мнозина през вековете намират за озадачаваща и която тук намира своето решение: Как може да съществува светлина през първия ден когато слънцето не е създадено преди четвъртия? Можем да направим две наблюдения: Първо това не е толкова голям проблем когато работим с ”времето” през първия ден колкото конкретно със „светлината.” Но това всъщност не решава проблема без второто наблюдение: Ако сътворението е разбирано във функционални термини редът на събитията е свързан с функционални, а не с материални въпроси. Това е много по-важно отколкото слънцето – всъщност слънцето не е функция, то единствено има функция. Ще говорим по-подробно за това по-нататък.

Ден 2

Втория ден е бил проблематичен на няколко нива. В древността хората са смятали, че небето е твърдо. Когато достигаме до времето на схоластиката,

Ренесанса, революцията на Коперник и Просвещението, ст. 2 е ставал по-труден за разбиране. Ако еврейската дума бъде приета в нейното естествено, контекстуално значение тя показва, че Бог е направил твърд свод, който да задържа водите над земята. Възможността да кажем, че Библията греши е сметната за неприемлива, но идеята да се разбира думата в смисъл, който подкрепя модерното научно мислене не трябва да се смята за по-добра понеже просто манипулира текста, карайки го да каже нещо, което той всъщност не казва. Не трябва да смятаме, че можем да тълкуваме думата твърд/простор просто като небе или атмосфера ако автора няма това предвид, когато я използва и когато неговите първоначални читатели не са я разбирали по този начин. Както казваме в гл. 1 не можем да насилим Битие да говори според някаква по-късна наука.

Все пак можем да се справим с този проблем като продължим да мислим за сътворението като интересуващо се от функционалното, а не от материалното. Ако не е описание на материалния произход тогава Битие 1 не казва нищо за материалния свят. Дали има или няма действителни космически води държани от здрав свод е без значение. Тази материална космическа география е просто това, което хората са познавали и е използвана, за да предаде нещо, което е функционално по своята природа. Вместо да обективизираме тази преграда пред водата трябва да се фокусираме върху важната двойна функция, която тя изпълнява. Първата ѝ роля е да създаде пространството, в което хората могат да живеят. Втората и по-важна функция е да служи като един механизъм, чрез който се контролира утаяването – средството, чрез което функционират метеорологичните условия. Космическия ред (особено за хората) зависи от подходящото количество утаяване. Твърде малко и ние гладуваме, твърде много и сме наводнени. Космическите води представляват постоянна заплаха и „твърдта“ е създадена като едно средство за установяване на ред в космоса. Това, че ние не се придържаме към космическата география на древния свят, която описва здрава бариера държаща водата не променя нашето разбиране за Бога Създател, Който играе роля в установяване и поддържане системата на времето. Материалните термини използвани в ден 2 отразяват приспособяването към начина, по който древните читатели са мислели за света. Но без значение как изглежда нечия космическа география – примитивна или сложна – остава идеята, че на втория ден Бог установява функциите, които служат като основи за метеорологичните условия.

Ден 3

Удивително е да водим как някои тълкуватели са затруднени в своето наблюдение, че Бог не прави нищо през третия ден. Можем да си

представим тяхното затруднение – как може да включим това в едно описание на сътворението ако Бог не твори нищо през този ден? До това място в книгата читателят би трябвало лесно да види решението. Ден 3 е проблем единствено ако това е описание на материалния произход. Ако бъде разбран като описание на функционалния произход няма нужда за Бога да прави нещо. Вместо това ние трябва да се запитаме каква функция е установена и на този въпрос лесно намираме отговор.

Първо ние забелязваме, че точно както ден 2 разделя и разграничава космическото пространство ден 3 разделя земното. Действието на разделение, едно ключово творческо действие от функционална перспектива, често е подчертавано в древната литература.

Докато някои коментатори се чудят на липсата на материално творение през третия ден други отбелязват, че денят изглежда съдържа две отделни действия (вода/суха земя и растения) От функционална перспектива почвата, водата и принципа на семето, всички са свързани като жизнено необходими за производството на храна. Появата на суха земя от водите е общ елемент в египетската космология и тук имаме определено съвпадане. Т.е. появата на първоначалната земя в космологията отразява ежегодната реалност на плодородната земя появяваща се след разлива на р. Нил. По този начин е ясно, че появата на суха земя е свързана с отглеждането на храна.

Ден 3 отразява удивлението на древния свят пред цялостната идея за израстване на растения, поява на семена и че цялото това растение се появява от едно малко семенце. Растителния цикъл, принципите на наторяването, благословието на плодородието – всичко това било виждано като част от удивителното снабдяване с храна толкова необходимо за оцеляването на хората.

Така на първия ден Бог създава основата за времето, на втория основата за метеорологичните условия и на третия основата за храната. Тези три значими функции – време, метеорологични условия и храна – са основни за живота. Ако искаме да видим най-голямото дело на Твореца то не се открива в материалите, които Той събира заедно – а в това, че ги събира заедно по такъв начин, че те работят. Вероятно можем да видим същото чудо когато помислим как въпреки всичко, което знаем за физиологията на окото отвъд нашето материално познание, чрез това съчетание на тъкани ние сме в състояние да виждаме. Никога не трябва да губим удивлението си от това. Функциите са много по-важни от материалите.

Но тези функционални характеристики се появяват не само в редица други древни космологии. В Битие, след като космоса е подреден една криза кара

Бог да го върне към неподреденото, нефункционално състояние посредством потоп. Тук космическите води са освободени от техните ограничения и земята отново става нефункционална. Това, което следва е едно ново сътворение, при което земята отново се появява от водите и благословието е отново дадено. От голям интерес в този контекст е обещанието, което Бог дава в Битие 8:22: *„Доде съществува земята, сеитба и жетва, студ и горещина, лято и зима, ден и нощ няма да престанат.”* Тук откриваме същите 3 основни функционални характеристики в обратен ред: земята, метеорологичните условия и времето няма да престанат никога. Авторът добре разбира, че това са основните категории за функционирането на създадения от Бога свят.

В тази глава ние се опитахме да установим първо, че разказа е функционално, а не материално ориентиран. Всъщност единственото споменаване на нещо, което може да се приеме за материално в описанието на тези три дена е твърдата – именно това, което ние сме склонни да не признаваме за част от материалния космос такъв какъвто го познаваме. В противовес на това функциите на времето, метеорологията и храната могат ясно да бъдат видени в текста и разпознати като значими за древните блискоизточни космологии. По-важно, можем да видим, че значението на тези 3 функции е общо за древния свят. Перспективите за една материална вселена ще варират от епоха до епоха и от култура до култура. Не трябва да ни изненадва, че Божието творческо дело не трябва да бъде прокламирано относително спрямо тези въпроси, които служат като универсални основи, върху които хората виждат космоса.

Не трябва да се притесняваме за „истината” по отношение на начина, по който Библията използва науката на древния свят. Както казахме преди някаква научна рамка трябва да бъде приета и всички научни рамки са динамични и предмет на промяна. Приемането на рамката на слушателите, към които е отправен текста е най-логичното, което може да бъде направено. Древната наука, която откриваме в Библията не трябва да се смята за „погрешна” или „невярна” тъй като тя просто предлага една перспектива от различна гледна точка. Дори и днес ние приемаме за истина, че небето е синьо, че слънцето изгрява и луната свети. Но ние знаем, че това са научно подвеждащи твърдения. Науката просто предлага един начин да виждаме света и тя не е единствената, която проявява претенции за истината. Древната наука в Библията приема перспективата на земният наблюдател. Човек може да се съгласи, че има случаи, за които може да се каже с по-голяма истина, че земята е центъра на вселената. Това не означава, че твърдим, че има множество истини, а че съществуват много възможни различни перспективи, всяка от които може да предложи вярна информация. Начините, по които всяка култура описва вида на

материалния космос може да се различават значително един от друг. Преди един век идеята за разширяваща се вселена би изглеждала странна докато днес статичната вселена е изпаднала в немилост. Всичко това е част от фината космическа география.

Бог не дава на Израел никаква ревизирана космическа география – Той открива ролята на нейният Творец чрез космическата география, която те имат понеже формата на материалния свят не е от значение. Неговото творческо дело се фокусира върху функциите и по този начин Той ни казва, че е Този, Който е поставил функционирането и Който го поддържа в действия без значение как ние виждаме материалната форма. Това описание на сътворението не е свързано с материалната форма на космоса, а с неговите функции.

ТВЪРДЕНИЕ 6

ДНИ 4-6 ВЪВЕЖДАТ ФУНКЦИОНЕРИ

В описанието на дни 4-6 ние виждаме промяна на фокуса. Докато функционалната ориентация все още е очевидна Бог не толкова определя функциите колкото въвежда функционерите. В някои случаи функционерите участват в извършване на функциите (особено при небесните тела, които определят времевите периоди), но в повечето случаи функционерите просто изпълняват свои собствени функции в сферите определени през първите три дена (време, космическо пространство, земно пространство). Поставянето на функционери на техните задачи и места е в еднаква степен творческо действие. Дни 4-6 са буквален паралел на дни 1-3, както се признава от дълго време, но литературната структура е второстепенна.

Ден четвърти

В описанието на този ден функционалната ориентация е ясно видима. Текста не предлага информация за материалната природа на небесните тела и всичко, което е казано за материалното им поставяне е, че те са в твърдта/простора. Това, разбира се, е проблем ако човек се опитва да разбере текста научно. От функционалната страна на уравнението ние виждаме, че те разделят деня от нощта (това е връзката с ден 1), че дават светлина и че служат за „знаци, времена, дни и години.” Накрая ни е казано, че тяхната функция е да владеят деня и нощта – най-близкия до персонификация текст.

Ние отново обръщаме внимание, че това не са научни функции, а функции ориентирани към хората. В това отношение трябва да бъде отбелязано, че четворното описание на функциите (знаци, сезони, дни, години) са свойствени единствено за хората. Единственото, което може да изглежда, че не спада към тази категория са „сезоните” – но тук ние не трябва да мислим за сезони като лято и зима. Еврейската дума когато се използва на други места обозначава празници свързани с времето на жетвата, сеитбата и т.н.

Дни 4-6 продължават да бъдат управлявани от изговореното слово. Изговореното слово лесно може да бъде разбирано във връзка с установяването на функции. В древния близък изток космоса е организиран посредством заповеди на божествата. Битие 1 също подчертава изговорената заповед на Създателя и тези заповеди определят функциите и дават на функционерите техните роли. Тези изговорени заповеди също са действия на сътворение.

Преминавайки през ден 4 трябва да се спрем за момент и да коментираме друг глагол свързан с творческата дейност, *asa*. Глаголът е използван в ст. 7 („Бог направи простора”) и отново в ден 4, ст. 16 („Бог направи големите светила”). Той ще бъде използван отново в ден 6 за животните (ст. 25) и за хората (ст. 26). Той се появява и в някои от обобщенията за делата (Битие 2:2-4) и в Изход 20:11 като едно обобщение за делата през седемте дни. Макар някои да твърдят, че поне този глагол изразява една материална перспектива не трябва да прибързваме да приемаме подобно заключение. Всеки еврейски лексикон ще покаже, че глаголът покрива широка гама от значения. Дори в обобщаващите твърдения на Битие 2:2-4 глаголът покрива всички дейности през седемте дни, много от които не включват сътворение. Вярно е, че глаголът може да се използва за материални процеси, но той не се ограничава единствено до подобни процеси. В Изход 20 дискусиата за съботата използва този глагол в ст. 9-11. Фразите показват един модел: „Шест дни да вършиш всичките си дела...на седмия...да не вършиш никаква работа...понеже за шест дни Бог направи небето и земята (своите дела).” Какво включват тези дела? Ако сътворението е Негово дело и творението е функционално ориентирано тогава свършването на делата е осъществено чрез установяването на функции. Това съвпада с Битие 2:2, който казва, че Бог е свършил всички дела, които е направил и Си е починал от всичките – навсякъде използвайки този глагол.

Четвъртия ден започва а Бог, Който издавайки една заповед (ст. 14), която определя функциите на тези небесни функционери. За разлика от ситуацията в останалия близък изток тези функционери не са личности. Текста поне непряко казва това наричайки ги „светила,” а не с техните имена, които съвпадат с имената на божествата в останалата част от близкия изток. След това Той извършва делото така, че те да владеят както е възнамерявано (ст. 16). Накрая Той ги поставя на техните места (ст. 17). Заключение е познатото: „Беше добро,” което, както говорихме в предишната глава, показва, че те са подготвени да функционират в полза на хората, които скоро ще бъдат поставени на местата им.

Ден пети

За разлика от ден 4 където функционерите помагат за установяване на функции свързани със сферата, която населяват през ден 5 функционерите просто извършват свои собствени функции в космическото пространство, което населяват. Текста говори за това, което те правят, а не за ролята, която изпълняват. Но в Божието благословение на тях също им е дадена функция: да се плодят и размножават. Бог ги е създал способни да правят това и тяхната функция е да изпълнят определеното им пространство.

От значителен интерес е специалното внимание отделено на „големите морски чудовища” в ст. 21. Тук авторът се връща към глаголт, който не е използвал от ст. 1, *bara*, и който ще използва отново единствено в ст. 27 от тази глава. Употребата му показва значимостта на тези творения. В древния свят космическите морета били населявани от създания, които действали срещу подредената система. Без значение дали били просто антитеза или врагове те били виждани като заплаха за реда тъй като населявали регион, който сам се намирал извън подредената система. Именно това е причината, поради която авторът на Битие им отделя специално внимание. Тъй като в Битие няма космическа битка или завоевание каквато понякога е картината в други места от близкия изток, текста показва, че тези творения просто са част от подредената система, а не врагове, които трябва да бъдат победени. В Битие тези създания на изцяло под контрола на Бога.

Ден шести

Подобно на творенията населяващи космическото пространство в ден 5 животните обитаващи земното пространство в ден 6 не са функционери, изпълняващи функциите посочени в ден 3. Те изпълняват свои собствени функции в това пространство. Текста показва, че функциите им отговарят на техните видове, а не на функциите свързани с други обитатели. Те са виждани според своите категории и се възпроизвеждат според собствения си вид като част от Божието благословение. Тяхната функция е да се възпроизвеждат и да напълнят земята – това им е дал Бог да правят. Чудо на творението е, че нови поколения от същия вид творения се раждат от своите родители. Това е същият вид удивление, който е свързан и със системата позволяваща на растенията да порастват от семе.

Един от най-интересните елементи в тези стихове е предметът свързан с глагола в ст. 24: („*Нека земята да произведе живи същества*”). Това със сигурност не е научен начин на изразяване и тълкувателите не трябва да се опитват да четат в него научни концепции. За какво се отнася това в своя близкоизточен контекст? Както вече казахме близкоизточните текстове не говорят често за сътворението на животните и когато го правят това е чрез общ и кратък мимоходен коментар.

Най-близкият подобен паралел на Битие идва от книга наречена „Подвизите на Нинурта.” ”Нека поляните произвеждат растения за теб. Нека склоновете ти дават мед и вино. Нека по хълмовете да растат кедри, кипариси, хвойна и чемшир за теб. Нека тя да бъде узряла с плодове като градина. Нека планините да те снабдяват богато с божествени парфюми...Нека планините да ти дават диви животни. Планините да увеличат плодовитостта на четириногите за теб.”

Ролята на равнините или на планините в създаване на животни не ни дава материална информация за това дали има някакъв вид спонтанно регенериране или еволюционен процес. Вместо това равнините и планините са местата на произход. Това е мястото откъдето идва животинският живот, а не от какво той произлиза. Това е подобно на дете, което днес пита откъде идват бебетата. Вместо обяснение за спермата и оплодените яйцеклетки водещи до зачатие детето се нуждае единствено да му кажат, че бебетата идват от болницата или от техните майки.

Човечеството

Разликата когато достигаме до сътворението на хората е, че дори когато тяхната функция е да населят земята (подобно на птиците, рибите и животните) те също така имат функция свързана и с всички останали Божии творения, да обладаят и да владеят. Не само това, но те имат функция свързана и с Бога тъй като са създадени по Неговия образ. Те имат функция и по отношение един на друг тъй като са представени като мъжки и женски пол. Всичко това показва функционална ориентация, която по никакъв начин не е свързана с материалното. Може да се твърди, че материалният аспект е взет от Битие 2 и ние ще разгледаме това в една различна секция в края на тази глава.

Сред всички функционални елементи споменати в Битие 1:26-30 Божият образ е най-важен и е фокус на тази секция. Цялото останало творение функционира във връзка с човечеството и човечеството служи на останалата част от творението като Божий управник. Сред множеството неща, които Божият образ може да означава и да включва едно от тях, и вероятно основното, е, че на хората е делегирана роля (функция) подобна на Бога в света, в който те са поставени.

Вече беше споменато, че докато в останалата част от древния свят творението е поставено, за да служи на боговете, едно теоцентрично виждане, в Битие творението не е дадено за полза на Бога, а за да служи на човечеството – едно антропоцентрично виждане. Така ние можем да кажем, че човечеството е кулминацията на творческото описание. Друг контраст между Битие и останалата част от древния близък изток е, че в древния близък изток хората са създадени, за да служат на боговете като снабдяват нуждите им. Т.е. ролята на хората е да донесат цялото творение пред боговете – фокуса е от творението към боговете. В Битие хората представят Бога пред останалото творение. Така фокуса се премества от Божията реалност, чрез хората към света около тях. Това е подобно на разликата между работниците в един завод, които служат на компанията в производствения процес (подобно на хората в древния изток) и

работниците занимаващи се с продажби и маркетинг, които представят компанията на останалия свят (подобно на хората в Битие).

Материалите за човечеството

Макар Битие 1 да не споменава никакви материали или материални процеси свързани с човешкия произход при неговото създаване изглежда Битие 2 предлага точно такова описание. Затова за момент ще се отклоним от Битие 1 обръщайки се към този въпрос.

Древните блискоизточни текстове съдържат многобройни споменавания за хората създадени от разнообразни материали и ние откриваме голямо сходство между тях и библейския текст. Това отново ни показва, че Битие работи в една нормална концептуална за древния близък изток рамка, а не представя нови научни знания.

Материалите или съставките споменати в древния близък изток са сълзи на боговете (Египет), кръв на бог (Атрахазис) и, най-често, пръст (Египет и Месопотамия). Тези съставки са дадени като общи за цялото човечество тъй като древните блискоизточни текстове говорят единствено за сътворението на цялото човечество, а не за отделни хора или една двойка както е в Битие. Това е важна разлика тъй като в Битие 4 и 5 Адам и Ева да виждани като отделни личности. Тази индивидуална идентичност обаче не променя значимостта на споменатите в Битие 2 материали. Факта, че древния близък изток използва същите материали, за да опише цялото човечество показва, че материалите имат архетипно значение. За разлика от прототипа (който е оригинала служещ като модел за последващото производство) един архетип служи като представител на всички останали в класа и определя този клас. Така когато древните блискоизточни текстове говорят за хората като създадени от пръст или от кръвта на убито божество те не говорят просто за един единствен индивид, а за природата на човечеството.

Това архетипно разбиране е валидно и за Битие 2. Индивидът наречен Адам не е единственият човек направен от земна пръст, който както казва Битие 3:19: „*От пръст си и в пръста ще се върнеш.*” Това е вярно за всички хора, мъже и жени. Това е една архетипна характеристика, която описва всички нас. Това не е твърдение свързано с химическите компоненти нито описание на материалните процеси, чрез които всеки един човек е бил направен. Пръстта е архетипна характеристика и следователно не може да бъде виждана както материален компонент. Тя е индикатор за човешката съдба и смъртност и по този начин е функционален, а не материален компонент.

Положението не е по-различно и при сътворението на жената. Направата ѝ от страната на мъжа има архетипно, а не анатомично значение. Именно това е аспектът, който текста подчертава говорейки за детайла: „*Затова ще остави мъжът баща си и майка си и ще се привърже към жена си и двамата ще бъдат една плът*” (Битие 2:24). Това е вярно за всички мъже и за всички жени. Жените са архетипно създадени от страната на мъжа. Отново можем да видим, че това е една функционална, а не материална дискусия. След гл. 5 в Битие Адам и Ева никога повече не се споменават в Стария Завет освен в началните родословия в Летописи. В Новия Завет авторите често говорят за Адам и Ева като за архетипи.

С оглед на тези наблюдения можем да заключим, че Битие не споделя нашият интерес към материалния произход на първите хора. То фокусира вниманието си върху архетипния произход на човечеството. Този интерес е част от функционалния произход. Човечеството е свързано със земята, от която е създадено. Както в мъжката така и в женската си форма човечеството е свързано с Бога, по Чийто образ е направено. Като такава то има привилегията да се възпроизвежда, ролята да подчини и да владее и статус в градината представляваща свещено място (Битие 2:15). Всеки един, дори най-незначителният, е създаден, за да бъде истински човек. Нито материалите нито ролите описват единствено първите представители. Това писание на сътворението дава на хората тяхната идентичност и определя тяхната свързаност с всичко около тях.

Заключение

През дни 4-6 функционерите на космоса са поставени на подходящите им позиции и са им дадени съответстващи роли. Ако използваме аналогията с компания са им дадени техните длъжности, казано им е на кого да се отчитат и по този начин е представена идеята за мястото им в компанията. Работният и ден е определен от часовник и от тях се очаква да бъдат продуктивни. Ръководителят е поставен на мястото му и заводът е готов да започне работа. Но преди това трябва да пристигне собственикът и да заеме мястото си в своя офис.

ТВЪРДЕНИЕ 7

БОЖИЯТА ПОЧИВКА В ХРАМА

Според традиционното виждане, в което Битие 1 е описание на материалния произход, седмия ден е неразбираем. Изглежда, че той не е нищо повече от една богословска добавка свързана с пазенето на съботата от евреите – едно допълнение или послепис. За разлика от това един читател от древния свят веднага би разбрал какво се случва и би разпознал ролята на седмия ден. Без колебание древният читател би заключил, че това е храмов текст и че седмия ден е най-важния от седемте. В едно материално описание седмия ден би играл незначителна роля, но в едно функционално описание, както ще видим, той е истинската кулминация, без която нищо друго няма смисъл и значение.

Как е възможно реакциите да бъдат толкова различни? Разликата е във вида информация, която всеки в древния свят знае и за която повечето съвременни читатели нямат каквато и да е представа: богът почива само и единствено в храм. Това е причината да се строят храмове. Можем дори да кажем, че това представлява храмът – място за божия почивка. Вероятно дори още по-важно, в някои текстове конструкцията на храма е свързана с космическото сътворение.

Какво включва Божията почивка? Повечето от нас мислят за почивката както за откъсване от грижите, проблемите и задачите на живота. На ум ни идват неща като сън или следобедна дрямка. Но в древния свят почивката е следствие разрешаването на дадена криза или установяване на стабилност, когато нещата се „успокоят.“ В следствие на това може да бъде установен обичайния ред, на който се наслаждаваме. За божеството това означава, че космоса функционира нормално. Това е свързано повече с участие без пречки отколкото с откъсване без отговорности.

Преди да продължим е важно да разгледаме терминологията използвана от автора. Еврейският глагол *sabat* (Битие 2:2) идва от обичайното значение на „преставам“ (ср. Ис. Н. 5:12; Йов 32:1). Семантично той се отнася до завършването на определена дейност, с която някой се е занимавал. Прекъсването води до едно ново състояние, което е описано от друг набор думи, глаголът *nuha* и свързаното съществително *menuha*. Глаголът изразява влизане в състояние на сигурност или стабилност, а съществителното се отнася до мястото където това може да се намери. Глаголът *sabat* описва един преход в действието или бездействието на *nuha*. Занем, че когато Бог почива на седмия ден в Битие 2 Той също така преминава в състояние на стабилност (*nuha*) понеже това е терминологията използвана в Изход 20:11. Единствената друга употреба на глагола *sabat*

свързана с Бога като подлог е в Изход 31:17. Най-важните стихове, от които извличаме тази информация се намират в Псалм 132:7-8, 13-14:

„Нека влезем в скините Му, Нека се поклоним при подножието Му. Стани, Господи, и влез в покоя Си, Ти и ковчега на Твоята сила; Защото Господ избра Сиона, Благоволи да обитава в него. Това, каза Той, Ми е покой до века: Тук ще обитавам, защото го пожелах.“

Тук „обиталището“ на Бога използва един термин, който описва скинията и храма и това е мястото където се намира Неговото подножие (ковчега) Това също така показва, че текста говори за обиталището като за Неговата тронна зала и мястото, от което Той владее (поради подножието). В ст. 8 „подножието“ е паралелно с ковчега и храма („обиталището“) е паралел с „мястото на покой“ (*menuha*). Това показва, че харамът е мястото където Той си почива. В ст. 13 текста отново говори за мястото за почивка в Сион говорейки по този начин за храма. След това ст. 14 използва „мястото за почивка“ (*menuha*) отново определяйки го като мястото където Той царува. По този начин псалмът свързва заедно идеите за Божиата почивка, храма и царуването. Божието „преставане“ (*sabat*) на седмия ден в Битие 2:21 води до Неговата „почивка“ (*nuha*) свързана със седмия ден в Изход 20:11. Неговата почивка се намира в Неговото „място за почивка“ (*menuha*) в Псалм 132, което също е определено като храма, от който Той управлява. След сътворението Бог си почива и управлява от Своето местообиталище. Това не е някакво ново богословие за древния свят - всички хора са мислели това за своите богове и храмове.

В Стария Завет идеята, че почивката включва намеса в нормалните дейности, които трябва да бъдат вършени след като стабилността е постигната може да бъде видяна в пасажите, в които Бог говори или дава на Израел почивка в земята:

„Но когато преминете Йордан и се заселите в земята, която Господ вашият Бог ви дава да наследите, и ви успокои от всичките неприятели около вас, та живеете безопасно.“ (Втор. 12:10, ср. Ис. Н. 21:44; 23:1).

Макар сигурността и стабилността да позволяват почивка по-важното е, че те позволяват нещата да влязат в своя нормален ритъм. Когато враговете на Израел вече не са заплаха той могат да се върне обратно към своя нормален живот: сеене и жънене, купуване и продаване, отглеждане на семейства и служба на своя Бог.

По същия начин в древния свят един храм е изграден така, че богът да може да бъде в центъра на своето управление. Храмът е резиденцията и палата на боговете. Подобно на Белия дом в Америка той е центъра на

властта и контрола. Това е мястото където се извършва работата свързана с управлението на страната. Когато новоизбраният президент отива, за да заеме своето място в Белия дом това не означава, че той просто ще си събуе обувките и ще се излежава в спалнята на Линкълн. Там той ще започне да управлява страната. Но според древния начин на изразяване президентът „си почива” в Белия дом. Това на практика е твърде различно от почивка. Напрежението и несигурността на изборите са отминали и сега той може да се заеме с важните неща, които трябва да бъдат свършени.

Ролята на храма в древния свят не се състои в най-вече в едно място където хората могат да се съберат за поклонение подобно на съвременна църква. Той е място за бога – свято място. Това е неговият дом, но още по-важно неговият шаб – неговата контролна зала. Когато богът си почива в храма това означава, че той издава заповеди, че сяда на трона си, за да заеме своето подобаващо място и роля.

В древноизточната литература откриваме това рано и ясно. Един от най-ранните примери намираме в шумерския Храмов химн на Кес: „Домът...вдъхва огромно преклонение призовавайки едно могъщо име чрез Ан. Домът...чиято съдба е величествено определена от великата планина Енлил. Домът на Ануната, боговете притежаващи велика сила, които дават мъдрост на хората. Домът несмушаваното обиталище на великите богове. Домът, който е бил планиран заедно с плановете на небето и земята...с чистата божествена сила. Домът, който е в основата на Земята и подкрепя светилищата.”

В този химн можем да видим идеята че храмът е едно място на почивка („несмушавано обиталище”), което е централно за функционалното творение („планиран заедно с плановете на небето и земята”) и че той е мястото, от което е управлява („в основата на небето и земята”).

В известният вавилонски епос на сътворението Енума Елиш делото на сътворението извършено от Мардук е последвано от изграждане на храм за него. Отбележете следното: боговете дават на Мардук царска власт (5.113) и Мардук отговаря с думите: „Под свода, чиято основа аз сам затвърдих ще съградя дом и нека той да бъде място за наслада. В него ще установя светото място, ще поставя светите си обиталища, ще установя своето царуване” (5.121-24). Това място ще бъде „място където да се спират” боговете (5.138). След като човечеството е създадено в началото на шестата плоча и боговете са получили своите отговорности главните богове правят следното заявление: „Ще направим светилище, чието име ще бъде олицетворение, твоите обиталища, които ще бъдат място където да се спираме и да намираме покой в тях” (6.51-52). Тези части показват

близката връзка между сътворението (на космоса и хората), организацията на космоса, почивката, храма и управлението.

Божията почивка в Битие 1 не описва конкретно Неговата намеса в управлението, но описва възможността да прави това. Той може да се освободи от началните задачи и да започне регулярни действия. Това е подобно на получаване на нов компютър и прекарване на специално време за неговото привеждане в употреба (поставяне на оборудването, свързване на жиците, инсталиране на софтуера). След като всички тези задачи са изпълнени можете да риключите с този процес и да се заемете с нови задачи, при които действително използвате компютъра. Това е причината, за която той е приведен в действие.

Понякога хората повдигат въпроса: Какво е правил Бог на осмия ден? Според представеното тук виждане на осмия ден и през всеки ден след него Той е в контролната зала откъдето управлява космоса, който е създал. Това е продължаващото дело на сътворението. Когато мислим за Битие 1 като за материален произход сътворението става едно минало действие, което е завършило. Бог е създал обектите и сега те съществуват (материално). Разглеждането на Битие 1 като едно описание на функционален произход предлага повече възможности за разбиране на Божието творческо дело като продължаващо (повече за това в глава 15).

Сега след като са ни дадени ключовете за тълкуване от света на древния изток (и също така потвърдени с други части на Библията), че Божията почивка е един храм, ние можем да започнем да разбираме значението на тази информация за по-нататъшно разбиране на Битие 1. Какви са следствията от разбирането на Битие 1 както „храмов текст?“ За какъв храм става дума и какво ни казва това за Битие 1 и за богословието? Това са въпросите, към които ще се обърнем в следващите няколко глави.

Допълнителна литература

Andreasen, N. E. The Old Testament Sabbath: A Tradition-Historical Investigation. SBL Dissertation Series. Missoula, Mont.: Society of Biblical Literature, 1972.

Laansma, J. I Will Give You Rest. Tubingen: Mohr, 1997.

ТВЪРДЕНИЕ 8

КОСМОСЪТ Е ХРАМ

В някои древни близкоизточни текстове един храм е изграждан като завършване на сътворението на космоса. Но обикновено това са различни, макар и свързани действия. Естествената връзка между тях е, че творческите действия са израз на власт и храмът е мястото където властта ще продължи да бъде упражнявана. Отвъд текстуалните и идеологическите асоциации ние можем да кажем, че текстовете свързват сътворението и изграждането на храма чрез посочване липсата на храма заедно с липсата на космически ред когато описват делата на сътворението.

Липсата на храм понякога е част от описанието на предкосмическите условия. Това е най-ясно във въведението свързано с основаването на Ериду 1:

Нямало свят дом, никакъв дом за боговете не бил издигнат на чисто място.

Не била пораснала тръстика, нямало сътворено дърво.

Не била положена тухла и не бил създадена тухларна.

Не била съградена къща, не бил създаден гард.

Не бил съграден град, не било основано поселище.

Нипур не бил съграден, Екур не бил създаден.

Урук не бил съграден, Еана не бил създаден.

Дълбините на били съградени, Ериду не бил създаден.

Нямало свят дом, нямало дом за боговете, не било създадено обиталище.

Цялата земя била море.

Изворът сред морето бил само канал.

Тогава Ерису съградил, Есагила била създадена.

Тогава Мардук заселил боговете в обиталищата им, създал хората и животните и поставил началото на Тигър и Ефрат.

От една молитва посветена на поставяне първата тухла на храма става очевидно, че комосът и храмът са схващани заедно и по този начин са на практика едновременни що се отнася до своя произход.

И Ану, Енлил и Еа получили (първата) идея за небето и земята.

Те намерили мъдър начин за снабдяване нуждите на боговете.

Приготвили в една земя приятно обиталище.

И боговете били поставени в това обиталище

Техният главен храм.

Тази близка връзка между произхода на космоса и храмовата сграда потвърждава блискоизточната идея, че храмовете били считани за предисторически и че произхода на космоса по това време бил определян с термините на храмовите елементи. Важно е да повторя, че аз не твърде, че евреите заимствали от тази древна литература. По-скоро литературата показва как мислели хората в древния свят и докато изследваме Битие ние можем да видим, че евреите мислели по подобен начин.

Можем да видим връзката между храма и космоса най-ясно когато видим, че храмовете в древния свят били смятани за символи на космоса. Библейския текст както и древната блискоизточна литература прави това ясно. Древните блискоизточни доказателства идват от множество култури и източници. Първо, храмовете имат космически описания в древния свят. Най-ранният пример се намира в шумерския Храмов химн на Кес, един от най-древните известни ни литературни източници.

Дом Кес, основа на земята, важният страховит бик!

Пораснал като хълмовете, обгръщащ небето.

Пораснал като Е-кур, вдигнал глава сред планините.

Вкоренен в Ебзу, зелен като планините.

Шумерския текст за изграждането на храм на Гудея показва, че храмът има космически цели. Към края на цилиндър В богът Нингирсу говорейки на Гудея казва, че храмът разделя небето и земята свързвайки го по този начин с най-началното действие на сътворението:

Гед(ея) ти градиш моя (дом) за мен

И вършил дела на моето усъвършенстване.

Ти правиш домът ми да блести за мен

Подобно на Уту сред небесата.

Разделяйки подобно на висок планински връх

Небето от земята.

Много от имената давани на храмовете в древния свят показват тяхната космическа роля. Сред дузините възможни примери особено внимание заслужава храмът Ешарра (Дом на космоса) и Етемененки (Дом за основополагащата платформа между небето и земята).

В Египет се смятало, че храмовете са изградени там където в началото земята за пръв път се показала от космическите води. Храмът напомнял мистичното място, първичната могила. Той стоял на първата суша, която се появила от предисторическите води, на която застанал създателят бог, за да започне своето дело на сътворение. Чрез една дълга верига от последователни обновления настоящия храм бил пряк наследник на първоначалното светилище, което създателят бог сам издигнал на първата могила. Откриваме творчески мит свързващ структурата със сътворението за всеки от по-големите, късни храмове.

И шумерските и египетските текстове определят храмът като мястото, от което изгрява слънцето:

„Твоята вътрешност е мястото, от което изгрява слънцето, надарено с широко разпростиращо се и голямо изобилие.“

Египетските храмове служели като модели на космоса, в които подът представлявал земята, а таванът небето. Декорациите по колоните и стените представлявали растителният живот. Жан Асман, описвайки тази образност, заключава, че храмът „бил света, който всеприсъстващия бог изпълвал до неговият предел. Наистина храмът е, според своето намерение, и цел, космосът.“ Взаимната връзка правела възможно храмът да бъде центъра, от който се поддържал реда в космоса.

В библейския текст описанието на скинията и на храма съдържа множество очевидни връзки с космоса. Тази връзка е явно разпозната не по-късно от 2 век сл. Хр. в писанията на еврейският историк Йосиф, който казва за скинията: „Всеки от тези обекти има за цел да напомня и да представлява вселената.“ Във вътрешният двор имало множество обекти

предсатвящи космическата география. Най-важните били водният басейн, който 3 Царе 7:23-26 нарича „море” и бронзовите стълбове описани в 3 Царе 7:15-22, които вероятно представят стълбовете на земята. Хоризонталните оси в храма били подредени в същия ред както вертикалните оси в космоса. От дворът, който съдържал предмети извън подредения космос (космическите води и стълбовете на земята) човек можел да се придвижи към подредения космос докато влизал в първата част на храма. Тук се намирили менората, трапезата за хлябовете и кадилният олтар. В описанието на Петокнижието на скинията, лампата и нейното дървено масло са използвани за „светлина” (особено Иход 25:6; 35:14, Числа 4:9). Думата за светлина е същата, която описва и небесните светила през ден 4 (вместо да ги нарече слънце и луна). Както менората представляла даваната от Бога светлина присъствените хлябове (Исход 25:30) представляли даваната от Бога храна. Кадилният олтар издигал благоуханни облаци пред завесата разделяща вътрешността на скинията. Ако преминем от хоризонталните към вертикалните оси завесата разделя земната сфера с нейните функции от небесната сфера, където обитава Бог. Последното било представяно в светая светих където било поставено подножието на Божия трон (ковчегът). По този начин завесата изпълнявала същата символична функция като твърдта. Така дворът представлявал космическата сфера извън организирания космос (морето и стълбовете). Първата част на скинията показвала светлината и храната. Завесата разделяла небето и земята – мястото на Божието обиталище от мястото обитавано от хората.

Учените също са съгласни, че храмът и скинията съдържат множество образи от Едемската градина. Те посочват градините обичайно добавяни към свещените места и древния свят. Освен това образността на плодоносните води извиращи от присъствието на божеството и носещи изобилие на земята са добре познат образ.

Едемската градина не е виждана от авторът на Битие просто като част от месопотамската земя, а като архетипно светилище, като място където Бог обитава и където Той следва да бъде почитан. Много от характеристиките на градината могат да се открият също и в по-късните светилища особено в скинията и Ерусалимския храм. Тези паралели означават, че самата градина е била разбираана като един вид светилище.

По същия начин водите извиращи от градината в Битие 2 намират своя паралел във водите извиращи от храма в Езекиил 47:1-12 (ср. още Пс. 46:4; Зах. 14:8; Откр. 22:1-2). Това е един от най-често срещните образи в древната иконография. Следователно можем да заключим, че Едемската градина била свято място и храмът/скинията съдържали образност на

градината и космоса. Всички тези идеи са свързани. Храмът е един микрокосмос и Едем е представена в храмовото помещение, което служи като свято място свързващо Божието присъствие като архетипно светилище.

От идеята, че храмът бил виждан като миниатюрен космос е лесно да се придвижим към идеята, че космосът трябва да бъде виждан като храм. Това е по-трудно да бъде документирано в древния свят поради политеистичната природа на неговите религии. Ако целия свят бил виждан като един единствен храм, на кой бог принадлежал той? Къде били храмовете на останалите богове? Все пак може да се твърди, че текстовете за сътворението могат и следват моделът на текстовете за изграждане на храм по начин, който поне свързва космоса с храма.

В Стария Завет политеизмът не пречи на връзката между космоса и храма и наистина подобна връзка е направена. Исая 66:1-2 е най-ясният текст:

Така казва Господ: Небето Ми е престол, И земята е Мое подножие; Какъв дом искате да построите за Мене? И какво ще бъде мястото на Моя покой? Защото Моята ръка е направила всичко това, И по този начин всичко това е станало, казва Господ; Но пак, на този ще погледна, На оня, който е сиромаш и съкрушен духом, И който трепери от словото Ми.

Тук можем да видим елементите на един храм с размерите на космоса, една връзка между храм и почивката и връзка между сътворението и храма. Това само по себе си е достатъчно, за да разберем, че космоса може да бъде виждан като храм. Именно това твърдим ние както приемане намиращо се в Битие 1: че тя трябва да бъде разбираана като описание на функционалния произход на космоса като храм. Други старозаветни пасажии, които показват, че космоса може да бъде виждан като храм включват 3 Царе 8:27 където молитвата за посвещението на храма казва: *„Ще обитава ли Бог на земята? Небето, дори небето на небесата не могат да го поберат. Колко повече храмът, който аз построих?”* На друго място, в Исая 6:3, серафимите викат: *„Свят, свят, свят е Господ на силите. Славата Му пълни цялата земя.”* „Славата,” с която е пълна земята е същата като тази, която идва и остава в светая светих в Изход 40:34.

Тази глава доказва следното:

1. В Библията и древния близък изток храмът е виждан като един микрокосмос.
2. Храмът е украсен с космическа образност.

3. Храмът е свързан с функционирането на космоса.
4. Сътворението на храма е паралелно със сътворението на космоса.
5. В Библията космосът може да бъде виждан като храм.

Когато тази информация бъде обединена с откритията на предишната глава – че божеството почива в храма и че следователно Битие 1 трябва да бъде виждана като един храмов текст – ние получаваме една различна перспектива за естеството на описанието на сътворението в Битие. Сега Битие 1 може да бъде виждано като едно описание на сътворението фокусиращо се върху космоса като храм. То описва сътворението на космическия храм с всичките му функции и с Бог обитаващ в него. Това е причината седмият ден да е толкова важен понеже без Бога, Който обитава в него (космическият) храм не съществува. Най-важната истина от описанието на сътворението е, че този свят е място на Божието присъствие. Макар всичките функции да са антропоцентрични, посрещащи нуждите на хората, космическият храм е теоцентричен и Божието присъствие служи като определящ елемент за неговото съществуване. Това показва една промяна, която се случва през седемте дена. Преди ден 1 Божият дъх действа над нефункционалния космос. Бог действа, но все още не е заел Своето място. Установяването на функционалния космически храм става ефективно чрез Бога, Който заема мястото Си в него на седмия ден. Това ни дава едно виждане за Божията роля преди/след.

Техническа помощ

Beale, G. K. The Temple and the Church's Mission: A Biblical Theology of the Dwelling Place of God. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2004.

Hurowitz, Victor. I Have Built You an Exalted House: Temple Building in the Bible in Light of Mesopotamian and Northwest Semitic Writings. Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 115. Sheffield, U.K.: JSOT Press, 1992.

„YHWH's Exalted House-Aspects of the Design and Symbolism of Solomon's Temple,“ in Temple and Worship in Biblical Israel, pp. 63-110. Edited by J. Day. New York: T & T Clark, 2005.

Levenson, Jon. „The Temple and the World,“ Journal of Religion 64 (1984): 275-98.

Creation and the Persistence of Evil. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1988.

Lundquist, J. „What Is a Temple? A Preliminary Typology.“ *In The Quest for the Kingdom of God*, pp. 205-19. Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 1983.

Weinfeld, Moshe. „Sabbath, Temple, and the Enthronement of the Lord-The Problem of the Sitz im Leben of Genesis 1.1- 2.3.“ *In Melanges bibliques et orientaux en l'honneur de M. Henri Gazelles*, edited by A. Caquot and M. Delcor, pp. 501-12. *Alter Orient and Altes Testament* 212. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener; Kevelaer: Butzon & Bercker, 1981.

Wenham, Gordon J. „Sanctuary Symbolism in the Garden of Eden Story.“ *In I Studied Inscriptions from Before the Flood*, edited by R. S. Hess and D. Toshio Tsumura, pp. 399-404. *Sources for Biblical and Theological Study* 4. Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 1994. Reprinted from *Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies, Division A: The Period of the Bible*, pp. 19-25. Jerusalem: World Union of Jewish Studies, 1986.

ТВЪРДЕНИЕ 9

СЕДЕМТЕ ДЕНА В БИТИЕ 1 СА СВЪРЗАНИ С ОСВЕЩАВАНЕТО НА КОСМИЧЕСКИЯ ХРАМ

Връзката между космоса и храма в Библията и в древния свят и по-конкретно специфичната връзка между двете в творческите текстове предполага, че трябва да мислим за Битие 1 като за космически храм. Това е потвърдено по-нататък от Божията почивка на седмия ден тъй като Бог почива в храма си. Тези идеи трябва да ни накарат да изследваме какви други елементи от Битие 1 може да са повлияни от мисленето с храмови термини.

Първата връзка е интересния факт, че числото се появява изключително често при описания на храмове в древния свят и в Библията. Седемте творчески дена в Битие имат определена прилика, която едва ли може да бъде случайна и ни казват нещо за седемдневната структура в Битие 1, което преди това не сме знаели и което не е явно за съвременния читател. Т.е., ако Битие 1 е храмов текст седемте дена могат да бъдат разбирани като един аспект от освещаването на храма. Какво общо имат дните на освещението с творението? Каква е връзката? Ако Битие беше описание на материалния произход не би имало никаква връзка. Но при едно описание на функционален произход сътворението и освещението на храма хармонират чудесно. Вземайки предвид връзката между храма и космоса сътворението на едното означава сътворение и на другото. Храмът започва да функционира при церемонията на освещението като по този начин бива сътворен при тази церемония. Така и космическия храм започва да функционира (бива сътворен) при една освещаваща церемония.

Трябва да направим важно разграничение между построяването и сътворението на един храм. Когато се върнем към описанието на Соломоновия храм виждаме, че той е бил строен 7 години (3 Царе 6:37-38). По-голямата част от времето е прекарано в това, което може да бъде наречено „материална фаза.“ Камъни са били отсичани и дялани, завесите са били изтъкани, вратите украсени, свещеническите одежди ушити и т.н. Когато всичко това е било направено съществувал ли е храмът? Със сигурност не, понеже един храм не е просто сбор от красиви материални обекти оформени от умели майстори. Ако Бог не е в него това не е храм. Ако ритуалите не са извършени от служещите свещеници това не е храм. Ако тези елементи не са на своето място храмът не съществува по какъвто и да е смислен начин. Един човек не съществува ако просто бъде представяван от своя труп. Церемонията по освещаването е това, което превръща този куп дърво, камъни, злато и одежди в храм.

Какво става по време на освещаването, което води до тази трансформация? Ние имаме множество текстове на освещаване от древния свят като най-подробния е освещението на храма на Нингурсу от Гудея около 2100 пр. Хр. Едно от първите неща, които забелязваме е, че при освещението са определени „съдбата” и силите на храма (Гудея 1.2; 13.6). Това е същностното определящо функцията действие в древния свят. По подобен начин ролята на функционерите е обявена и те са поставени на своите места.

Да пазят силна ръката, която върши правда.

Да поставя дървен (хомот) на врата на злотвореца.

Да пази храма истинен; да пази храма добър.

Да наставлява своя град, светилището Гирзу.

Да постави трона на определената съдба.

Да сложи в ръката му скиптър на дългоденствие.

Накратко, чрез назоваване на функциите, поставяне на функционерите и накрая чрез влизането на божеството в своето място за почивка храмът започва да съществува – той е създаден по време на церемонията на освещаването.

Един добър библейски пример, който може да бъде приведен е описанието на скинията в Изход 35-39, който е свързан с материалната фаза. Изход 39:32 я описва по следния начин: „Така се свърши всичката работа на скинията, сиреч, на шатъра за срещане; и израилтяните направиха всичко, според както Господ заповяда на Моисей; така направиха.” В Изход 39:43, след като всичко е донесено при Мойсей, той го преглежда и го определя като достойно за благословение. Изход 40 описва освещаването – т.е. създаването на скинията. Главата казва, че всичко е поставено на неговото място, помазано и осветено (Изход 40:9-16). Когато всичко това е направено освещението бива завършено от Господната слава изпълваща скинията (Изход 40:34). В Изход не ни е казано дали всичко това е било направено в един единствен ден, но виждаме, че е направено във връзка с Новата година (Изход 40:2,17).

Церемонии за освещаване са описвани в Стария Завет с различни детайли, включително действията на култовия ритуал за освещение и жертви, който поставя началото на свещеното място. Еврейския термин е „ханука” (виж Числа 7:10-11,84,88, 3 Царе 8:63; 2 Летописи 7:5; виж също Пс. 30).

Посвещението е едно празнуване на народа, което обикновено следва, макар че понякога може да съвпадне с, освещението. В описанието на направата на Соломоновия храм освещението включва едно седемдневно посвещение, към което е добавен седемдневен празник (3 Царе 8:65; 2 Лет. 7:9). Молитвата на Соломон за посвещеннието описва функциите на храма:

- място за търсене на прошка (3 Царе 8:30)
- място за даване на обет (3 Царе 8:31-32)
- място за жалеене при поражение (3 Царе 8:33-34)
- Място за молитва при суша/глад (3 Царе 8:35-40)
- място за молитва за чужденците (3 Царе 8:41-43)
- място за молитва за победа (3 Царе 8:44-45).

В древния свят изграждането или възстановяването на храм било едно от най-големите постижения за един владетел. Смятало се, че това носи божие благоволение, полза за града и ред в космоса. Разбира се, когато храмовия проект бил завършен имало дейности по освещаването, култови действия, посвещения и забележителни обществени церемонии. Но това не бил краят. Освещаването на храма можело да бъде повтаряно ежегодно и литература като Шумерския храмов химн може да бъде виждна като литургия за подобни ежегодни чествания. Във Вавилон един от най-добре познатите фестивали бил празникът Акиту, често честван във връзка с новата година, която поставяла отново божеството в храма и напомняла божествения избор на цар. Вавилонския творчески епос Енума Елиш бил четен във връзка с този фестивал понеже разказвал за издигането на бога Мардук като водач на боговете и изграждането му на храм заедно с останалите творчески действия.

Съществува продължителен спор дали Израел е празнувал подобни празници на възцаряването или на Новата година, които напомняли за сътворението, присъствието на храма и избирането на царя. Библията не съдържа ясни доказателства за подобни фестивали, но някои виждат намеци, които смятат, че сочат в тази посока. Не би било изненадващо ако евреите са имали подобен празник и той би бил богословски и културно удачен. Моше Уейнфеилд смята, че Битие 1 може да е служил много удачно като литургия за подобен празник на функционалния произход на космоса като един храм, която да е повтаряна ежегодно като празник на Божието сътворение и възцаряване в храма.

Според това виждане за Битие 1 е очевидно, че природата на дните има много по-малко значение отколкото обикновено им се приписва във вижданията, които се фокусират върху материалното сътворение, поради факта, че те повече нямат каквато и да е връзка с материалната възраст на земята. Това са 7 дни по 24 часа. Това винаги е бил най-добрият прочит на еврейския текст. Хората, които се опитват да облекчат напрежението свързано с възрастта на земята обикновено твърдят, че дните трябва да бъдат разбирани като дълги периоди (виждането за ден-епоха). Това никога не е било убедително. Аргументите използвани от защитниците на денят-епоха е, че думата преведена като „ден“ (*yom*) често е един дълъг период от време и те избират да приемат, че такъв е случаят и в Битие 1. Първият проблем с този подход е, че примерите обичайно използвани за *yom* като продължителни периоди от време са примери, в които думата се използва идиоматично „в този ден.“ Това е проблем понеже думите често приемат специално значение в идиоматични изрази. Така в еврейския език фразата „в този ден“ е просто начин да се каже на еврейски „когато.“ Думата *yom* не може да бъде премахната от израза и все пак носи значението присъщо на израза. Второ, ако може да бъде показано, че *yom* може да се отнася до един по-дълъг период от време тълкувателят все още е длъжен да определи в какъв смисъл авторът е възнамерявал тя да бъде разбрана в конкретния пасаж. Значенията на думите не могат да бъдат избирани сякаш седим в кафене в си поръчваме това, което ни харесва. Трето, опитите да се виждат дълги периоди от време очевидно е опит за конкордизъм, който ще бъде разгледан по-нататък.

Теорията за ден-епоха, както и другите опити да се намали силата на седемте дни, се появява поради невъзможност да се примирят седем дена по 24 часа на материалния произход с научните доказателства, че земята и вселената са много стари. Тя търси решение чрез един опит да разпрострат знаменито на думата *yom* докато ние смятаме, че щом веднъж разберем природата на описанието на сътворението просто не съществува нужда това да се прави.

В заключение, ние твърдим, че седемте дена не са дадени като един времеви период, за който материалния космос е дошъл в съществуване, а периодът от време за освещаването на космическия храм и вероятно и на ежегодното му честване. Сътворението на храма не е свързана с материалната фаза на неговата направа, а с освещаването на функциите и влизането на Божието присъствие в Своята почивка, което създава храма. Битие 1 се фокусира върху сътворението на (космическия) храм, не върху материалната фаза на неговото приготвяне. В следващата глава ние ще проследим идеята, че седемте дена не са свързани с материалната фаза на сътворението.

ТВЪРДЕНИЕ 10

СЕДЕМТЕ ДЕНА В БИТИЕ 1 НЕ СА СВЪРЗАНИ С МАТЕРИАЛЕН ПРОИЗХОД

Предишните глави твърдяха, че Битие 1 не е описание на материалния, а на функционалния произход и по-конкретно на космоса като храм на Бога. В последната глава ние идентифицирахме седемте творчески дена като буквални 24 часови дни свързани с освещението на космическия храм – неговото действително създаване завършено чрез прогласяване на функциите му, поставяне на неговите функционери и, най-важното, превръщането му в място, което Бог обитава.

Един от най-често задаваните въпроси свързани с това виждане идва от хората, които се борят с прехода от светоглед свързан с материалния произход към функционално ориентиран светоглед (един нелек преход за всички нас). В последен опит да се хванат за една материална перспектива те питат защо да не е възможно да имаме и двете неща? Лесно е да видим функционалната ориентираност на описанието, но напълно елиминиран ли е материалния аспект?

Ако отговаряйки на този въпрос кажем, че текста включва материални елементи заедно с функционалните това виждане следва да бъде демонстрирано, а не просто поддържано понеже представлява перспективата, която ни е най-добре позната. Утехата на нашият традиционен светоглед не е достатъчна основа за подобно заключение. Ние трябва да бъдем водени от текста. Материалният интерес не следва да бъде предпологан като нещо дадено, той трябва да бъде демонстриран и ние трябва да запитаме себе си защо сме толкова заинтересовани да имаме едно описание включващо материални компоненти. В предишните глави аз казах следното:

- Природата на водещия глагол (*bara*, “създавам”) е функционална.
- Контекста е функционален (той започва с една функционална дума в Битие 1:2 и се връща към функционално описание на творението след потопа в Битие 8:22).
- Културният контекст е функционален (древноизточната литература).
- Богословието е функционално (космически храм).

Всичко това дава доста доказателства за функционалната перспектива.

Ако насочим вниманието си към възможните доказателства за материално описание се натъкваме на немалки затруднения:

– В три от седемте дена няма нито едно твърдение за сътворението на някакъв материален компонент (дни 1, 3 и 7).

– Ден втори има потенциален материален компонент (твърдта), но никой не вярва, че тя наистина представлява нещо материално – не съществува материална преграда, която да държи водите над простора. Ако описанието е материално така както е и функционално се изправяме пред проблема как да обясним материалната направа на нещо, което не съществува. Думата *raqia* за евреите означавала един много конкретен обект в тяхната космическа география. Ако това беше легитимно материално описание тогава сме длъжни да намерим нещо солидно горе (а не просто да променим думата, така че да означава нещо друго както правят конкордистите). Във функционалния подход този компонент на науката от древния свят говори за функциите на времето описани с термини, които те са в състояние да схванат.

– Ден 4 и 6 имат материални компоненти, но текста явно работи с тях единствено на функционално ниво (небесните тела като знаци за времената, дните и годините; хората по Божия образ, мъж и жена, натоварени със задачата да покорят и владеят).

– Това оставя възможността да говорим единствено за ден 5 където е спомената функцията (т.е. да се умножават) и отново е използван глаголят *bara*. В резултат на това е трудно да подкрепим едно твърдение, че описанието се интересува от материалния произход ако човек вече не е достигнал до него чрез предварително приемане.

Ако седемте дена се отнасят до седем дена на осветение на космическия храм, дни свързани с произхода на функциите, а не на материалите, тогава седемте дена в Битие 1 като цяло няма с какво да допринесат за дискусията свързана с възрастта на земята. Това не е заключение направено с цел да се съгласува с науката – то е извлечено от един анализ и тълкуване на библейския текст на Битие в неговото древно обкръжение. Идеята не е, че библейския текст подкрепя една стара земя, а просто, че няма библейска позиция за възрастта на земята. Ако се окаже, че земята е млада, така да бъде. Но повечето хора, които желаят да защитават младата възраст на земята правят това понеже вярват, че Библията ги задължава. Аз приветствам факта, че вярващите са готови да заемат една непопулярна позиция и да изследват различни други алтернативи в опита си да защитят репутацията на библейския текст. Но ако библейския текст не изисква

млада земя не би имало особен стимул да се търси доказателство за подобно мнение.

Ако не съществува библейска информация за възрастта на материалния космос тогава, като хора, които приемат Библията сериозно, ние няма какво да защитаваме в това отношение и можем да обмислим възможностите, които ни предлага науката. Може да се окаже, че някои научни теории са верни, а други да бъдат заменени след обмисляне. Не трябва да защитаваме царуващите в момента парадигми в науката за възрастта на земята ако имаме резерви към тях, но и не сме длъжни да стоим против виждането за стара земя понеже Библията не ни учи на това.

Една от тъжните статистики през последните 150 години е, че все по-голям брой млади хора отгледани с търсят образование и научна кариера се оказват изправени пред конфликт докато се опитват да си изяснят твърденията на науката и твърденията на вярата, на които са учени. На мнозина им се струва, че трябва да направят избор: или да вярват на Библията и да се придържат към виждането за млада земя или да изоставят Библията поради убедителността на доказателствата за стара земя. Добрата новина е, че не е нужно да правим подобен избор. Библията не ни задължава да вярваме в млада земя. Няма нужда да изоставяме библейската вяра ако заключим въз основа на научните доказателства, че земята е стара.

Тук трябва да кажа нещо много ясно: виждането за Битие 1 като описание на функционалния произход на космоса като храм по никакъв начин не предполага или твърди, че Бог не е участвал в материалния произход – то просто признава, че Битие 1 не разказва тази история. За автора и читателите би било напълно немислимо Бог по някакъв начин да не бъде свързан с материалния произход на творението. Затова просто не е имало никаква нужда да се споменава материалния произход на творението, в което Бог да бъде описан като същностно участващ. Можем да разберем този проблем на фокусирани интереси посредством немалък брой аналогии от нашето време както показахме в гл. 2 с примера за компанията и компютъра. Множество ситуации в нашето ежедневие ни интересуват на функционално ниво без да предизвикват какъвто и да е интерес по отношение на материалния аспект.

Нашето убеждение, че Бог е създал материалния космос е подкрепено от богословската логика както и от някои допълнителни новозаветни споменавания. До времето на Новия Завет вече съществувал растящ интерес към материалните аспекти и по този начин имало по-голяма вероятност някои текстове да говорят по този въпрос. Говорейки за Христос Павел твърди, че *„чрез Него бе създадено всичко, което е на*

небесата и на земята, видимото и невидимото, било престоли или господства, било началства или власти, всичко чрез Него бе създадено; и Той е преди всичко, и всичко чрез Него се сплотява” (Колосяни 1:16-17). Това твърдение със сигурност може да бъде разбрано като включващо както материалното така и функционалното. Евреи 1:2 е по-малко явно, тъй като казва, че Синът е определен на наследник на всичко и че чрез Него „вселената” е била създадена. Тук трябва да отбележим, че думата преведена като „вселена” е *aionas* не *kosmos* – като по този начин по-удачно се отнася за етапите на историята отколкото за материалния свят (същото се отнася и за Евреи 11:3).

Богословската идея е, че каквото и да съществува, било то материално или функционално, е направено от Бога. Но отгук нашата задача като тълкуватели е да преценим отделните текстове и да видим какъв аспект на Божието творение те разглеждат.

Накрая ние трябва да се обърнем към въпроса какво всъщност се е случило през седемте дена. Какво би показало едно сравнение на нещата „преди” и „след?” Какво би видял наблюдателят ако беше в състояние да преживее тези седем дена? За тези неща можем единствено да спекулираме, но аз ще се опитам да изследвам следствията на едно подобно виждане.

Функционалното виждане разбира функциите като определени от Бога, за да служат за целите на човечеството направено по Неговия образ. Основните елементи, които липсват в картината „преди” са човечеството по Божия образ и Божието присъствие в Неговия космически храм. Без тези две съставки космосът би бил виждан като нефункционален и следователно несъществуващ. Все пак материалната фаза може да е била в процес на създаване в продължение на дълги периоди и по този начин би кореспондирала с описанията на предисторическите епохи по начина, по който последните са описвани от науката. Не би имало причина да смятаме, че слънцето не е светело, растенията не са растели или животните не са присъствали. Тези неща са приличали на репетиции подготвящи се за истинското изпълнение на пиесата. Репетициите са подготвителни и необходими, но те не са самата пиеса. Те имат своето значение единствено когато присъства публика. Тогава и за тях пиесата съществува.

В картината „след” космоса не е просто Божие дело (понеже Той е отговорен за цялата материална фаза когато и да се е случила тя), но също така става и Божие обиталище – мястото, което Бог е избрал и подготвил, за да обитава и да си почива в него. На хората е бил даден Божият образ и сега те Му служат като вице-регенти в света, който е бил направен за тях. Отново си заслужава да припомним аналогията с храма преди и след неговото освещаване. След като свещениците са поставени и Бог е влязъл

това най-накрая е напълно функциониращ храм – той съществува единствено благодарение на тези аспекти.

Какво би бил един колеж без студенти? Без административен персонал? Без учебни предмети? Можем да говорим за началото на колежа когато той за първи път е отворил вратите си, приел е първите си студенти, наел е персонал, разработил е курсове и ги е предложил и т.н. В един смисъл този процес се повтаря година след година когато студентите се завръщат (или са приемани нови), преподавателите отново заемат офисите си и курсовете започват да се преподават. Всеки свързан с академията знае разликата между празното чувство в околностите му през лятото сравнено с енергията на един нов започващ семестър.

Преди да съществува колежът трябва да е имало материална фаза. Каква каша! Частично завършени гради, строителни материали, разкопана земя и т.н. Всичко това е част от изграждането, но то е единствено предшестващо съществуването на колежа понеже той е повече от постройките.

Какво би видял един наблюдател през тези дни в Битие 1? От една страна въпросът може просто да бъде отхвърлен като погрешен. Той продължава да се фокусира върху свидетелството на очевидци на материалните действия. Но вероятно можем да напрегнем за миг въображението си докато се връщаме към аналогията с колежа.

Основното събитие, което се случва е, че пристигат студенти. Но дори това не означава много ако факултетът не е започнал да предлага учебни предмети. Но всичко останало, което е било наоколо черпи своето значение и смисъл от тези две събития. Разписанието на курсовете внася порядък във времето. Дори то е било тук от дълго време (цели месеци преди регистрацията на студентите), но не е съществувало преди началото на семестъра. Общежитията са съществували и са били оборудвани. Но сега студентите започват да живеят в тях и те започват да изпълняват своето предназначение.

Наблюдателят на Битие 1 би наблюдавал ден след ден, че всичко е готово да изпълни за хората това, за което е било приготвено. Това би приличало на разходка из университета точно преди студентите да започнат да пристигат, при която могат да се видят всички направени приготовления и как всичко е било подготвено, организирано и направено така, че да служи на студентите. Ако Битие 1 служи като литургия за честване (ежегодно) на това освещаване на космическия храм ние откриваме и един паралел в аналогията с колежа където студентите се завръщат година след година и преподаването създава живот и смисъл.

Смъртта

Някой може да възрази, че ако материалната фаза е съществувала в продължение на дълги епохи преди седемте дена в Битие 1 би се появил проблемът със смъртта. Римляни 5:12 казва ясно: *„Затова, както чрез един човек грехът влезе в света, и чрез греха смъртта, и по този начин смъртта мина във всичките човеци, понеже всички съгрешиха”* Някои тълкуватели са заключавали въз основа на този стих, че не е съществувала каквато и да е смърт преди грехопадението, влизането на греха. Но трябва да отбележим, че стихът не казва това. Павел говори за това как смъртта е достигнала до хората – защо цялата човешка раса е смъртна. Просто понеже смъртта е достигнала до нас чрез греха не означава, че смъртта не е съществувала на никое друго ниво преди грехопадението.

Не само, че стихът не говори за смъртта изобщо, но и всичко, което знаем логически отхвърля пълната липса на смърт преди грехопадението. Ден трети описва процесите, при които растенията растат. Цикълът на покълване, цъфтеж, даване на плод и семена включва смърт на всеки етап. Смъртта е част от функционирането на тази система. Същото е и с животните: няма нужда да се обръщаме до въпроса за месоядните хищници, за да видим, че хранителната верига включва смърт. Един скакалец ядещ листо причинява смърт. Птицата хранеща се със скакалеца носи смърт. Рибата ядеща насекомо носи смърт. Ако животните и насекомите не са умирали те биха пренаселили своята среда и екологията би пострадала. Освен това ако се обърнем към клетъчното ниво смъртта е неизбежна. Човешката кожа има външен слой от епидермисни мъртви клетки и ние знаем, че Адам е имал кожа (Битие 2:23).

Всичко това ясно показва, че смъртта е съществувала в света преди грехопадението макар хората да не са били част от нея. Но има и още. Човешката устойчивост на смъртта не е била резултат от безсмъртни тела. Текста казва, че ние сме направени от пръст от земята, едно твърдение за нашата смъртност (*„от пръст си и в пръстта ще се върнеш”* – Битие 3:19). Не, причината ние да не сме били податливи на смъртта е понеже е била осигурена противоотрова срещу нашата естествена смъртност чрез механизма на дървото на живота в градината. Когато Бог определя наказанието за непокорството, Той казва, че когато те ядат ще бъдат обречени да умрат (значението на еврейския израз в Битие 2:17). Наказанието е било изпълнено чрез изгонването им от градината и препречване достъпа до дървото на живота (Битие 3:23-24). Без достъп до дървото на живота хората били обречени на естествената смъртност на техните тела и следователно обречени да умрат. Така смъртта влязла чрез греха.

ТВЪРДЕНИЕ 11

“ФУНКЦИОНАЛНИЯТ КОСМИЧЕСКИ ХРАМ” ПРЕДЛАГА ЕСТЕСТВЕНА ЕГЗЕГЕТИКА

Както казахме в гл. 3 когато изследваме думата *bara* нейното буквално значение може да е различно за различни хора. Хората я използват най-вече, за да изразят това, което искат да разберат какво текста казва „наистина”. Въпросът, с поред кой критерий да направим това разграничение? Със сигурност значението на думите и граматическата и синтактичната рамка са от значение. Но граматиката, думите и изреченията са просто средства за комуникация. Обикновено нашето търсене да открием какво текста „действително казва” трябва да се фокусира върху възнамеряваната комуникация на автора и способността на читателите да схванат това възнамерявано послание. Думите, граматиката и синтаксиса ще бъдат използвани адекватно от един компетентен автор или говорител, за да осъществи желаната комуникация. Същите думи могат да бъдат използвани по един праволинеен или символичен, метафоричен, саркастичен или алегоричен начин с цел да се постигнат различни резултати.

Като читатели ние желаем да знаем как авторът иска да бъде разбрана неговата комуникация. В глава 3 аз наричам това „реалният смисъл” на текста. Ако целта на една комуникация е тя да бъде разбрана метафорично тълкувателят интересуващ се от реалния смисъл ще трябва да я разбира като метафора. Ако авторът има намерение да ни представи история тълкувателят трябва да го чете по този начин. С други думи тълкувателят трябва да мисли над посланието на комуникацията и да третира неговата комуникация отговорно.

Тълкувателите подхождат към Битие 1 по множество различни начини. Все повече тези, които не се чувстват удобно с научните предубеждения на традиционното тълкуване предлагат различни начини да четата текста, така че да отхвърлят тези предубеждения. Някои например казват, че текста говори единствено богословски, че Бог е Творец и че съботата е важна. Други посочват, че текста има литературна форма, която го превръща в поема и не следва да бъде приеман като някакъв вид научен запис. Макар че лесно можем да се съгласим, че значимото богословие е основата на описанието и че то има лесно разпознаваема литературна форма човек продължава да се пита дали това е всичко? Тези, които подкрепят едно „буквално” тълкуване на текста възразяват срещу тези подходи твърдейки, че те са редуccionистки опити да се заобиколят трудните научни следствия и казват, че да направим това означава дотолкова да компрометираме текста, че на практика да го отхвърлим.

В тълкуването за космическия храм предложено в тази книга, което вижда Битие 1 като описание на функционалния произход ние откриваме едно различно решение на проблемите, пред които е изправен тълкувателят. Вярвам, че ако желаем да тълкуваме текста според неговото реално значение трябва да го четем така както древния автор е желал и така както древната публика би го чула. Макар литературната форма на изразяване и богословските основи да са неоспорими аз вярвам, че едно изследване на древния свят показва, че има много повече от това.

В миналото учените, които са сравнявали Битие 1 с други древни текстове понякога са казвали, че библейския текст има за цел да бъде полемичен – да предложи едно виждане противопоставящо се на останалите виждания в древния свят. Отново, не можем да отречем, че Битие предлага една перспектива силно различаваща се от останалите творчески текстове по няколко начина. Тук има само един Бог и не съществува конфликт, който трябва да бъде разрешен. Тъй като Битие позволява само един Бог описанието не обяснява появата на други богове и по този начин прекъсва близката връзка между компонентите на космоса и боговете. Всичко това е вярно и следва да бъде виждано като полемично. Но трябва също така да добавим, че авторът на Битие 1 не спори директно с останалите виждания – той просто предлага своето собствено виждане. Неговото противопоставяне на останалите древни виждания е индиректно.

Виждането представено в тази книга поставя ударение върху приликите между начините, по които са мислели евреите и идеите отразявани в древния свят вместо върху различията (които полемичното тълкуване подчертава). Макар че никога не можем да разберем напълно как са мислели древните евреи ние можем поне да видим някои от начините, по които те са мислели различно от нас. Правейки това ние можем да идентифицираме начините, по които ние сме склонни наивно да четем собствените си мисловни модели в текстове, чийто автори не са споделяли тези модели. Ако евреите, заедно с останалата част от близкия изток, са мислели за съществуването, и следователно за сътворението, по функционален начин и са виждали близка връзка между космоса и храма, тогава тези неща са част от реалното значение на текста и ние трябва да включим това в нашето тълкуване.

За разлика от това един конкордистки подход съзнателно се опитва да чете един древен текст по съвременен начин. Конкордистките тълкувания се опитват да четат детайли от физиката, биологията, геологията и т.н. в библейския текст. Това означава отхвърляне на прочита на текста според неговото реално значение. Подобно тълкуване не отговаря по никакъв начин на това, което библейските автори са имали намерение да предадат

или на това, което биха разбрали читателите. Вместо това той дава съвременно значение на древните думи.

Обосновката за подобен прочит включва няколко фактора. Първо, тези тълкуватели виждат крайния автор на Писанието като Бог. Следователно те смятат за оправдано да приемат, че научния прочит на текста отразява Божието намерение дори ако човешките автори не са знаели нищо за него. Как определят намерението на Божествения автор освен чрез човешкия автор? Техните отговори обикновено се въртят около идеята, че „цялата истина е Божия истина.” Следователно ако вярваме, че физици, биолози, геолози и други учени са достигнали до истината тази истина може да бъде приписана на Божествения автор. Така те могат да заключат, че ако големия взрив действително се е случил като един механизъм за началото на вселената той трябва да е бил включен в библейското описание за това начало. По този начин конкордистите ще се опитат да определят къде големия взрив най-добре пасва на библейското описание и кои думи трябва да се разбират като изразяващи го (дори по доста мистичен или неясен начин). По този начин конкордиста гледа на съвременната наука и се опитва да намери място за нея в библейското описание с идеята, че науката определя какво действително се е случило и Библията трябва действително да отразява това. Други конкордисти пренаписват науката, така че да съответства по-удобно на Библията. По този начин конкордизма може да бъде виждан като много различен от търсене на реалното значение на текста.

Проблемът с конкордистките подходи е че макар да приемат текста сериозно те не държат сметка за човешкия автор. Комбинацията между „научна истина” и „Божие намерение” е крехка, неустойчива и често поставяна под въпрос. Ние напълно съзнаваме, че това, което наричаме „научна истина” един ден може да бъде различна на следващия. Божието намерение не трябва да бъде държано като залогник от приливите и отливите на научните теории. Научните теории не могат да служат като основа за определянето на Божието намерение.

Бог е комуникирал чрез човешки автори и чрез техните намерения. Комуникацията на човешките автори е вдъхновена и притежава авторитет. Тя не може да бъде отхвърлена поради съвременното мислене. Човешкият автор ни дава достъп до Божието послание. Това винаги е било така. Ако е имало намерение да се даде допълнителен Божествен смисъл ние трябва да търсим вдъхновеният глас на автора да ни даде това допълнително значение и такива вдъхновени гласове могат да бъдат намерени в библейските втери. Но научните теории не могат да се смятат за вдъхновени гласове.

Нямаме нито право нито пък има нужда да насилваме текста да казва нещо повече от това, което казва. Това не е важно единствено на богословско ниво, то е видимо и в самия текст. Както казах в глава 1 няма нито един единствен случай в Стария Завет Бог да дава научна информация, която надхвърля разбирането на еврейската публика. Ако Той последователно общува с тях на нивото на техния свят и разбиране тогава защо трябва да очакваме, че ще намерим съвременна наука скрита между редовете? Хората, които ценят Библията няма нужда да я карат да говори научно, за да защитят нейното послание или достоверност.

Прочита, който показва най-голяма почит към текста, прочита, който е най-верен на реалния смисъл на текста – и на най-„буквалното” значение ако искате – е този, който идва от техните думи, не от нашите. Следователно стратегията, която сме приели за прочит на текста като древна литература предлага най-голяма надежда да третира текста с интегритет. Ние не се опитваме да заобиколим това, което текста казва нито да четем между редовете и да извличаме от него някакво различно значение.

Конкордистките подходи, прочита ден-епоха, жанровите или богословските тълкувания всички се борят с един основен проблем. Те все още работят с приемането, че Битие 1 е описание на материалния произход за една публика, която има материална онтология. Съвременната неспособност да мислим по какъвто и да е друг начин е довела до появата на цялото това разнообразие на опити да направим текста приемлив за нашият натуралистичен материализъм.

За разлика от това нашия прочит търсец реалния смисъл прави следното:

1. Признава Битие 1 за древен документ какъвто той наистина е.
2. Не намира причини да налага една материална онтология на текста.
3. Не намира причини да търси научна информация между редовете.
4. Избягва да свежда Битие 1 просто до литературен или богословски израз.
5. Не представя конфликт с научното мислене до степен, в която разбира, че текста не предлага научни обяснения.

ТВЪРДЕНИЕ 12

ДРУГИ ТЕОРИИ ЗА БИТИЕ 1 ИЛИ ОТИВАТ ПРЕКАЛЕНО ДАЛЕЧ ИЛИ НЕ ДОСТИГАТ ДОСТАТЪЧНО ДАЛЕЧ

В предишните глави направих някои странични бележки свързани с другите теории за Битие 1. В тази глава всяка една от тях ще бъде оценена накратко, отбелязвайки точките на съгласие с предложеното тук виждане.

Младоземен креационизъм

Младоземната позиция вярва, че дните в Битие 1 са последователни 24 часови дни, през които е бил създаден целият материален космос. Следователно, защитниците на това виждане вярват, че всичко (произхода на вселената, земята и човечеството) трябва да е скорошно. Съществуват някои различия що се отнася до това дали произходът на космоса се простира назад до 10-20 000 години както приемат някои или единствено до 6000 години (както е представено в Музеят на сътворението в Питсбърг, Кентъки). Предизвикателството, пред което те са изправени е да отговорят на всички доказателства свързани с голямата възраст на земята и вселената. Те правят това като предлагат алтернативни теории, за които твърдят, че са научно основани. Например, те обикновено твърдят, че видимостта на звездите може да се обясни с това, че светлината е била създадена заедно с (и между) тях. По-голямата част смятат, че геоложките пластове са били създадени от потопа и някои заключават, че разделянето на континентите се е случило след потопа. Те обикновено казват, че Бог е създал нещата така, че да изглеждат стари, за да обяснят това, което наблюдаваме.

Макар че всяко едно от тези твърдения следва да бъде разглеждано самостоятелно тук е по-важно да се обърнем към основите на този подход. Аз смятам, че той отива твърде далеч в своето разбиране за това какво трябва да направим, за да защитаваме библейския текст. Той отива прекалено далеч в своето вярване, че Библията трябва да се чете научно както и в опитите да създаде една алтернативна, адекватна наука. Той използва едно конкретно тълкуване на библейския текст, за да даде основата за научни предположения свързани с утайките, разширяващата се вселена и т.н. Младоземната позиция започва с приемането, че Битие 1 е едно описание на материалния произход и че да „създадеш“ нещо означава да му придадеш материална форма. Нейните защитници не са в състояние да приемат, че съществуват и други алтернативи и че правейки това приемане те се отдалечават от естествения прочит на библейския текст. Всъщност те са горди, че четат текста буквално и са превърнали това в един знак на гордост докато критикуват останалите виждания. Научния

прочит на текста налага съвременно мислене върху един древен текст, един анахронизъм, който по самата си природа не е възможно да представя идеите на вдъхновения човешки автор.

Аз смятам, че докато техния прочит на думата „ден” (*yom*) както 24 часа е правилен те са твърде ограничени в своя прочит на думи като „създаде” (*bara*) и „направи”. Те не са отхвърлили възможността за нематериално разбиране на тези думи след като са я обмислили. Те дори не осъзнават, че това е реална възможност и поради тази причина никога не са мислели за нея. Според функционалното виждане, представено в тази книга, текста може да бъде четен естествено без това да води до необходимостта от цялата научна гимнастика на младоземните креационисти. Техните научни сценарии се оказват изключително трудни за приемане за по-голямата част от научно обучените хора. Когато последните намират младоземната наука за неприемлива те твърде често заключават, че Библията трябва да бъде отхвърлена.

Староземен креационизъм

Един от по-известните гласове подкрепящи староземната креационистка позиция откриваме в книгите на Хаф Рос и неговите съработници (*Reasons to believe*). Рос вярва, че Библията не се характеризира с ограниченото научно познание на своето време и място. Така например той смята, че в Битие 1:3-5 създаването на светлината означава нейното проникване през плътния облак от междупланетарен прах и отломки, които не позволяват небесните тела да бъдат видени. Той вижда ден 2 като началото на водния цикъл и „функционирането на тропосферата, атмосферния слой, който се намира точно над океана където се формират облаците и се събира влажността, като различна от стратосферата, мезосферата и йоносферата, които са над него”. Тектоничната дейност и вулканичните изригвания обясняват ден 3. Рос вярва, освен останалите неща, че древната възраст на земята и вселената могат лесно да бъдат съвместени с Битие 1 щом веднъж сме разбрали, че дните могат да представляват дълги епохи.

Този подход позволява на човек да не спори с науката и желанието на Рос да валидизира текста на Битие 1, подобно на младоземните креационисти, е похвално. Въпросът е: Това ли се опитва да каже авторът на Битие 1? Може и да сме в състояние да твърдим, че съществува някаква степен на съвместимост между науката и текста, но това не означава, че текста може да бъде тълкуван по един научен начин с научно напреднало съдържание (латентно в текста). Човек може да направи същото с творческите описания на египтяните и вавилонците. Това е доказателство за нашата изобретателност, а не за някакво съдържащо се в текста научно познание.

Ако хората от този лагер оценят възможностите на функционалното виждане предлагано в тази книга те няма нужда да се откажат от всички предлагани научни корелации, но един такъв подход не би бил толкова наложителен, необходим и важен. Те единствено трябва да признаят, че текста не прави подобни твърдения и не изисква подобно валидиране. Да приемем текста сериозно не означава да го свързваме със съвременната наука, а да го разберем в неговия древен контекст. Ако текста се интересува от функционалния произход няма нужда да бъде оценяван в съответствие с материалните твърдения и материалното познание. Неговото валидиране ще дойде като отговор на въпроса: Наистина ли това е начина, по който Бог е направил света да съществува и Той ли е Този, Който го е направил? Това е в рязък контраст с едно валидиране, което пита: Точно това научно описание ли е на начина, по който материалната вселена е дошла в съществуване?

Рамкова хипотеза

Рамковата хипотеза представлява един литературен/богословски подход към Битие 1. От литературна гледна точка тя признава, че описанието на 7 дена е съзнателно структурирано като първите 3 дена описват областите на обитаване, а втората тройка изпълва тези обиталища с обитатели. Съществуват паралели между дни 1 и 4, 2 и 5 и 3 и 6. От тази литературна структура се правят заключения за описанието.

От този очевиден модел можем просто да заключим, че редът на събитията и времевата продължителност не са част от интереса на автора. Според това разбиране шестте работни дни са едно литературно средство за изразяване на творческата седмица под формата на внимателно и изкусно построено произведение.

След това обичайно следва дискусия, която извлича богословски значимите точки от пасажа, с които всички са съгласни: Бог като творец на всичко, Божият суверенитет, силата на изговореното слово, „добротата” на творението, Божият образ в хората и значението на съботата.

Въпросът, на който тази група трябва да отговори е дали те отиват достатъчно далеч с текста. Дали има нещо повече от богословските твърдения изразени по един литературен начин? Макар да няма възражение срещу литературната структура и несъгласие с богословските акценти човек трябва да се запита дали евреите са мислели за този текст единствено с литературни/богословски термини. Това виждане изпада в риска на редуционизма и трябва да бъде единствено последно убежище.

За тези, които в миналото са се придържали към рамковата хипотеза теорията предлагана в тази книга не изисква от тях да отхвърлят своето тълкуване, а единствено да приемат функционалната перспектива заедно с него. Това не изисква заместване, а просто добавяне.

Други теории

През по-голямата част от 20 век едно виждане известно като „теория за дупката” или теорията за „разруха-възстановяване” е било представяно в Scofield Reference Bible. То е твърдяло, че Битие 1:1 описва едно предварително творение управлявано от Сатана, който все още не бил паднал. Това има предимството, че позволява вселената и земята да бъдат стари, но дните в Битие да са скорошни. Всичко, което не пасва на една млада земя (например геоложките утайки, динозаврите) може просто да бъде пренесено назад към първото творение. Според това виждане при падането на сатана това първо творение било разрушено – това е дупката между Битие 1:1 и Битие 1:2. Втория стих бил превеждан: „*Земята стана пуста и неустроена*”. Отговорът на тази теория показва, че еврейския текст не може да бъде четен по този начин и тя малко по малко слиза от сцената.

Други са твърдели, че описанието в Битие 1:1-2:3 и Битие 2:4-35 са разделени от много милиони години. Според това виждане старата земя може да бъде подкрепяна заедно с масовата поява на хуманоидни видове през първото сътворение. След това второто сътворение е свързвано с нещо подобно на неолитна революция в относително скорошно време и с даването на Божия образ на двама индивиди, което води до *Homo sapiens*. Проблемите с тази позиция са до голяма степен богословски. Били ли са предишните хуманоиди носители на Божия образ? Били ли са подвластни на смъртта? Как са свързани те с грехопадението? Смесвали ли са се биологически със съвременната човешка раса? Това са въпроси, които трябва да получат отговор от хората защитаващи тази теория.

В заключение трябва отново да подчертаем, че общото между всички тези позиции е, че те се опитват да примирят научните открития за материалния космос с библейския запис без да компрометират нито едното нито другото. Те всички приемат за даденост, че библейското описание трябва да бъде виждано като едно описание на материалния произход и следователно, че „различното” научно описание на материалния произход представлява заплаха за достоверността на библейското описание, която трябва да бъде разрешена. Вместо това тази книга предлага, че Битие 1 никога не е имала за цел да предлага едно описание на материалния произход и че първоначалния автор и слушатели не са го виждали по този начин. Всъщност материалния космос не е бил от голямо значение за тях

когато те са говорели по въпроса за произхода. Според това виждане науката не е в състояние да предложи едно небиблейско виждане за материалния произход понеже не съществува библейско виждане за материалния произход освен най-общата идея, че всичко, което съществува, което се е случило и както се е случило е направено от Бога.

Допълнителна литература

Blocher, Henri. In the Beginning. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1984.

Carlson, Richard. Science and Christianity: Four Views. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2000.

Moreland, J. P., and John Mark Reynolds, eds. Three Views on Creation and Evolution. Grand Rapids: Zondervan, 1999.

Ratsch, Del. The Battle of Beginnings. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1996.

ТВЪРДЕНИЕ 13

РАЗЛИКАТА МЕЖДУ ОПИСАНИЕТО НА ПРОИЗХОДА ОТ НАУКАТА И ПИСАНИЕТО Е МЕТАФИЗИЧНА ПО СВОЯТА ПРИРОДА

Представихме виждането, че Битие 1 ни дава едно функционално описание на произхода. Сега започваме да интегрираме това виждане с по-широките въпроси свързани с науката и обществото. Следващите глави ще изследват следствията от това виждане във връзка с еволюцията и интелигентния дизайн както и връзката на някои от тези въпроси с общественото образование. Като въведение към дискусиата тази глава ще направи някои разграничения на метафизично ниво, които имат за цел да отговорят на някои философски въпроси извън материалната реалност.

Много хора, които се чувстват хванати в един предполагаем конфликт относно произхода между Библията и науката подсъзнателно мислят за тези въпроси като за пай. Те преценяват различните въпроси, за да решат дали Бог е направил това или се налага да идентифицираме натуралистични процеси. По този начин „паят на сътворението” бива нарязан като всяко отделно парче се свързва или с естествена или със свръхестествена причина. Неизбежният резултат е, че докато науката напредва порциите свързани с Бога стават все по-малки и по-малки докато накрая Той вече не е необходим или полезен.

Глава 1 вече дискутира въпроса, че разликата между ”естествено” и „свръхестествено” не стои в Стария Завет и в неговия свят. Човек може да разгледа пасажи като Псалм 104 или Йов и да види, че нещата приписвани на Бога могат да бъдат обяснени с „естествени” причини. Древните хора не са били склонни да правят разлика между основни и вторични причини и всичко е било приписвано на Бога. Така можем да видим, че моделът на паят се характеризира от едно разграничение, което по своята същност не е библейско.

Ако искаме да имаме едно по-библейско виждане се налага да изберем различен десерт! Ние трябва да мислим с термините на торта на пластове. Според това виждане реалността на научните изследвания представлява долния пласт. Той представлява цялостната реалност на материалните или натуралистични следствия или процеси. Той е обект на научно изследване, наблюдение и обяснение. Откритията в този пласт не изключват Бога или Неговите действия. Това е слой, в който науката е избрала да действа и където тя е най-полезна.

За разлика от него горният слой представя Божиите действия. Той покрива целия долен слой понеже всичко, което науката открива е още една стъпка в разбирането на това как Бог е работил или продължава да работи чрез материалния свят и неговите естествени процеси. Така долния слой е крайната божествена причина.

Науката, според настоящата дефиниция, не може да изследва горния слой. Тя се занимава единствено с това, което е физическо и материално. Ограничавайки се до нещата, които могат да бъдат демонстрирани и по-важно, до нещата, които могат да бъдат отхвърлени, науката е отделена от реалността на Божията дейност. Макар учените да имат своите вярвания те трябва да бъдат виждани като отделени от тяхната научна работа. За един учен е неприемливо да твърди, че той не намира никакви емпирични доказателства за Бога. Науката, така както днес бива дефинирана и практикувана, не е способна да намери доказателства за Бога. Вярата на един вярващ човек приема, че съществува горен слой, дори ако науката не може да го изследва.

Горният слой се обръща към крайните причини, но също така разглежда и целта, която, в крайна сметка, може да се твърди, е по-важна. Бог винаги е крайната причина – това е нашата вяра без значение какви вторични причини и процеси могат да бъдат открити чрез научно изследване. Но ние също така вярваме, че Бог работи с определена цел. Нито крайната причина нито целта могат да бъдат доказани или оборени от емпиричната наука. Емпиричната наука не е способна да открие или дефинира цел, макар теоретично да може да е в състояние да покаже по рационален път, че целта логически е най-доброто обяснение. Като резултат от една емпирична дисциплина биологичната еволюция може да не разкрива цел, но по подобен начин не може да се заключи, че не съществува цел без едно метафизично заключение, че не съществува Бог. Тя трябва да остане неутрална по този въпрос понеже всяко приемане изисква да се придвижим към горния слой, което би означавало да напуснем реалността на научното изследване. Науката не може да даде достъп до Бога и не може да установи Неговото съществуване без разумно съмнение нито да докаже, че Той не съществува. Следователно науката може да работи единствено с причинни следствия – тя не може да отиде отвъд разумното съмнение, че една цел управлява или не управлява това, което наблюдаваме.

Философският термин свързан с целта е телеология. Телеологията е изследване на целта чрез процеси, които обикновено са вторичен продукт на целта. Т.е. Бог целенасочено действа, за да постигне Своите крайни цели. Това е свързано с областта на богословието или, по-общо, с метафизиката, а не с емпиричната наука.

Научните наблюдения и теории, които съставляват долния слой на тортата в и от себе си не носят телеологически заключения (макар че те могат да са в съгласие с такива заключения). Те не могат да направят това понеже съществуването на цел не може да бъде оборено. Така някои учени могат да вярват, че долният слой е всичко, което съществува. За тях естествените причини са всичко, което може да бъде прието и те не вярват, че има някаква цел понеже техният слой, техният светоглед, тяхната метафизика, не оставят място за Бог. Това виждане е изцяло материалистично и може да бъде описано като нетелеологично. Това не е научно доказано заключение, а заключение прието въпреки ограниченията на науката. То би приличало на риба, която твърди, че съществува единствено вода и няма въздух (независимо от факта, че тя не би могла да диша ако водата не беше снабдявана с кислород от въздуха).

За разлика от това има много учени, които вярват, че наистина съществува горен слой – т.е. че има Бог, Който се намесва като крайна причина и осъществява Своите цели чрез естественото функциониране на космоса. Тази вяра не променя техният подход към научното им изследване – то се занимава с долния слой. Но метафизичната им позиция може да се опише като телеологична. Нищо не е случайно или инцидентно. Мнозина от великите умове през историята попадат в тази категория (напр. Галилей, Нютон и т.н.).

Тук аз твърдя, че Битие не е метафизично неутрално утвърждаване на телеологията (целта), макар че то не ни дава отговор на въпроса за описателния механизъм на материалния произход. Утвърждаването на целта в нечие вярване за произхода предоставя една удачна роля на Бога независимо от това какъв описателен механизъм човек вижда за материалния произход. Тъй като Битие е изцяло телеологично Божията цел и действие не са само най-важните в това описание, те всъщност са почти единственият обект на интерес. Тъй като Битие е описание на горния пласт то не се интересува от описание на механизмите (макар да е важно, че те са постановени от Божието слово). Каквото и да казва емпиричната наука за вторичните причини то е свързано единствено с втория пласт и поради тази причина едва ли може да противоречи на твърдението на Библията за крайната причина. Какъвто и механизъм да може да бъде демонстриран за материалната фаза богословските убеждения ни казват, че той трябва да признава целенасоченото действие на Бога. Не научното виждане за механизма (натурализма) е противно на библейското мислене, а изключващият всичко останало материализъм. Натурализма не е заплаха, но материализма е явно нетелеологичен.

Функционалната ориентация предложена за Битие 1 в тази книга е в пълно съгласие с една проникновена телеология. Божиите цели и намерения се виждат най-ясно от начина, по който космоса се държи, а не в неговата материална структура или в начина, по който тази структура е била формирана (макар че материалните структури може да сочат към дизайнер). Вместо твърдение за причините Битие 1 предлага едно твърдение за това как всичко ще работи според Божието намерение. В този смисъл текста гледа към бъдещето (как космоса ще функционира за хората с Бога в своя център), а не към миналото (как Бог е довел материала в съществуване). Целта включва някаква степен на причинност (макар че не определя нейната степен) и утвърждава универсалния контрол на целенасочения процес.

Основният фактор, който разграничава едно библейско виждане за произхода от едно съвременно научно виждане е, че библейското виждане се характеризира с цялостна телеология: Бог е единствено отговорен за съществуването във всяко отношение. Той е целта и насоката тъй като Той твори целенасочено. Механизмите, които Той използва, за да доведе космоса в материално съществуване не са от особено значение стига да бъдат виждани като инструменти в ръцете Му. Телеологията е видна в и подкрепена от функционалната ориентация.

ТВЪРДЕНИЕ 14

БОЖИИТЕ РОЛИ КАТО ТВОРЕЦ И ПОДДРЪЖНИК НА ВСИЧКО НЕ СА ТОЛКОВА РАЗЛИЧНИ КОЛКОТО СИ МИСЛИМ

След като развихме едно модифицирано виждане за описанието на сътворението в Битие и едно кореспондиращо модифицирано виждане за това какво представлява творческата дейност можем да изследваме как тези неща ни дават едно ново виждане за Бога като Творец.

Необходимо е да избягваме две крайности докато се стремим да разберем Бога-Творец:

1. Че делото на сътворението е просто едно завършено действие в миналото (потенциален деизъм)

или

2. Че делото на Твореца е едно постоянно повтарящо се настояще (потенциален микромениджмънт).

Първата крайност се среща по-често в днешното популярно християнство. Според това виждане Битие е едно описание за материалния произход и сътворението на физическата вселена се е случило в миналото (без значение дали говорим за далечно или по-скорошно минало). Следователно Божията роля като Творец се е фокусирала върху едно конкретно време и задача, след което е приключила. Това виждане лесно може да доведе до практически деизъм в това, че като цяло смята, че при сътворението Бог е поставил естествени закони и физически структури подчинени на тези закони, така че в момента вселената на практика се „самоуправлява.” Това виждане потенциално отдалечава Бога от ежедневното функциониране на космоса.

Една форма на такъв практически деизъм е особено забележима в някои прояви на „теитичната еволюция,” в които Бог е виждан като отговорен за „стартирането” на еволюционните процеси, след което оставя всичко в продължение на еони. Алтернативно, Бог понякога е виждан като участващ в критичните моменти за осъществяване на значими еволюционни скокове. Проблемът е, че тези подходи не просто изключват Бога от продължаващите действия в природата, но до голяма степен и от историята на произхода. Деисткото виждане дава прекалено много на настоящите функции на творението като в същото време ги прави прекалено независими от Бога. Виждането за намесата приема функционалността на естествените процеси твърде лековато като неспособни да изпълнят

Божиите цели. Потенциално, процесите оставени сами на себе си, могат съвсем реално да не изпълнят Божиите цели като тази възможност открива подхода всичко или нищо, стоящ зад тези две виждания. Това, което се случва в естествената история е или поради естествените процеси действащи самостоятелно или поради пряката Божия намеса в естествените действия. Че Бог може да работи заедно или чрез физически и биологични процеси по начин, който науката не може да открие е една възможност, която подходът „или-или” пренебрегва.

Но за да бъдем честни младоземните креационисти не са имунизирани от премахването на Бога от природните действия. Макар да виждат Бога като изцяло отговорен за произхода Неговата творческа работа е виждана като завършена след първите шест дена. „Естественият” свят е поставен на своето място и работи (самостоятелно? неясно поддържан?) чрез принципите, които Бог е поставил. За храта, които виждат нещата по този начин (макар че това не се отнася за всички в този лагер) сътворението е приключило и практическия деизъм настъпва в един свят продължаващ да действа от самосебе си.

Една втора крайност вместо да прима крайното разделение между сътворението и действия като току що описаните приема, че между тях трябва да съществува такова единство, че на практика елиминира началото и края. Тук сътворението е един постоянно повтарящ се процес и Бог никога не престава да твори. Едно веднага възникващо възражение срещу това виждане е телеологическата идея, която беше представена в предишната глава. За да съществува цел (*telos*) трябва да има начало и край. Но отвъд това важно разграничение ние трябва да изследваме природата на съгласие и различие между творческите действия в Битие 1 и това, което може да бъде виждано като продължаваща творческа дейност.

Библията до известна степен подкрепя идеята, че творението е продължаващо и динамично. Така богословът Юрген Молтмън вярва, че Божието творческо дело не е просто едно статично действие в миналото, а че е динамично и продължава в настоящето и бъдещето. Това твърдение заслужава да бъде обмислено, но ключово за дискусията е степента, в която това, което се случва след началото може все още да бъде наричано творение или представлява нещо друго (напр. поддържане). Отговорът на този въпрос може да бъде определен от това как ние разбираме природата на творческата дейност в Библията и по-конкретно, виждането за произхода описан в Битие 1.

Идеята на тази книга, че Битие 1 се занимава с функционален произход, отваря една нова възможност да видим както продължение така и един динамичен аспект на Божията дейност като Творец понеже Той

продължава да поддържа функциите миг след миг (напр. виж Неем, 9:6; Йов 9:4-10; Йов 38; Пс. 104; Амос 4:13; Мт. 6:26-30; Деяния 17:24-28; Кол. 1:16-17; Евр. 1:3). Творческият език е използван в Библията повече за Божието действие на поддържане (т.е. Неговото продължаващо действие като Творец) отколкото за началните действия. Докато намаляваме разликата между сътворение и поддържане ние се разграничаваме от Молтмън, чиято идея за динамично творение вижда завета, изкуплението и есхатологията като творчески действия.

Аз приемам, че съществува разлика между седемте дена на Битие и останалата част от историята, която определя Битие 1 като явно начало, което се намира в миналото. Ако виждаме това като едно описание на функционалното начало линията между двете неща е доста тънка, а не ясно очертана, като разказа в Битие 1 оставя Бога да поддържа функциите след като те са били веднъж установени през шестте дена. По този начин на седмия ден Бог заема Своето място в центъра на управление на космоса откъдето може да го управлява. Тази продължаваща дейност не е същата както дейността през шестте дена, но е причината, поради която шестте дена са се случили. Джон Стек добре обобщава това, когато казва, че „в речта на старозаветните автори това, което съществува сега и което някога ще е появи в реалността на сътворението е било или ще бъде „сътворено” от Бога. Той е не само Творец на първоначалното състояние, но и на всички настоящи и бъдещи реалности.” Както вече отбелязахме няколко пъти това не води до виждането, че Бог е микроменидджер, но твърди, че Той не може да бъде отстранен от продължаващите действия. Парадоксът на вечната намеса без микромениджмънт не може да бъде дефиниран.

Връщайки се към аналогията с колежа, която представихме по-рано, произходът на колежа е бил съзнателен като с оглед на тази цел е била разработена програма, нает персонал, записани студенти, така че той да може да съществува. Тези функции трябва да бъдат поддържани, за да може колежа да продължи да съществува и именно тази продължаваща работа, която прави колежа работещ определя неговият динамичен аспект. Щом веднъж колежа (или космосът) е започнал да съществува това функционално съществуване трябва да продължи да бъде поддържано. Физическите учебни пространства трябва да бъдат поддържани (чистени, подредени, поправяни), но функционалният колеж също трябва да бъде поддържан (курсовете да бъдат предлагани отново и отново, нови студенти да се записват, да се наемат нови служители и т.н.). Тези неща са свързани с материалната и функционалната поддръжка на физическото и функционалното съществуване. Следователно когато приемем един функционален подход за произхода и богословската позиция за Божието продължаващо поддържащо дело както началото така и

поддържането могат да бъдат виждани като различни творчески дела, макар двете неща да не съвпадат напълно. Битие 1 е в миналото, но продължаващата дейност на Твореца в бъдещето и настоящето са до голяма степен продължение на миналата работа. За разлика от първата крайност сътворението не е приключило и завършило. За разлика от втората крайност сътворението е правилно разграничено от Божието поддържащо дело, но и двете неща могат да бъдат виждани в по-голямата категория на творението.

Докато нашата дискусия продължава през останалата част от книгата именно тази цялостна роля на Бога като Творец във всички аспекти на създаването и поддържането ще формира основния спор, който християните имат с чисто материалистичното виждане за произхода. Това материалистично виждане често бива свързвано с биологичната еволюция и понякога се нарича „еволюционизъм.” Съществуването на биологични процеси не представлява съществен проблем докато отричането на Божията роля във връзка с тези биологични процеси – каквито и да са те – е богословски и библейски незащитимо. Но това е дискусия за друга глава.

Връзката между творението и други аспекти на Божието дело като завета, изкуплението и есхатологията е, че всяко едно от тези неща също включва Бога в процеса на привеждане безпорядъка в ред. Той прави това за космоса в Своето творческо дело и продължава да го прави в поддържането на космоса. Но тези неща – сключването на завет, изкуплението и т.н. – са повече свързани с Неговата роля в прогресивното откровение отколкото с ролята Му на Творец.

В заключение аз твърдя, че Бог е поставил началото на функциите в Битие 1, така че те могат да бъдат виждани като произлизащи от Него. Понеже е заел Своето място в космическия храм Той поддържа функциите миг след миг тъй като самото съществуване на космоса зависи изцяло от Него. Но и началото и поддържането са действия на Бога-Творец. Ние признаваме ролята Му на Бог-Творец чрез пазенето на съботата, в която съзнателно сваляме ръцете си от контрола на нашия живот и признаваме, че Той управлява. Неговото място в храма и ролята Му на Творец може ритуално да бъде повтаряна ежегодно в храмовите литургии. Това би бил един добър свят празник, който църквата може отново да въведе. Макар Бог да не обитава повече на някакво свято географско място Той все още е в Своя космически храм и сега обитава в храма, който е Неговата Църква (1 Кор. 3:16; 6:19).

Допълнителна литература

Fretheim, Terence E. God and World in the Old Testament. •A Relational Theology of Creation. Nashville: Abingdon, 2005.

ТВЪРДЕНИЕ 15

НАСТОЯЩИЯ ДЕБАТ ОТНОСНО ИНТЕЛИГЕНТНИЯ ДИЗАЙН В КРАЙНА СМЕТКА Е ОТНОСНО ЦЕЛТА

След като разгледахме библейските и богословските въпроси ние сме готови да се обърнем към съвременните проблеми. По-конкретно, следващите няколко глави изследват влиянието на това виждане за Битие 1 върху нашето разбиране за еволюцията, Интелигентния дизайн и общественото образование.

От самото начало е много важно да помним, че виждането представено в предишните глави е това, което философите биха нарекли „телеологично” – под което те имат предвид, че виждането включва Бог действащ с намерение, цел и посока във всеки аспект от Своята роля като Творец (което включва да постави началото и да поддържа). Очевидният резултат според тази дефиниция е, че цялото творение е едновременно интелигентно и резултат на дизайн. Нищо не може да се разглежда като случайно. Нищо не се случва „от самосебе си” и произхода не се търси единствено в действието на естествените закони. Нищо не е чисто съвпадение. В една от книгите на Орсън Скор Кард един от героите остроумничи: „Съвпадение е просто една дума, която ние използваме когато все още не сме открили причината...То е една илюзия на човешкия ум, един начин да кажем: „Не зная защо се случва по този начин и нямам намерение да търся.”

По подобен начин фактът, че ние вярваме, че Бог е направил X не означава, че то не е повече предмет на научно изследване. Всичко, което съществува и всичко, което се случва в християнското мислене е, в крайна сметка Божие действие. Все пак, връщайки се към примера с тортата на слоеве, който ние представихме, това не означава, че научното или историческото изследване трябва да бъде прекратено – те все още имат потенциала да ни водят към някакво разбиране на едно различно ниво.

През последните десетилетия популярност получи едно движение наричано Интелигентен дизайн. През вековете учените винаги са се удивлявали на космоса като на очевидно проектиран, макар в по-ново време мнозина учени да са по-склонни да говорят за „впечатление” за дизайн. Движението на Интелигентния дизайн (ИД) твърди, че това впечатление за дизайн не е илюзорно, а е резултат от един неидентифициран интелигентен дизайнер.

Един от основните начини, по които ИД представя доказателства за тази връзка е посредством идентифициране на това, което те наричат несведима

сложност. Те са идентифицирали структури, които изискват множество части, за да може цялото едновременно да продължи да съществува и да извършва своята задача, заключавайки поради това, че тази конструкция не може да еволюирала част по част. Те не изказват последователни твърдения свързани с дизайнера. Те вярват, че тези несведимо сложни системи показват слабостта на неодарвинистката еволюция (водещата парадигма за разбиране на биологичния произход), но не са достигнали до точката, от която могат да предложат алтернативни научни механизми. С други думи ИД не предлага една теория за произхода. Той предлага заключения основаващи се на наблюдения в естествения свят и казва, че тези наблюдения стоят срещу мнението на водещата парадигма на неодарвинизма. Трябва да отбележим обаче, че дори мнозина да признават слабости в съществуващата парадигма ИД би бил само една сред множеството възможни алтернативи.

Привържениците на ИД биха желали техните твърдения, и особено критиката им, да бъде приета от науката. Някои са се опитвали да го наложат насила като приета алтернатива в сферата на общественото образование. Трудностите, пред които са се изправяли е, че ако съществува интелигентен дизайн логически трябва да има и интелигентен дизайнер. Приемайки съществуването на дизайнер логически трябва да заключим, че той не просто играе игри или проявява своята артистичност, а действа с определена цел. Науката не е в състояние да изследва дизайнера нито неговите цели. На теория тя може да изследва дизайна, но е избрала да не прави това поради параметрите, които сама си е поставила (обратно към аналогията с тортата). Следователно, докато предполагаемите несведими сложности и математически изчисления и вероятности могат да служат като критика на властващата парадигма емпиричната наука не би била способна да приеме ИД понеже науката е поставила интелигентния дизайнер извън своите параметри като обект, който не може да бъде емпирично нито доказан нито опроверган.

Накратко, телеологическите аспекти (изследването за цел) не лежат в областта на науката така както тя е дефинирана и следователно не биха могли да доведат за едно научно разбиране. ИД може да се смята за носещ принос в научното изследване когато предлага една критика на водещата парадигма понеже предлага научни наблюдения в подкрепа на това. Но той не допринася за научен напредък понеже не предлага алтернатива, която е научно доказуема или възможна да бъде оборена. Неговото основно приемане е отрицателно: че „натуралистичните механизми” (т.е. естествения подбор, случайните мутации) не могат напълно да обяснят живота такъв какъвто го познаваме.” ИД не отрича действието на естествени механизми просто ги намира за недостатъчни да предложат

едно цялостно обяснение на всичко, което наблюдаваме. Понастоящем той не е в състояние да предложи научна хипотеза предлагаща алтернатива. Следователно той може да предложи единствено заключения по отношение на науката, които понастоящем могат да бъдат проследени като се излезе извън научната област. Въпреки това защитниците на ИД могат да направят едно по-скромно твърдение, че самият дизайн може да бъде открит и изследван и следователно може да бъде предмет на научно изследване – елементът на дизайн, не естеството или съществуването на дизайнер. Те не предлагат никаква теория за произхода нито пък се опитват да тълкуват Библията или да допринасят за богословското мислене.

Някои биха казали, че е въпрос единствено на ясна и проста логика да кажем, че някои неща са създадени чрез дизайн.

Дизайнът изглежда е нещо общо, което се наблюдава повсеместно в природата. Отново и отново в случаи, които са били каталогизирани от самото начало на биологията, природата открива, че (1) нейните обитатели са забележително пригодени към своето обкръжение и (2) различните части и системи, които съставляват организмите са забележително подходящи да работят в синхрон една с друга.

Никой, който намира часовник на брега не смята, че това е природна реликва. Никой не гледа към връх Ръшмор и не заключава, че той е резултат от ветровете и ерозията. Но когато тези продукти на интелигентния дизайн бъдат разпознати процеса на тяхното разбиране става исторически, а не научен. Да ги признаем за продукти на дизайн означава да ги извадим от сферата на научното изследване.

ИД е бил критикуван като подход на Бога на дупките. „Бога на дупките” казва, че ако няма известно естествено обяснение за някой наблюдаван феномен този феномен бива приписан на Бога. Лошият резултат свързан с този начин на мислене е, че докато научното познание нараства и все повече феномени биват обяснявани ролята на Бога намалява. Докато ИД отричат, че техният подход е Богът на дупките логическата пречка е, че ако те вярват, че естествените обяснения са недостатъчни дизайнът в природата може да бъде установен единствено отвъд разумно съмнение ако всички естествени обяснения са отхвърлени. Логическото доказване на едно отрицание изисква всички възможности да бъдат взети под внимание, което на свой ред изисква всички възможности да бъдат познани. В резултат на това дизайнът не може да бъде установен отвъд разумно съмнение (би било самонадеяно да смятаме, че познанието е толкова голямо, че всички възможности са познати) и то може единствено да се върне към твърдението, че познатите в момента естествени механизми не

са достатъчни. По този начин дизайнът е приписван на наблюдаваните феномени, които носят характерите белези на дизайн (според един начин на разбиране на ИД), който не може да бъде обяснен посредством натуралистични механизми. Този списък завършва много подобно на списъка на Бога на дупките.

Неодарвинизма (НД) не е много по-привлекателна позиция. Докато ИД казва, че несведимата сложност представя доказателство за дизайн НД отправя махалото в противоположната посока. Той отговаря на твърденията за несведима сложност предлагайки компоненти, които биха могли да се съберат заедно, за да създадат това, което сега изглежда като несведима сложност. Дори ако подобно обяснение не може да бъде намерено или ако бъде критикувано като пресилено, стоящото зад него предположение е, че трябва да има такова (понеже се предполага, че всички феномени трябва да са резултат от естествени механизми). И двете в крайна сметка са основани на метафизични приемания. ИД се дефинира като приема едно метафизично виждане за цел (телеология) докато привържениците на НД предполагат по дефиниция едно метафизично приемане на „дистелеология“ – че няма цел или причина. В резултат на това ИД твърди, че има основание да се правят научни изследвания на телеологични възможности. Водещата наука смята, че дистелеологията трябва да бъде запазена в начина, по който тя дефинира себе си. В настоящия момент те не са готови да пренапишат съществуващите правила на науката, така че последните да позволяват интелигентност или дизайн. Казали това трябва да повторим, че каквато и да е дефиницията на науката и каквито и научни методи да бъдат утвърдени или отхвърлени съществуването на цел остава незасегнато.

Вероятно съществуват други естествени механизми освен случайните мутации и естественият подбор, които предлагат по-добро обяснение на наблюдаваните феномени (и в същото време обясняват по-добре как предполагаемо несведимо сложните системи биха могли да се появят). Такива подходи постоянно биват предлагани и развивани. Това, което е наричано метадаарвинизъм включва едно множество от (независими) предложения за естествени механизми, които не заместват случайните мутации и естественият подбор, но им приписват различна роля в процеса на развитие на организмите. Тези предлагани механизми включват ендсимбиозата, мутациите на развитието (ево-дево), подбора на различни нива и теорията на сложността (себеорганизирането). Разбира се, те не решават метафизичния въпрос дали все още оперират с дистелеологични предубеждения. Някои от тях се опитват да бъдат неутрални по отношение на богословието. Структурата продължава да се противопоставя на всяко директно позоваване на цел в научното изследване. Да се позовем на цел

означава да се обърнем към обяснение от различен вид (напр. метафизично, богословско).

Следователно ние виждаме, че дори ако ИД твърди, че НД не успява да покаже адекватни естествени механизми обясняващи съществуването на „несведима сложност“ отговорът на науката не е приемане съществуването на дизайнер. Вместо това критиката идваща от различни източници е провокирала последователна работа, която предала алтернативни естествени механизми, които да премахнат недостатъците на НД. Това е начинът, по който науката работи – тя търси други научни обяснения. Ако учените просто вдигнат ръце и признаят, че е необходимо едно метафизично, телеологично обяснение те биха се отклонили от това, което се смята за наука.

В заключение, тази глава представя ИД като едновременно критика на НД, в което отношение той може да се смята за научен, но и като предлагащ едно разбиране за света, което е телеологично и свързано с цел – в който смисъл той се отклонява от сферата на изследването и теоретизирането.

Предложеното в тази книга виждане за Битие също е телеологично, но приема, че цялото творение е резултат от Божието действие без значение дали можем да идентифицираме естествени механизми или не и без значение дали са се случвали или не еволюционни процеси. Бог е проектирал всичко, което съществува и може да е довел някои от Своите идеи в съществуване моментално както и да е избрал други да бъдат осъществени чрез продължителни и сложни процеси. Нито една от двете процедури не може да бъде виждана като по-малко Божие действие.

Допълнителна литература

Behe, Michael. Darwin's Black Box. New York: Simon & Schuster, 1996.

Dembski, William. Intelligent Design. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1999.

Fowler, Thomas B., and Daniel Kuebler. The Evolution Controversy: A Survey of Competing Theories. Grand Rapids: Baker Academic, 2007.

House, H. Wayne, ed. Intelligent Design 101. Grand Rapids: Kre- gel, 2008.

Johnson, Philip. Darwin on Trial. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1991.

O'Leary, Denyse. By Design or By Chance? Minneapolis: Augsburg, 2004.

ТВЪРДЕНИЕ 16

АКО НАУЧНИТЕ ОБЯСНЕНИЯ НА ПРОИЗХОДА НЕ ПРОТИВОРЕЧАТ НА ИДЕЯТА ЗА ЦЕЛ СРЕЩУ ТЯХ НЯМА ВЪЗРАЖЕНИЯ

Аз смятам, че намерението на Битие 1 никога не е било да даде някакво описание на материалния произход. Целта е да опише функционалния произход във връзка с хората по Божия образ виждайки космоса като храм. Макар Библията да поддържа идеята, че Бог е отговорен за всичко съществуващо (функционално, материално и каквото и да е друго), ако Библията не дава описание на материалния произход ние сме свободни да преценяваме съвременните обяснения за произхода според техните собствени заслуги дотогава докато Бог е виждан като отговорен за крайния резултат. Следователно каквито и обяснения да предлагат учените в своите опити да обяснят произхода ние теоретично можем да ги приемем като едно описание на Божието дело. Научните дискусии за произхода включват различни научни дисциплини като напр. физика, геология, биохимия и биология. Докато разглеждаме тези области ние можем да кажем, че ако е имало голям взрив (настоящото водещо научно обяснение подкрепяно от физиците и космолозите) това е описание на начина, по който Бог е работел чрез него. Ако вселената се разширява Бог действа. Ако геоложките пластове са се формирали епоха след епоха Бог действа. Ако различни форми на живот са се развивали в течение на времето Бог действа. Тъй като биологичната еволюция е горещата точка в спора ние ще спрем нашето внимание върху този аспект на произхода.

Едно възможно възражение е, че твърде голяма част от еволюционната система е трудно да бъде примерена с Божия характер. Както е било отбелязвано през вековете космоса е съвършено пригоден за живота на хората (антропологичния принцип). Но ние наблюдаваме и множество обезпокоителни неща. Оцеляването на най-приспособените изглежда жестоко. Псевдогените изглеждат безполезна загуба. Защо хромозомните отклонения не са коригирани вместо да се предават на следващите поколения?

В отговор на това възражение отбележете, че понеже Йов вярва, че неговото разбиране за света и за това как той работи може да бъде сведено до един единствен модел (принципа на въздаянието: праведните ще просперират, злите ще страдат) неговото страдание го изненадва и е лишено от обяснение. Как е възможно да се случи това? Защо Бог го прави? Книгата е пълна с желанието на Йов да получи обяснение. Когато накрая Бог се появява Той не предлага обяснение, а дава ново прозрение на Йов. Изправяйки Йов пред огромната сложност на света Бог показва, че

простите модели не са удачна основа за разбиране какво се случва в него. Ние се доверяваме на Неговата мъдрост вместо да настояваме за обяснение за всичко, което наблюдаваме в света около нас и в нашия живот. Научените теории предлагат обяснения за това как света, който е резултат от Божия дизайн, работи. Горното възражение срещу еволюцията пита как Бог може да прави нещата по този начин. Това е едно от тези „Ако аз бях Бог щях да направя нещата по различен начин” (разбирай „по-добре”) аргументи, които хората са склонни да използват. Той не помага по същия начин, по който не помага и поставянето под въпрос на Божията справедливост с идеята, че ние бихме могли да се справим по-добре. Бог прави каквото прави и ние не можем да оспорваме това.

Това е един урок, който ние трябва да научим. Бог в Своята мъдрост е направил нещата по начина, по който ги е направил. Ние не можем да ги съдим и не можем да очакваме да разберем всичко. Ние все още можем да изследваме въпросите какво и как, но въпросът защо винаги ще остане отвъд нашето разбиране и отвъд нашите модели. Относителни спрямо Бога, като хора ние по дефиниция сме под Него.

Ние трябва да помним и някои от основните уроци на Писанието. В нашата слабост Той е силен. Той може да използва страданието, за да подсили нашия характер. Той може да използва злото, за да направи добро (точно това е естеството на дискусиата в книгата Авакум). Божият суверенитет се разкрива в това, че каквото и да правят личностните или неличностните обекти Бог го взема и го използва за Своята цел.

Нашият въпрос тогава не може да бъде дали един модел на обяснение на космоса и неговият произход може да бъде примирен с Божията природа. Ние не разполагаме с достатъчна информация, за да направим необходимото заключение. Можем единствено да питаме какво иска от нас Писанието да защитаваме.

В глава 1 ние посочихме, че обичайната дихотомия поставяна между „естествено” и „свръхестествено” не е съществувала в древния свят. Аз също казах, че тя не е богословски защитима. Бог не може да бъде отстранен или отдалечен от случващото се, което ние толкова смело наричаме „естествено.” Когато наричаме по този начин един феномен това показва, че ние разбираме (поне в някаква степен) законите и причината, която ги обяснява. Дори това да е така то не означава, че Бог не контролира процеса. Това, което ние определяме единствено като естествени закони е такъв понеже Бог действа толкова последователно в космоса. Той е направил космоса разбираем и ни е дал умове, които са способни да проникнат в някои от неговите тайни.

Нека да дадем един пример за подобна динамика. В Псалм 139:13 псалмистът казва за Бога: „Обвил си ме в утробата на майка ми.” Това и други твърдения в Библията представят Бога като Творец на всеки човек в утробата. Първото наблюдение е, че това творческо действие не е моментно, а включва процес. Въпреки това то е Божие дело. Едно второ наблюдение е, че този процес е добре разбран от науката. От процеса на оплождане, имплантиране, феталното развитие и раждане учените извличат това, което е обяснимо предсказуемо и регулярно. Научното поле наричано ембриология описва една сложна последователност от естествени причини и резултати за развитието на детето. Въпреки това развитието на живота остава пълно със загадки.

Нашата библейска вяра не свързва Божието дело единствено с тези аспекти, които остават тайна. Бог участва в целия процес, от началото до края. Той ни е направил така, че процесът да може да работи по своя начин и всяко дете е Негово дело. По подобен начин ние трябва да отбележим, че нашата библейска вяра в твърдението на Псалм 139 не изисква от нас да отхвърлим науката ембриология. Решението не е или/или. Бог ни е обвил в утробата на майка ни и процесите наблюдавани от учените просто обясняват Божието дело. Нямаме причина да отхвърляме науката и все пак науката не е способна да открие или да посочи Божията роля.

Същият феномен е верен и за историята. Ние вярваме, че Бог контролира историята и движи събитията миг след миг. Всичко в подчинено на Неговия суверенитет. Независимо от това богословско твърдение никой историк не е в състояние ясно да види Божията ръка, макар че в зависимост от нечии предубеждения човек може да заключи, че Бог действа. Някои от тези заключения може да са резултат от забележителни съвпадения докато други са резултат от това, което е иначе необяснимо. Можем да отбележим, че това са същите въпроси, които движат Интелигентния Дизайн в неговите заключения за науката.

Ние вярваме, че Бог контролира историята, но не възразяваме когато историците говорят за един процес на естествена причина и следствие. Ние вярваме, че Бог е създал всеки човек в утробата, но не възразяваме когато ембриолозите предлагат един естествен процес на причина и следствие. Ние вярваме, че Бог контролира времето, но не отричаме метеоролозите, които създават своите времеви карти ден след ден основавайки се на предсказуеми причинно-следствени процеси. Можем ли да мислим и за еволюцията по подобен начин?

Би било неприемливо да приемем едно еволюционно виждане като процес без Бога. Но би било по подобен начин неприемливо да приемем историята, ембриологията или метеорологията като процеси без Бога.

Факта, че ембриологията или метеорологията не идентифицират Божията роля или че много ембриолози или метеоролози не вярват, че Бог играе някаква роля не променя това. Ние можем да приемем резултатите от ембриологията и метеорологията (незвисимо от вярванията на учените) както процеси, за които вярваме, че описват отчасти Божия начин на действие. Ние не организираме кампании, които да заставят академичните институции обучаващи метеоролозите и ембриолозите да предлагат богословска алтернатива на Божията роля. Защо е необходимо нашият отговор на еволюцията да бъде различен?

Разбира се, има някои разлики, които могат да ни дойдат наум. Първо, метеорологията и ембриологията са напреднали науки – те не се изучават в средното училище. Следователно еволюцията представлява по-голям проблем за общественото обучение отколкото останалите. Второ, има един смисъл, в който еволюцията се намира по-близо в това, че тя потенциално засяга нашата идентичност, нашето място в света, нашето чувство за идентичност. Като такава тя е заплаха за нас на едно лично ниво по начин, по който метеорологията и ембриологията не са. Трето, учението на еволюцията е по-вероятно да доведе до метафизични следствия или дори до явни метафизични твърдения. Т.е. по-вероятно е еволюцията да бъде представена като обяснение на произхода, който пряко отрича Божията роля, като по този начин създава конфликт и изисква избор. Подобен избор е излишен и неприемлив (това ще бъде разгледано в следващата глава), но може да доведе до решение как да бъде изучаван предмета, макар и не до пълно отхвърляне на принципите и ролята на биологичната еволюция.

Това не означава, че всички аспекти на еволюционната теория трябва да бъдат приети безкритично или дори че еволюцията дава най-добрият модел. Метеорологията и ембриологията постоянно биват модифицирани и биологичната еволюция не е по-различна. Аз не настоявам за някакво цялостно приемане на еволюцията, просто казвам, че Битие 1 конкретно нито пък библейското богословие като цяло ни дават някаква причина да я отхвърляме като един модел дотогава докато виждаме Бога като участващ на всяко ниво и докато продължаваме да осъзнаваме своите богословски убеждения.

Докато мисля за тези въпроси ми се струва, че има три основни причини, поради които хората, които сериозно вярват на Библията имат проблеми с биологичната еволюция

1. Богословието

Проблемът, който хората имат на богословско ниво, както вече дискутирахме, е, че еволюцията често е представяна по такъв начин, че

оставя Бог извън картината – сякаш тя отрича съществуването на Бога или дори, че може да установи извън разумно съмнение, че Той не съществува. Това не е проблем свързан с еволюционната теория, а единствено на някои хора, които пропагандират еволюцията по един дестелеологичен начин (лишен от цел). Този проблем бива лесно разрешен чрез утвърждаването, че каквито и еволюционни процеси да са се случили ние вярваме, че Бог е бил свойствено участващ в тях. Това е едно метафизично и богословско решение, което може да бъде прието единствено извън научните аспекти на еволюционната теория. Изборът, който правим за Божиата роля елиминира проблема без да изисква отричането на цялата еволюционна теория.

2. Битие 1

Битие 1 представя много предизвикателства пред умовете на хората свързани с приемането на еволюционната теория. Както казахме мнозина вярват, че седемдневната структура на Битие изисква една млада земя докато еволюционната теория изисква дълги периоди от време. По подобен начин някои биха посочили, че в Битие 1 сътворението се случва чрез Божието слово, от което те смятат, че следва едно моментално творение. Първото от тези възражения е разрешено ако виждаме Битие 1 като описание на функционалния произход така както това е обяснено в предишните глави. Въпросът свързан с възрастта на земята може да бъде поставен на основата на Битие 1 единствено ако тя представлява описание на материалния произход. Ако не е такава тогава Библията не ни дава информация за възрастта на земята.

Второто възражение може да бъде адресирано като се обърнем към широката гама феномени, които се появяват чрез Божието слово (божествен *fiat*). Бог е суверен и Неговото слово е ефективно постановление. Докато част от това, което Той постановява се случва моментално в други случаи Неговото постановление е продължителен процес. Човек не трябва да заключава, че Божественият *fiat* включва моментално изпълнение. Бог прави всичко и всичко, което Той прави е чрез Негово постановление.

Ако Битие 1 не изисква една млада земя и ако Божественият *fiat* не отхвърля неизбежно един дълъг процес то Битие 1 не представя възражения пред еволюцията. Биологичната еволюция е способна да ни даде прозрения за Божието творческо действие.

3. Битие 2 и Римляни 3

Третата причина, поради която хората, които приемат Библията сериозно възразяват срещу еволюцията е свързана с природата на човечеството като създадено по Божия образ, с природата на греха и с въпроса за историчността на Адам и Ева. Тук ние говорим за богословски реалности поучавани ясно в Стария и в Новия Завет. Как е възможно хората да бъдат виждани като резултат от еволюционни процеси и все пак да бъде запазено библейското учение? Някои хора предлагат да разделим въпросът за материалния произход на хората от духовния или метафизичния. С други думи те казват, че хората са се развили физически посредством един процес и някъде по време на този процес, незабележимо за науката, Божият образ е станал част от хората чрез Божие действие. Това е било последвано от едно действие на непокорство, чрез което хората носители на образа извършили грехопадението и довели до греховна природа. Някои казват, че това се случило с една единствена, историческа човешка двойка (буквален Адам и Ева), а други смятат, че е включвало група хора, така че „Адам и Ева” трябва да бъдат разбирани общостно като първите хора, а не като една единствена човешка двойка. Подобни виждания, които аз продължавам да намирам за проблемни на няколко нива, са били предлагани като опит да се примирят предполагаемите противоречия между Библията и антропологичните фосилни доказателства и те представляват пример за продължаващите опити да се реши този сложен въпрос. За съжаление няма предложение, което да е лишено от трудности.

Както винаги в нашето посвещение да защитаваме вярното тълкуване на текста и здравето на богословие ние трябва да обмислим внимателно и да се опитаме да определим точно какво трябва да защитаваме. Божият образ и греховното действие на непокорство засягащо цялото човечество са библейски и богословски реалности свързващи ни с Адам и Ева, които библейският текст разглежда като исторически личности (както е видно от тяхната роля в родословията). Че Бог е Създател на хората трябва да бъде взето на сериозно. Ние постоянно се опитваме да разберем библейските текстове според това, което те казват в своя собствен богословски и културен контекст. Каквито и еволюционни процеси да са довели до развитието на животинския живот приматите и дори предчовешките хуманоиди моите богословски убеждения ме карат да правя значителна разлика между тези процеси и сътворението на историческите Адам и Ева. Вместо последователност на причина и следствие съществува една материална и духовна разлика, макар да остава трудно да кажем как Бог е постигнал това. Това, което искам да кажа е, че вероятно Битие 2 и Римляни 5 не поставят толкова много проблеми колкото някои мислят позволявайки ни да пожънем от науката разбирания за това как живота се е развивал до и включително сътворението на първите хора.

Ако теорията предложена в тази книга е вярна Битие 1 не предлага никакъв описателен модел на материалното творение. При липса на подобен модел християните трябва да са свободни да вярват в описателния модел, който им се струва най-смислен. Голямото ограничение е, че всяко виждане, ако претендира, че е библейско, в края на краищата трябва да остави на Бога пълен контрол на механизмите. Едно библейско виждане за ролята на Бога като Творец в света не изисква взаимно изключваща се дихотомия между „естествено” и „свръхестествено,” макар че най-известните парадигми са изградени на подобна дихотомия. Няма значение, че е възможно да съществуват напълно приемливи и определими емпирични описания и обяснения за наблюдаваните феномени и аспекти на сътворението. Това не изключва Божията дейност понеже без дихотомията естествено/свръхестествено Божията дейност не е отречена от емпиричните обяснения. Аз мога да твърдя заедно с псалмиста, че Бог „ме е обвил в утробата на майка ми” без да отричам откритията на ембриологията. По подробен начин тези аспекти на еволюционните механизми, които издържат на проверка могат да бъдат теоретично приети като Божии механизми.

Допълнителна литература

Bube, Richard. Putting It All Together. Lanham, Md.: University Press of America, 1995.

Collins, C. John. Science and Faith: Friends or Foes? Wheaton, Ill.: Crossway, 2003.

Giberson, Karl. Saving Darwin: How to Be a Christian and Believe in Evolution. New York: HarperOne, 2008.

Glover, Gordon. Beyond the Firmament. Chesapeake, Va.: Watertree Press, 2007.

Hayward, Alan. Creation and Evolution. Minneapolis: Bethany House, 1985.

Lamoureux, Denis. Evolutionary Creation. Eugene, Ore.: Wipf and Stock, 2008.

Van Till, H. J., et al. Science Held Hostage. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988.

ТВЪРДЕНИЕ 17

ПРОИЗЛИЗАЩОТО ОТ ВСИЧКО ТОВА ВИЖДАНЕ БОГОСЛОВИЕ ЗА БИТИЕ 1 Е ПО-СИЛНО, НЕ ПО-СЛАБО

След като видяхме какъв е резултата от това тълкуване на Битие върху нашето мислене за науката сега трябва да видим неговият ефект върху нашето мислене за богословието. Какви заплахи може да постави то или какви силни страни предлага?

Промените, които подобно тълкуване може да изисква по никакъв начин не отслабват нашето виждане за Бога. Дори ако приемем разказа в Битие 1 като описание на функционалния произход това не води до заключението, че Бог не е отговорен за материалния произход. Библейското виждане е, че всичко, което съществува, независимо от каква перспектива е разглеждано, съществува в резултат на Божието действие. По този начин това виждане не намалява Божието дело, то представлява една промяна на фокуса свързан с това какъв аспект на Божието дело се има предвид в Битие 1.

По същия начин твърдението, че някоя част от Божието дело във връзка с творението се е появила в продължение на дълъг период от време вместо моментално не намалява Божията сила. Бог може да твори по всеки начин, който Му се вижда угоден и не е проява на по-малка суверенна сила ако Той избере да направи това в продължение на дълги милиони години. То все още е осъществено чрез Неговото слово. Някои биха видели голямата дължина на времето като по-нататъшно доказателство на Божието могъщество. Ако нищо не бива отнето от Божиите дела и Неговия суверенитет не е накърнен то не съществува богословска заплаха за Божията същност и действия.

От другата страна на равенството съществуват множество богословски ползи от подобно тълкуване на Битие 1. Всъщност ние ще открием, че ако приемем това тълкуване и неговите следствия ще завършим с едно по-силно и здраво богословие за Бога като Творец. Някои от тези неща бяха вече посочени в предишните глави, но тук ще ги съберем заедно, за да могат те да бъдат цялостно оценени.

Божията роля във всичко

Нашият научен светоглед постепенно е изтикал Бога извън практическите начини, по които мислим за света. Когато науката може да предложи обяснения за толкова голяма част от това, което виждаме и преживяваме е лесно съзнанието ни за Божията воля да бъде изтикано в периферията. Не че вярваме по-малко, че Той действа, ние просто не мислим за тази роля.

Резултатът е един практически (ако не и философски) деизъм, в който Бог е отстранен от арената на действията.

За разлика от това когато Божието дело е напълно интегрирано в нашето научно мислене и науката е виждана като даваща дефиниция на това какво прави Бог и как го прави ние си връщаме една по-библейска перспектива за работата – една перспектива, която е по-здрава богословски.

Продължаващата роля на Твореца

Ако Божието действие е виждано единствено като историческо действие, което се е случило някъде в миналото е лесно да си представим как хората не мислят за Бога като за действащ днес. Ние сме изгубили виждането, че природата не съществува независимо от Бога. Той все още твори с всяко раждащо се бебе, с всяко израстващо растение, с всяка дяляща се клетка, с всяка нова звезда, която се появява. За нас може да е лесно да наблюдаваме някоя величествена гледка като прекрасния залез или величието на планините и да размишляваме за величието на Божието дело. Но това усещане трябва да се разпростре отвъд моментите на възхита и да включи всички наши преживявания в Неговия свят. Ние се изравяме пред същия проблем когато разпознаваме Божието действие единствено в някои необичайни случаи в нашия живот и забравяме, че Той снабдява нуждите ни, грижи се за нас и ни пази миг след миг, ден след ден. Бог не просто е творил в някакъв минал момент: Той е Творецът – в миналото, настоящето и бъдещето.

Божият контрол над функциите

Макар ясно да съзнаваме физическия свят около нас ние живеем в един свят на функции. Материализмът вижда функциите в нашия свят като следствие на структурите, т.е. обектите или феномените в нашия свят функционират по начина, по който функционират поради техните физически структури. В библейския начин на мислене обектите и феномените в света функционират по начина, по който функционират поради Божиите творчески цели. Това ни връща обратно към богословския въпрос, който разгледахме в предишните глави. Материализмът не оставя място за цели и по този начин разглеждането на действията се занимава единствено със структурите и с функциите, които са резултат от тях. Библейският начин на мислене се противопоставя на материализма като твърди, че най-важната част от уравнението е Божията цел.

Нашият свят е склонен да подчинява функционалното на материалното. Това е причината, поради която (поне) от времето на Просвещението ние като цяло вярваме, че за нас е от най-голяма важност да мислим за

творението като за материално. Нашия свят ни е научил да даваме предимство на материалното. Според виждането за Битие 1, което ние представихме, материалното е подчинено на функционалното. Библията смята за много по-важно да каже, че Бог е направил всичко да работи вместо да се задоволи да каже, че Бог е направил материалните съставки. Целта, телеологията (която е най-важната част) се намира и може да бъде разглеждана във функционалното, а не в материалното.

За да видим контраста между материалното и функционалното и за просвещаващата природа на материалния свят помислете за следното твърдение на един от героите в новелата на Орсон Скот Гард Чиракът Алвин: „Всичко е в по-голямата си част празно. Тази наковалня изглежда солидна, нали? Но, казвам ти, че тя е почти изцяло празна. Само няколко метални парчета на малко разстояние едно от друго и поставени в определена форма. Но по-голямата част от наковалнята е празнотата между тях. Не виждате ли? Тези късове се държат точно като атомите, за които говоря. Така че нека да кажем, че наковалнята прилича на една планина, която, едва когато се приближите виждате, че е направена от дребен чакъл. И тогава, когато вземете чакъла той се разтрошава в ръцете ви и разбирате, че е направен от прах. Ако вземете една шепа прах вие ще видите, че той е точно като планината, направен на свой ред от още по-дребен чакъл.”

„Казваш, че всичко, което виждаме както солидни обекти всъщност не е нещи освен илюзия. Малкото нищо прави малки сфери, които се свързват заедно за да изградят твоите части така както наковалнята е изградена от части.”

„Всичко е направено от живи атоми, всеки един от които се покорява на заповедите дадени му от Бога. И просто следващи тези заповеди защо някои от тях се превръщат в светлина и топлина, някои стават на желязо, някои на вода, някои на въздух, а други се превръщат в нашите кожа и кости. Всички тези неща са реални и следователно реални са и атомите.”

Свято място

Щом веднъж пренасочвам нашето мислене от „естествения свят” към „космическия храм” перспективата ни за света се революционизира. Трудно е да мислим за „естествения свят” като за свещен (понеже го възприемаме просто като „естествен”). Когато космоса е виждан от светска гледна точка е трудно да убедим хората да го уважават освен ако те не са убедени, че техният интерес да правят това. Ако е светски е лесно да мисли за него като за ресурс, който може да бъде експлоатиран. Ние дори говорим за „природни ресурси.”

Но когато приемем библейската перспектива за космическия храм повече не е възможно да гледаме на света (или пространството) от светска гледна точка. Той не е наш, за да го експлоатираме. Ние нямаме природни ресурси, а свещени ресурси. Очевидно това виждане е много далеч от виждането, което рзглежда природата като божествена: като свещено място космоса е Неговото място. Следователно той не е Неговата личност. Космосът е Неговото място и нашето привилегировано място в него е Неговият дар за нас. Благословенията, които Той ни е дал са позволенията и способността да подчиняваме и владеем. Ние сме настойници.

В същото време ние разбираме, че най-важните характеристики на святото място се намира в това, което то е по дефиниция: място на Божието присъствие. Идеята за космически храм разбира, че Бог е тук и че всичко е Негово. Именно това богословие се превръща в основа на нашето уважение към нашия свят и екологичната чувствителност, която дължим на природата.

Почивката

Четвъртата заповед насочва хората към пазенето на съботата основана на Божията почивка в Битие 1:3. През човешката история тълкувателите на Битие са се борили със следствията от тази заповед. Какво означава почивка? Кои дейности са изключени? Част от трудността е, че Библията ни дава малко детайли и е по-склонна към неясни обобщения. Освен това по-голямата част от твърденията са отрицателни (какво не трябва да правим) вместо положителни (одобрени или дори заповядани действия).

Вземайки предвид виждането представено в тази книга ние откриваме един нов начин да мислим за почивката. Ако Божията почивка на седмия ден включва заемане на мястото Му в Неговия космически храм, който е заповядан и направен функционален, така че сега Той е готов да управлява космоса, нашата съботна почивка може да бъде виждана в една различна светлина. Очевидно Бог не иска от нас да имитираме съботната почивка вземайки функционалния контрол. Аз бих предложил, че вместо това Той иска от нас ние да признаем, че Той, а не ние, контролира всичко. Когато си „почиваме” в съботата ние Го признаваме като авторът на реда и Този, Който носи почивка (стабилност) в нашия живот и свят. Ние пускаме контрола на нашия живот и признаваме Него като Този, Който контролира. Най-важно, това ни призовава да отстъпим от нашия делничен свят – средствата, чрез които ние се отиваме да се грижим за себе си и да контролираме обстоятелствата. Почивката е разпознаване, че Бог е Този, Който снабдява нуждите ни и Който е Господар на нашия живот и свят. Ние не подражаваме в Неговото пазене на съботата, ние Го признаваме по видими начини.

Ако трябва да ни бъде напомнено или да бъдем убедени да я пазим тя престава да изпълнява своята функция. Почивката не е нещо, което трябва да бъде регулирано посредством правила. Тя е начинът, по който ние признаваме, че Бог е на трона, че този свят е Неговия свят, че нашето време е дар от Него за нас. Това е „времето за голямата картина.” И голямата картина не съм аз, моето семейство, моята страна, моят свят или дори историята на моят свят. Голямата картина е Бог. Ако съботата се фокусира изцяло върху разпознаването на Бога тя би се обезсмислила значително ако Той трябва да ни казва какво да правим. Бъдете творчески! Правете това, което отрязва вашата любов, оценяване, уважение и възхищение от Бога на целия космос. (Това е идеята на Исая 58:13-14). Поклонението е чудесна идея, но то не може да бъде механично и може да бъде едва началото. Отделните хора трябва да определят своя собствен отговор, чрез който да изразят полагащата Му се почит. Колкото по-голяма благодарност чувстваме към Бога и колкото повече желаем да Го почитем толкова повече ще означават церемониите и толкова повече ще търсим свои собствени начини, чрез които да пазим почивката. Всичко това произлиза от едно обновено разбиране за почивката свързано с нашето тълкуване на Битие 1.

Редът

Всеки читател на Библията може да види, че мъдростта е достойна цел и че като един от Божиите атрибути Той я дава на хората, които, направени по Неговия образ, са способни да я достигнат в някаква степен. Това, което не е толкова ясно и често е дискутирано е какво точно представлява мъдростта. Една теория, която аз намирам за много привлекателна заради начина, по който тя се съгласува с много други неща е, че мъдростта означава да откриваме вътрешния ред и да се съобразяваме с него. Нашето разбиране за авторитета, обществото, семейството, отношенията, етиката и етикета са без изключение свързани с едно разбиране на този ред.

Тълкувателите на литературата на мъдростта последователно са отбелязвали колко важно място заема темата за творението в нея. Връзката на мъдростта с реда предлага едно обяснение за тази значимост. Божието творческо дело установява ред в космоса точно както Той е установил ред в обществото и във всички останали области. Обществото наблюдава този ред и ни казва колко дълбоко достига той.

В представеното тълкуване на Битие 1 ние разбираме, че едно от основните ударения свързани с описанието на творението е редът, който Бог внася в космоса чрез Своята мъдрост. Храмът е бил виждан като център на подредения свят, а Бог като установяващ и поддържащ реда в света от храма.

Когато сме притеснени от безредието, което срещаме в света е важно да разберем, че безредието и пречупеността на този свят са резултат от човешкия грях и грехопадението. Богословското убеждение, което черпим от Битие 1 е, че Бог е авторът на реда. Ние отговаряме с разбирането как е бил подреден света: материално, функционално и духовно.

Ролята на хората

Описанието на хората и благословието в Битие 1 сега могат да бъдат разбрани малко по-ясно като свързани човешки функции. Когато Бог дава привилегиите на хората да се плодят и размножават Той ни дава функцията да населим света без ограничения. Когато Бог създава човека по Свой образ това показва, вероятно заедно с някои други неща, че ние трябва да действваме като негови настойници по отношение на творението. Когато Бог дава мандата да покорим и владеем Той поставя една задача и дава необходимите средства за изпълнението на тази задача. Чрез Битие 1 ние разбираме, че Бог ни е дал една привилегирована роля във функционирането на космическия храм. Той е приспособил света за нашите нужди не за Своите (понеже Той не се нуждае от нищо). Мястото е Негово, но е направено за нас и ние се намираме във връзка с Него.

Това виждане е различно както от древноизточното така и от съвременния материализъм. В древния изток хората са били създавани, за да служат на боговете. Светът бил създаден от боговете за боговете и хората посрещали нуждите на боговете. В Библията Бог не се нуждае от нищо и Неговият космически храм е създаден за хората, с които Той желае да бъде във връзка. В съвременния материализъм хората не са нищо повече от материални форми, които не притежават друга функция освен да оцеляват. Богословието на Битие 1 е изключително важно за едно правилно разбиране на нашата идентичност и мястото ни в света.

Богословските следствия от „беше добро”

Накрая тълкувателите често представят множество възможности свързани със значението на повтарящите се думи в Битие 1, че „беше добро.” Някои извличат забележителни следствия от техните тълкувания. В глава 4 ние вече говорихме за идеята, че „добро” е свързано с това нещо да бъде функционално, а не морално добро. Това е важно разграничение понеже то не казва, че ние трябва да търсим някаква морална доброта в начина, по който космоса работи. Когато мислим за „добро” във връзка с това да е функционално вместо морално не се налага да обясняваме как хищничеството може да бъде част от един морално добър свят. Както Бог казва на Йов, макар че света е Божие място и функционира под Неговия контрол това не означава, че космоса е отражение на Божиите атрибути

(Йов 38). Космоса изявява Божията слава и Неговото съществуване може да бъде извлечено чрез наблюдаването на света, но тези истини не показват, че Неговите атрибути последователно се проявяват в това, което наричаме „естествен свят.“ Гравитацията не е справедлива, дъждът пада и върху пораведните и върху неправедните и дори там където не живее никой (Йов 38:25-27), сътворения свят не е „честен.“ Ако той последователно беше честен и справедлив в него не би имало място за какъвто и да е грях. Вземайки в предвид, че това е един греховен свят можем да кажем, че в Него царува Божията снизхождща благодат.

Богословските въпроси представени в този списък трябва да бъдат виждани като представящи богословските интереси за творението, които откриваме в останалата част от Библията. Когато читателят погледне Псалмите, литературата на мъдростта, пророците и Новия Завет той открива ударение върху същите богословски утвърждавания. Библията отделя малко внимание на материалния произход, макар че Бог, разбира се, е и негов автор. Следователно, дори читателят да не е склонен да приеме предложеното тълкуване на Битие 1 неговото богословие все още може да бъде обогатено от изложените тук наблюдения под формата на едно обновено и информирано посвещение на Божието интимно влияние във функционирането на космоса от неговото начало и през цялата вечност. Ние всички се нуждаем от едно по-силно богословие за творението и Твореца без значение от виждането ни начина, по който Битие описва сътворението. Макар да е естествено за нас да защитаваме своята егзегетика вероятно е още по-важно да защитаваме своето богословие. Опитам да се да покажа, че егзегетиката за оригиналното значение на Битие 1 не ни дава причина да настояваме на идеята за физическия свят, който се е появил чрез бавни процеси. Но ние трябва да защитаваме на всяка цена едно правилно виждане за природата на Бога и за Неговата роля в нашия свят.

И така, какво очаква от нас да утвърждаваме предложението тълкуване на Битие 1?

1. Света действа според дизайна на Яхве и под Неговото управление, за да извърши целите Му.
2. Космоса е Неговия храм.
3. Всичко в космоса е получило своята роля и функция от Бога.
4. Всичко в космоса функционира за хората, които носят Неговия образ.

ТВЪРДЕНИЕ 18

ОБЩЕСТВЕНОТО НАУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ ТРЯБВА ДА Е НЕУТРАЛНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА ЦЕЛТА

Казали, че Битие 1 представлява една дискусия за функционалния произход ние можем да разгледаме въпроса какво трябва да се преподава в класните стаи. Ако целта на един научен курс е да дискутира материалния произход от перспективата на една материална онтология (което е същностно за природата на емпиричната наука) няма момент, в който описанието на Битие да е актуално тъй като Битие не се занимава с материалния произход и няма материална онтология. Съществува обаче значително разминаване между Библията и метафизичните предположения, които понякога придружават преподаването на еволюционната теория. Този конфликт се поражда от метафизичния въпрос свързан с целта (телеологията). Постановянето на въпроса по този начин придвижва дискусията от сферата на богословието към по-широката метафизична сфера и пита: „Дали произхода е телеологичен (притежаващ цел) или дистелеологичен (лишен от цел)?

Тези, които приемат Библията чрез вяра приемат чрез вяра и едно телеологично виждане за произхода. Емпиричната наука не е в състояние да открие цел, макар да може теоретично да заключи рационално, че целта е логически най-доброто обяснение. Като резултат на една емпирична дисциплина биологичната еволюция може да каже, че не открива цел, но по подобен начин тя не може да заключи, че цел не съществува – тя трябва да остане телеологично неутрална. В тази книга аз казвам, че Битие 1 представя едно описание на функционалния произход и поради тази причина не предлага описателен механизъм за материалния произход. Ако това е така човек може да приеме биологичната еволюция като даваща описателния механизъм, който ни казва как Бог е изпълнил Своята цел. Вероятно този процес може да бъде наречен телеологична еволюция. Говорейки от гледна точка на произхода на космоса биологичното богословие е съвместимо с един описателен механизъм като този, който ни дава биологичната еволюция по начин, който оставя настрана въпросите за целта (т.е. телеологично неутрален). Но биологичното богословие е несъвместимо с метафизичния натурализъм до степента, в която последния се стреми да обори всяко съществуване на цел (дистелеология). Тези разсъждения са свързани с метафизиката, а не с емпиричната наука.

Тук аз твърдя, че Битие не е метафизично неутрално – то утвърждава съществуването на цел, но оставя описателния механизъм за материалния произход неконкретизиран. Телеологичните твърдения (съществува цел и Бог я изпълнява в Своето творческо дело) в нечие вярване осигуряват

удачна роля за Бога независимо от описателния механизъм свързан с материалния произход. Това виждане за Битие може да бъде сравнено с други телеологични подходи по следния начин:

Креационизмът, особено младоземния, се различава от виждането изложено в тази книга поради настояването, че Библията дава един описателен механизъм за материалния произход в Битие 1 и следователно се противопоставя едновременно телеологично и свойствено на описателния механизъм предлаган от биологичната еволюция. Ние твърдим, че тази перспектива не дава едно удачен, контекстуален прочит на Битие.

Биологичната еволюция е един емпирично изведен модел, който предлага различни описателни механизми за материалния произход. Като един емпирично изведен модел той може да бъде единствено агностичен относно телеологичното утвърждаване или отричане понеже целта не може да бъде идентифицирана чрез никакви емпирични методи. Описателните механизми свързани с биологичната еволюция могат да действат в емпиричната наука без това да има връзка с метафизичната телеология. Разбира се, това не означава, че това е последователно представяно в учебниците и класните стаи. Например през 1995 Националната асоциация на учителите по биология (NABT) издава „Изявление за изучаването на биология.” Едно начално описание на еволюцията използва прилагателни като „ненасочвана” и „неличностна.” Тези думи срещат силна съпротива от различни външни партии и по-късно са премахнати от изявлението (ревизирано 1997). Необходимо е по-голямо внимание, за да се изрази едно виждане, което без да се извинява заради това, че е основано на метафизичния натурализъм избягва приемането на метафизичния натурализъм. Един добър пример е ревизираното изявление, което впоследствие се появява на страницата на NABT, което казва, че „естественият подбор няма откриваема цел или посока включително оцеляването на видовете.” Ключовата дума тук е „откриваема,” която го прави по-внимателно нюансирано и по-приемливо твърдение изразяващо метафизичен неутралитет.

Като цяло научните преподаватели излежат твърде загрижени за ограничението на техния фокус върху това, което е валидна наука. Това е похвално. Така например изявлението на NABT редовно казва нещо подобно на следното: „Еволюционната теория, и всъщност всяка наука, е по необходимост безгласна по отношение на религията и нито отрича нито подкрепя съществуването на бог или богове.” За съжаление, макар бързо да отричат позициите, които директно говорят за телеологични перспективи (креационизъм, Интелигентен дизайн) изглежда няма опити

да се отхвърлят позициите, които директно представят дистелиология, които е еднакво невъзможно да бъдат потвърдени посредством емпирична наука (както те посочват). Човек може да се чуди колко готови биха били НАВТ да издигнат глас срещу един учител, който активно учи дистелеология и дали биха направили това със същата страст, която демонстрират когато се противопоставят на тези, които подкрепят крезционизма или Интелигентния дизайн? Дистелеологичните подходи са също толкова неудачни колкото и телеологичните за всяка учебна програма, която се стреми да се фокусира върху емпиричната наука. Научните преподаватели могат да представят методологичен натурализъм (отказвайки да се обръщат към обяснения от рода на „Бог е направил това” в своите емпирични изследвания) без да индоктринират своите ученици в метафизичният натурализъм, към който сега се обръщаме.

Метафизичният натурализъм не е метафизически неутрален по отношение на телеологията. Като не се задоволява с една емпирично основана методология той иска едно стесняване на реалността до това, което е материално. По дефиниция емпиричната наука се характеризира с методологически натурализъм, но щом започне да настоява за метафизически натурализъм тя престъпва границите на своята дисциплина. Ние казахме, че Битие предполага телеология (произхода е свързан с Бога, Който действа с определена цел) и учи телеология. Това е част от нейното богословие, за което се признава, че не може да бъде наблюдавано или научно демонстрирано – то е предмет на вяра. Мнозина съвременни учени за разлика от това предполагат дистелеология (не съществува цел), но едно подобно заключение е също толкова част от една метафизична система и не може да бъде наблюдавано или научно демонстрирано. Дори когато Божията ръка не може да бъде наблюдавана посредством научни методи това не е достатъчна причина да заключим, че тя не съществува или че не е активна. Науката е създадена, за да работи в една затворена система на материалната вселена и следователно тя не трябва да се изказва за това дали има или няма нещо отвъд материалната вселена. Следователно тя не трябва да прави дистелеологически заключения ако желае да се ограничи до това, което може да бъде прието за валидна наука. Това е важно наблюдение в дискусиата за общественото образование.

През последните години Интелигентният дизайн е бил предмет на значителни спорове свързани с дебата за общественото образование. В главата за ИД ние прокарахме едно разграничение между въпросът за дизайна и насведимата сложност като първото е до голяма степен метафизично (макар че понякога може да отразява и рационални заключения), а второто отразява едно научно наблюдение за взаимната зависимост между отделните части на една структура. „Дизайн”

предполага една интелигентна причина вместо ненаправяван процес и така предлага едно решение на някои предполагаеми проблеми в биологичната еволюция. Проблемът е, че дизайна се свързва с една рационална дедукция и като такава е единствено едно възможно заключение от това, което някои хора виждат като несведима сложност. Дизайнът по самата си природа трудно може да избегне прехода от една рационална дедукция към едно метафизично предложение съпътствано с предположението за цел (и по този начин утвърждаване на едно телеологично виждане). За разлика от това ние казахме, че доказателствата или твърденията за несведима сложност могат да поставят предизвикателства за стандартната биологична еволюционна теория. Подобни предизвикателства се противопоставят на господстващата парадигма като повдигат въпроси свързани с теориите за еволюционните механизми, които изискват разрешение.

Ако общественото образование е подчинено на идеята, че научните дисциплини трябва да отразяват единствено емпиричната наука нито дизайна нито метафизичният натурализъм не са приемливи понеже и двете внасят в дискусиата заключения свързани с цел. Това не е въпрос относно Бога, религията, вярата или църквата и държавата. Въпросът е дали метафизичните въпроси свързани с целта (телеологията) трябва да бъдат разгледани в класните стаи вероятно чрез решение дали дадено нещо е емпирично или неемпирично. Ние смятаме, че това не трябва да бъде правено. Твърдението за липсата на цел (дистелиологията) от материалистите повдига възражения от мнозина вярващи хора и твърдението за цел (телеологичните елементи) на теизма, креационизма или дизайна повдигат възражения за мнозина учени. Щом веднъж изключим подходите, които представляват преки и несъмнени телеологични платформи (напр. Битие, креационизма и метафизичния натурализъм) ние сме в състояние да видим, че това, което остава в дебата за общественото образование вече не е легитимен въпрос свързан с църквата и държавата понеже нито теизма сам по себе си нито някоя религиозна система е въввлечена в спора. Нито дизайна нито случайността могат да бъдат доказани – те са въпрос на дедукция понеже и двете се основават на една комбинация от вероятности и метафизични приемания. Ако случайността не може да бъде потвърдена в някои случаи това все още не „доказва” дизайн. По подобен начин ако дизайна не може да бъде потвърден в някои случаи това все още не „доказва” случайност.

Ако несводимата сложност е едно валидно наблюдение то не трябва да бъде пренебрегвано на основата на своята обща връзка с едно решение свързано с дизайн. Обществено образование е длъжно да информира учениците за вероятните научни механизми без да преминава от емпирична наука към метафизичната телеология или дистелеология както

в това, което се преподава така и в това, което не намира място в класните статии.

Различните модели за описателни механизми на материалния произход теоретично могат да бъдат преподавани без значение от техния телеологичен произход дотогава докато са в достатъчна степен научно достоверни като описателни механизми. В настоящия момент обаче биологичната еволюция е властващата парадигма. Ние казахме, че Битие 1 не ни дава един убедителен описателен механизъм за материалния произход и по подобен начин Интелигентният дизайн в момента не разполага с алтернативен модел, който да предложи. Discovery Institute, организацията на ИД, е съгласна с това. Те не поставят изискване да се преподава ИД.

Discovery Institute препоръчва държавите и училищата да се съсредоточат върху преподаването на еволюционните теории, включително като ги информират за някои от проблемите в теориите, които се дискутират в научната литература. С други думи еволюцията трябва да бъде учена като научна теория, която е отворена за научна критика, а не като свещена догма, която не може да бъде поставяна под въпрос. Ние вярваме, че това е подход, зад който стои здрав разум и който ще донесе полза на учещите се и на техните родители.

От друга страна Discovery Institute не е съгласен със законодателство или политика, която забранява на преподавателите да дискутират дизайн. „Макар Discovery Institute да не препоръчва изискване за преподаване на ИД в обществените училища той вярва, че дискутиране на научната теория на дизайна в класните стаи с нищо не противоречи на Конституцията. Освен това Discovery Institute се противопоставя на опитите да се преследват отделни учители, които желаят да дискутират „научния дебат свързан с дизайна.“ Тук трябва да бъде уточнено какво точно се има предвид под „научна теория на дизайна“ освен споменаването на несведимата сложност. Следователно трябва да отбележим, че Discovery Institute не е съгласен, че телеологическите модели нямат място в класните стаи.

За хората загрижени за чистотата на науката фокусирането върху описателните механизми в една емпирична дисциплина ще бъде добре дошло и обсъждането на легитимните слабости в господстващата парадигма не би трябвало да представлява проблем тъй като науката винаги приема критики – това е начина, по който тя се развива и подобрява. За хората загрижени за Библията и интегритета на своето богословие описателните механизми, които съставляват еволюционния модел не би трябвало да бъдат по-голям богословски проблем от

описателните дисциплини на метеорологията или ембриологията. Тези описателни механизми могат да действат както в телеологична така и в дистелеологична система. Ако всички страни са съгласни с един подобен телеологичен неутралитет в класните стаи посветен на обучение в емпирична наука настоящия конфликт би бил разрешен по-лесно.

В заключение, когато в класните стаи се дискутира произхода трябва да се преподава емпирична наука. Ние дискутирахме три важни критерия свързани с това какво представлява емпиричната наука

1. Тя е основана на една материална онтология и предполага методологически материализъм (което премахва Бог от класните стаи).
2. Тя се фокусира върху научно валидните описателни механизми признавайки техните силни и слаби страни. По този начин тя трябва да включва критика на неodarвинизма както и на останалите теории за произхода, които желаят да представят едно по-добро обяснение на настоящите наблюдения.
3. Тя трябва да е телеологически неутрална (това премахва Битие, метафизическия натурализъм и дизайна).

Обобщения и заключения

1. Битие оперира основно с една функционална онтология като верова система.
2. Битие настоява за телеология и не предлага възможност за неутралност.
3. Следователно Битие не трябва да бъде преподавана в класните стаи свързани с емпиричната наука понеже не представлява емпирична наука.
4. Емпиричната наука оперира с една материална онтология и може да бъде преподавана като страничен продукт на тази онтология.
5. Емпиричната наука не трябва да фаворитизира телеологията или дистелеологията, а да остане доколкото е възможно неутрална по въпроса.
6. Това, което науката може да предложи във връзка с описателните механизми за материалния произход може да бъде изследвано по метафизично неутрални начини без това да води до насилие над библейските твърдения, които намираме в Битие 1.
7. Ако метафизичният натурализъм бъде позволен в преподаването на науката тогава не би имало каквато и да е логическа причина за забрана на дискусиите свързани с дизайна. Тъй като метафизичния натурализъм противоречи на телеологичните заключения той

функционира на същата метафизична плоскост както и дизайна, който противоречи на дистелеологичните заключения.

8. Несведимата сложност има една потенциална роля в класните стаи, но не следва да бъде законодателно въвеждана.

Признавайки ролята на емпризма в класните стаи системата на общественото образование не би била достатъчно адекватна ако учебната програма напълно пренебрегне метафизиката. Аз не желая да натоварвам учените със задачата да преподават метафизика в класните стаи без значение дали тяхната метафизика е съгласна с моята или не. По подобен начин ние не трябва да въвеждаме богословието в учебната програма, макар че то може да има своето място като академична дисциплина. Но учениците трябва някъде да бъдат учени за метафизичните системи и алтернативите както и за това как едно множество метафизични системи може да се съгласува с науката. Това не е въпрос свързан с някаква вяра или с една конкретна религия или дори с библейското учение. Това е просто въпрос свързан с добре подготвено образование. “Единственият начин да преодолеем тази пречка е като разделим философското (или религиозното) посвещение от науката.”

Факта, че макар емпиричната наука да може да се преподава като такава учените трябва да живеят в един интегриран свят. Един учен може да е най-добрият в своята научна дисциплина, но това не означава, че ученият е екипиран с умения да прилага своите научни познания към различните социални въпроси в света. Биоетиката изисква едно познание на биологията и на етиката. Решенията свързани с приложните технологии, генетичните изследвания, използването на фосилното гориво, контролът на околната среда и множество други важни въпроси изискват не само научна подготовка, но и метафизични (философски и дори богословски) познания. Ако учените са тези, които вземат решенията за това как тяхната наука ще бъде използвана в обществото те трябва да бъдат толкова проникателни за метафизичните аспекти колкото са и по отношение на научните въпроси.

Важно е да преподаваме емпирична наука и да я преподаваме добре. Но емпиричната наука не е едно образование, което само по себе си може да отговори на всички човешки нужди или да бъде единственото необходимо обучение. Физичните науки са само един от клоновете на образованието и ние не трябва да ги изолираме от хуманитаристиката или да ги издигаме като себедостатъчни. Като следствие от тези заключения аз предлагам следното:

1. Преподавателите по емпирични науки в общественото образование трябва да пазят телеологичен неутралитет в най-голямата възможна степен.

2. Издателите на научни учебници и програми за общественото образование трябва да пазят телеологичен неутралитет и администраторите и научните отдели трябва да направят този неутралитет един от критериите за подбор на учебници.
3. Администраторите в общественото образование трябва да подготвят курсове, в които метафизичните възможности могат да бъдат разглеждани и които да бъдат преподавани от хора запознати с метафизиката понеже за учениците е важно не само да бъдат компетентни учени, но и да бъдат образовани философи, които са подготвени да вземат сложни решения, които предизвикват създаването на обществени закони.
4. Вярващите хора трябва да спрат да се опитват да налагат своите собствени телеологични виждания върху общественото образование и хората, които са скептични относно вярата трябва да спрат да се опитват да налагат своите дистелеологични виждания в общественото образование.
5. Хората, които почитат Библията трябва да й позволят тя да изкаже своите телеологически твърдения като една функционална космология, а не като я насилват да служи на общественото образование сякаш дава описателни механизми за материалния произход.

Допълнителна литература

Fowler, Thomas B., and Daniel Kuebler. The Evolution Controversy: A Survey of Competing Theories. Grand Rapids: Baker Academic, 2007.

ОБОБЩЕНИЕ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Целта на тази книга беше да представи на читателя едно внимателно преосмисляне на природата на Битие 1. Аз казах, че най-внимателния, отговорен прочит на текста започва с разбирането, че това е древна литература, а не съвременна наука. Когато четем текста в контекста на древния свят ние откриваме, че това, което авторът иска да ни каже и това, което неговата аудитория ясно би разбрала е много по-различно от начина, по който пасаж традиционно е бил разбран.

Позицията, която аз предложих като прочит на Битие 1 може да бъде наречена виждане за откриване на космическия храм. Това название взема своят най-важен аспект от виждането, че на космоса е дадена функцията на Божий храм където Той заема Своето място от откъдето управлява. Този свят е Неговия команден център.

Най-забележителната черта на това виждане е твърдението, че, подобно на останалия древен свят, евреите са били много по-заинтересовани от функционирането на космоса отколкото от неговия материал. Функциите на космоса за тях били по-важни и по-интересни. Те не отдавали особено голямо значение на материалните структури, от значени било кой властва и извършва работата. В резултат на това Битие 1 представлява описание на функционалния произход (и по-конкретно функциониращ за хората) вместо описание на материалния произход (както обичайно сме склонни да го четем). Като едно описание на функционалния произход тя не дава ясна информация за материалния произход.

Ключовите характеристики на това тълкуване включват:

- Еврейската дума преведена като „създаде“ (*bara*) е свързана с придаване на функция.
- Описанието започва в ст. 2 с липса на функция (вместо с липса на материал).
- Първите три дена са свързани с трите основни функции на живота: време, метеорология и храна.
- Дни 4-6 описват функционерите в космоса, на които са дадени роли и сфери.
- Повтарящия се коментар „*беше добро*“ се отнася до функционалност (свързана с хората).
- Храмовият аспект е очевиден в кулминацията на седмия ден когато Бог почива – една активност извършваща се в храма.

Описанието може да бъде виждано като седмодневно откриване на космическия храм, определяне на неговите функции в полза на човечеството и Бог обитаващ в общение със Своите творения.

Така предложението прочит на Битие 1 води до едно разглеждане на последствията за богословието, еволюцията и Интелигентния дизайн. Ако Битие 1 не е описание на материалния произход тогава тя не предлага механизъм за материалния произход и ние безопасно можем да се обърнем към науката, за да видим какво тя предлага като такива механизми. Можем да намерим теориите предлагани от науката за убедителни или не, но не можем на основата на Битие 1 да възразяваме на някой механизъм който тя предлага. Онтологичния ключ е, че каквото и да предлага науката нашият отговор е: „Чудесно, това ми помага да разбирам Божието творческо дело.” Приемайки поне някои от компонентите на биологичната еволюция като представляващи Божии действия ние бихме могли да предложим един механизъм за материален произход придаващ на телеологичната еволюция значение като еволюционните процеси могат добре да опишат някои аспекти на произхода (отбелязвайки, че произхода на човек следва да се разглежда отделно), макар все още да съществува значително несъгласие за това как се осъществяват еволюционните промени. Използването на телеологична зависимост разграничава това виждане от стандартния неодарвинизъм тъй като телеологията настоява, че процесите описват материалния произход като Божие творческо дело с цел и насока. Следователно ние не бихме се изненадали, че съществуват доказателства за дизайн.

Ние твърдим, че това виждане не е само егзегетически издържано, но и че е телеологично удачно и всъщност подсилва нашето богословие на сътворението. В увереността, че нашия прочит на Битие 1 е подкрепен от оригиналния контекст и с увереността в телеологичната сила на нашето посвещение ние откриваме няколко преимущества:

1. Когато дискутираме своята вяра със скептици ние не трябва да се страхуваме от научни дискусии. Можем да се отпуснем и да отговорим на всяко предложение, което те правят с: „Да, но няма причина Бог да не е участвал в този процес.” Предполагаемият конфликт между вярата и науката е просто едно неразбиране. Всъщност има доказателства, че конфликтът е бил тиражиран от страна на науката много преди да бъде подет от страната на вярата.
2. Едно второ преимущество е, че държейки моделът на откриването на космическия храм за Битие и телеологичното еволюционно виждане за материалния произход ние бихме били в състояние да попречим на постоянното отпадане от вярата на студенти, които се интересуват

от наука и на които им е казвано, че трябва да избират между науката и вярата. Подобен избор не е необходим.

3. Едно трето преимущество е, че можем да започнем да пренасочваме нашата загриженост върху общественото образование. Вместо да се опитваме да наложим в училищата да се изучава младоземен креационизъм или Интелигентен дизайн можем да се фокусираме върху изискването за метафизичен натурализъм, нещо свързано с вярата вместо с науката, което не трябва да бъде свързано с изучаването на еволюцията. Ние можем да се обръщаме към училища, учители и учебни издателства заради начините, по които те вмъкват дистелиологията (която не е наука, а вяра) в учебните програми. Освен това общественото образование трябва да е заинтересовано от изучаването на еволюцията с всичките ѝ неясноти и проблеми и да не надценява нейната сила.

Тази книга няма за цел нито да каже на учените как трябва или не трябва да правят наука нито да определи какви научни заключения са правилни или погрешни. Трябва да отбележим, че тази книга не промотира еволюцията. Въпросът, към който аз се опитах да се обърна е свързан с това има ли научите идеи или заключения, които вярващите желаещи да приемат описанието на Битие са длъжни да отхвърлят. Съществува ли наука, която е неприемлива от библейска/богословска гледна точка? Или единствено неприемливи са метафизичните заключения приемани от някои учени? Дали сериозните учени трябва да отхвърлят описанието на Битие? Или единствено заключенията на някои традиционни тълкувания? Биологичната еволюция е царуваща парадигма, така че ние питаме дали това виждане изисква от вярващия да направи компромис с богословието или с библейското учение. Ние заключихме, че не съществува нищо свойствено характерно за научните детайли (разграничени от метафизичните приемания които един човек има), което да изисква компромис.

Учените трябва да се стремят да подобрят, модифицират и дори поправят или отхвърлят всяка царуваща парадигма, която се оказва невярна. Това е естеството на научното изследване. Казал това, които и аспекти на еволюционната теория да продължават да дават най-добрите обяснения за това, което наблюдаваме, те в повечето случаи не би трябвало да предизвикват възражения от страна на християните. В съгласие с богословската позиция в Библията и тълкуването, което ние предлагаме няма причина да вярваме, че биологичната еволюция учи нещо, което противоречи на Библията (макар че някои еволюционисти защитават метафизични заключения, които противоречат на Библията). Вярата в Библията не изисква от нас да отхвърлим откритията на биологичната

еволуция, макар че не ни дава и причина да защитаваме биологичната еволюция. Биологичната еволюция не е враг на Библията и богословието; тя е нещо странично спрямо Библията и богословието. Същото може да се каже и за големия взрив и за свидетелствата на фосилите.

Тук представеното виждане е един начин да се придвижим напред през блатото създадено от силната позиция на неодарвинизма и посвещението на Писанието и здравето богословие. Проблемът е добре представен от Фоулер и Кюблер: „Предварителните изводи са били издигнати толкова високо от полемичния характер на спора, че решението в полза на едната школа би било катастрофално за заключенията на другата. От една страна научната общност като цяло, включително Националната научна академия, е заложила престижа на науката на една единствена теория със значителна способност да обяснява, но и с известни проблеми, отчасти понеже тя е в съгласие с натуралистичната философия. От друга страна креационистите, поради различни намерения и цели, са заложили истината на своята религия върху оборването на същата тази теория поради предполагаемата нужда да тълкуват Библията буквално. Очевидно нито защитниците на креационизма нито тези на неодарвинизма могат да позволят на своята страна да изгуби или дори да направи отстъпка независимо от фактите. Добавеният ненаучен залог се оказва прекалено висок.”

Във виждането представено в тази книга няма нужда нито един от лагерите „да прави отстъпки,” но и двата трябва да желаят да се откажат от своя полемичен антагонизъм. Защитниците на неодарвинизма не трябва да правят никакви отстъпки относно емпиричната наука свързана с материалния произход. Те просто трябва да престанат да настояват, че дестелиологията представлява същностна част от науката. Те също така трябва да престанат да се държат сякаш неодарвинизма няма слабости и не се нуждае от модификации. Креационистите не трябва да се отказват от своето богословие за цялостното участие на Бога в сътворението нито пък трябва да се отказват от „буквалния” прочит на Битие 1. Те трябва единствено да признаят, че традиционните тълкувания или разбирания на английските думи не представляват задължително най-достоверния прочит на текста. Ние не предлагаме читателите на Библията да се върнат към някакво фигуративно или просто буквално четене на Битие 1. Вместо това ние твърдим, че верния прочит на книгата предлага точно това, което авторът на Битие и неговите читатели са разбирали.

Накрая и двете страни трябва да се откажат от своя упорит антагонизъм. Както пише Джералд Рънкъл в своята книга „Доброто мислене:” „Знак на упоритите и догматични личности е да отричат необходимостта или да изпитат своите собствени вярвания или да признаят успешната проверка,

през която са преминали нечии чужди вярвания. Коперник причинил голямо смайване когато казал, че земята се върти около слънцето. Макар да имал впечатляващи доказателства за своята теория тя била приета като лоша шега от повечето религиозни групи. Мартин Лутер се оплаквал: „Хората слушат един астролог-парвеню, който се опитва да покаже, че земята се върти, а не небето или свода, слънцето и луната... Този глупак иска да преобърне цялата астрономическа наука. Но светите Писания ни казват, че Исус заповядал да спре земята, а не слънцето.”

Трябва да помним, че сме самонадеяни ако смятаме собствените си тълкувания на Писанието за също толкова авторитетни колкото самото Писание. Никой не е непогрешим тълкувател и ние винаги трябва да сме готови да преосмислим собствените си тълкувания в светлината на нова информация. Не трябва да оставяме нашите тълкувания да заемат мястото на авторитета на Писанието и по този начин да рискуваме да представим погрешно Божието откровение. Трябва да сме готови да изоставим разума ако нашата вяра ни призовава да вярваме там където разума се проваля. Но ние също сме хора, които с вяра търсят разбиране. Това, което научаваме може да ни накара да преосмислим библейските тълкувания, но никога не трябва да ни кара да поставяме под въпрос същностния авторитет или природа на Писанието.